

The image is a watercolor illustration. On the left side, there is a close-up portrait of a young woman with long, flowing brown hair, looking directly at the viewer with a slight smile. Her face is rendered with soft, blended colors. On the right side, the text is written in a stylized, purple font. Below the text, there is a depiction of a city scene, likely Lviv, featuring a large, ornate church with a tall spire and a green roof. In the foreground, there is a river or canal with a bridge, and a crowd of people is visible on the banks. The overall style is soft and artistic, with a focus on color and texture.

ТЕТЯНА БРУКС

БЕРЕЖІТЬ
АНГОЛІВ
СВОЇХ

Анотація

Ви колись бачили свого янгола-охоронця? Відчували його підтримку? Ні? Тоді, може, якимись своїми вчинками ви змусили його залишити вас? Саме так сталося з героїнею роману «Бережіть янголів своїх»... Як відомо, янголи оберігають нас у небезпечних ситуаціях, допомагають подолати труднощі й пережити негаразди. Що може примусити їх зректися людини?

У творах, що увійшли до цієї книжки, авторка розповідає історії звичайних жінок, які відчайдушно хочуть бути щасливими. Але життя, немов бурхливий вир, часто зводить нанівець усі їхні мрії та сподівання... Та коли опускаються руки, хто ж вершить нашу долю і допомагає не втратити віру та надію на краще? Ця книжка допоможе отримати відповіді на ці та інші непрості питання, а ще заглибитися у світ людських почуттів, де вкотре протиборствують життя і смерть, кохання й розлука, вірність і підступна зрада...

ISBN 978-617-690-054-2

© Т. О. Брукс, текст, 2015

© ТОВ «Видавництво “Віват”», 2015

Тетяна Брукс

БЕРЕЖІТЬ ЯНГОЛІВ СВОЇХ

Від автора

Присвячую свою першу книжку своєму синові Сергію

Я щиро сподіваюся, що мої оповіді будуть цікаві читачеві. А долі моїх героїнь допоможуть комусь не впасти в розпуку і знайти відповіді на питання, які, здавалось би, не мають розв'язань.

Усі історії засновані на долях конкретних людей. Будь-які збіги з життям інших людей — випадкові.

Заради своїх дітей жінка готова здолати будь-які перешкоди. Діти наповнюють наше життя світлом, барвами та змістом. Сергій збагатив змістом моє життя. У нього теж нелегка доля і, можливо, я колись напишу про це.

Ані ця оповідь, ані будь-яка інша ніколи б не була написана і, тим більше, не вийшла би друком, якби не мої подруги. Саме їм я зобов'язана тим, що наважилася почати писати, і якби вони не підтримували мене в цьому починанні, то, звісно ж, сама я ніколи б не насмілилася.

Передусім хочу подякувати своїй подрузі Ірині Ремезовій. Це вона переконала мене в тому, що життєві перипетії, переплетені із зустрічами на моєму шляху, — чудовий матеріал для книжки. А історії, щиросердо розказані близькій душі, надихають вірою і спонукають шукати вихід із кризового тупика, куди нас повсякчас

заганяють обставини. Отож є чим поділитися з читачем.

Моїм першим редактором та поціновувачем «таланту» стала Олена Мадосик. Дивовижно, але для того, щоб зустрітися, нам випало подолати тисячі кілометрів, себто поїхати зі своєї Батьківщини на далеку Аляску. Тут, на Алясці, й була написана перша історія — «Янголе мій», — яку я ризикнула довірити Олені.

Щиро вдячна вам, мої любі, за те, що ви зробили все можливе, аби додати мені мужності все це описати. Ви вірили в мене і допомагали так, як можуть допомагати лише найближчі люди.

Шановні читачки! (Чомусь я впевнена, що це будуть передовсім жінки.) Хочеться сподіватися, що вас зацікавлять герої моєї книжки. А якщо вони якось допоможуть вам знайти вихід зі складної ситуації, то буду радіти несказанно. Тож — у добру путь! З Богом!

Бережіть янголів своїх

І. Янголе мій

В земные страсти вовлеченный,
Я знаю, что из тьмы на свет
Однажды выйдет ангел черный
И крикнет, что спасенья нет.
Но, простодушный и несмелый,
Прекрасный, как благая весть,
Идущий следом ангел белый
Прошепчет, что надежда есть.

Б. Окуджава

Багато років поспіль, час від часу, мені сниться один і той самий сон.

Немовби я іду якимось середньовічним містом пізно ввечері чи вночі. Місто геть порожнє. Обабіч — палахкотливі ліхтарі: всередині білих плафонів тремтить живий вогонь. Я стою на перехресті вулиць.

Попереду — великий гарний будинок із сірого каміння. Я не знаю, що це за місто, жодних назв довкола, але місцина, куди я потрапила, цікавить мене і хвилює. Я ходжу пустельними «середньовічними» вулицями, — схоже, так, — роззираюсь довкола.

Усе: бруківка, будівлі, стіни, паркани — зроблено

з важкого сірого каміння або з дерева, що потемніло від часу. Ліхтарі — з масивного кованого заліза із плафонами-кулями, всередині яких тріпоче вогонь.

Трохи моторошно, але ще більше — цікаво: чому немає жодної душі довкола? Адже в будь-якому місті, навіть глибокої ночі, можна зустріти якогось перехожого. Хтось повертається із відпустки або відрядження. А хтось, веселенький, — з якихось гостин.

А закохані? Їх зустрінеш скрізь у будь-якому місті. Хоча вони завжди шукають потаємні куточки. Ось якась парочка в парку за деревом цілується. А ось іще одна — гриються собі в під'їзді біля батареї. А он — просто гуляють містом узявшись за руки, і дивляться навколо здивованими очима, наче вперше. Мабуть, усе здається їм казковим і гарним. Такі парочки зустрінеш уночі будь-де, тільки не в цьому місті...

А вікна? Зазвичай мені подобається вечорами розглядати освітлені вікна. Он сяє в когось ошатна люстра. А ось у цьому вікні штори — дивовижні! Гарно було б і собі такі пошити. Тільки не бордові зі сріблом, як тут, а темно-зелені, із золотом. Бо я люблю теплу зелено-сонячну палітру барв. Кольори життя.

А ось компанія на кухні... Гомонять собі, п'ють горілочку. «Немирівську з перцем», або «Хортицю»... Мабуть, зустрілися давні друзі, яких розкидало химерне життя. Або просто сусіда зайшов до приятеля хильнути по чарчині.

А о-о-он у тому вікні — молодесенька мати

з немовлям. Не може намілюватися своєю кровиночкою... Ким-то воно буде?.. Може, всесвітньовідомим лікарем, котрий врятує сотні життів і винайде спосіб боротьби із раком? А може — просто вчителем у школі, якого обожнюватимуть діти? Або — талановитим художником...

Чомусь у цьому місті всі вікна наглухо закриті віконницями, і навіть найменший промінчик світла не пробивається. Невже всі вже давно поснули?

І лише якось раз наснилося, що я в цьому місті — вдень. Тепло й сонячно. Навкруги — юрмисько людей, барвисто вдягнених. Я тримаю на повідку двох своїх хортів — Онегу, вона колись жила в мене та загинула, і білого Лідера, який загинув разом із Онегою. Їхня смерть стала для мене пекучою втратою. Почасти це була і моя провина, і я завжди цим катувалася.

Та зараз я в цьому місті — настрої сонячний, як і погода. Радію, що нарешті бачу довкола багато людей. Саме нагода спитати в когось, як називається місто чи просто заговорити до перехожого. Але всі чомусь такі заклопотані, що на мене ніхто не звертає жодної уваги. І раптом...

Ні-ні, краще не приходити сюди вдень!

Я чомусь відчувала, що коли потраплю сюди знову (нехай навіть буде така сама чудова погода), це буде останній сон у моєму житті.

Тоді мені було 39...

Довелось починати своє життя спочатку.

Воістину, незбагненні шляхи Твої, Господи!

1

Шлюбне життя зазвичай багате на всілякі прикroщі. Я вже страх як втомилася від отих «сюрпризів» і вирішила покінчити з цим безкінечним марафоном брехні.

— Ну, і куди ж ти завіявся цього разу?

— Розумієш... У начальника на дачі світло вирубилося, тож треба було допомогти...

— А що, окрім тебе більше електриків не знайшлося?

— Та всі вже додому пішли. Ну я і...

— А чом ти так засидівся?

Знайоме? Коротше, так тяглося вже довго. І все це — після шістнадцяти років (як здавалося тоді, щасливого) спільного життя. Сама я брехати не вмiла, отож досі довіряла усьому, що мені говорив Олексій, мій чоловік.

Та останнім часом стала помічати: щирі взаємини з сином якось розладилися. Він став нервовий, іноді відповідав мені зі зневажливою посмішкою: «Та знаю я...» А то й узагалі відмовчувався. Подумалось: «Перехідний вік, минеться». Але потім все частіше в нього стало проскакувати: «Ось ти завжди кричиш, мовляв, такий-сякий, ледащо, а от тьотя Марина...» Марина? Он воно що...

У 1991 році «Союз нерушимий» розпався. Україна стала незалежною. Все, що було створено досі,

розграбували, натомість нового нічого не побудували. Підприємства повсюдно закривалися. Роботу знайти було важко. А ті, кому пощастило її не втратити, якось виживали без зарплатні. І справді, навіщо її платити, коли люди все одно ходять на роботу, бо звикли? Та через півроку інфляція сягала 300 відсотків і навіть більше. Кожен виживав, як міг. Дехто подався з міста опановувати таке-сяке хазяйство, обробляти клапті землі. Подалі від шуму і гуркотливого запилюченого гамору. Бо тут — і помідорчик свіженький, кріп, петрушечка свої. Та й квіточки милують око.

Ось і ми вирішили скуштувати сільського життя. Сидимо у дворі поміж квіточок, яблунь і груш. Годую я свого благовірного вечерею, балакаємо про се й про те. А я собі думаю: «Що ж ти мені тут розп'ятуєш? Гадаєш, я геть зовсім нічого не тямлю? Споконвіку мужики брешуть своїм дружинам, і пояснювати нічого не треба». Дивлячись на свого, який десь забіг і не ночував удома, так і хочеться його почастувати кислицями. Бо очиці бігають, а обличчя — як у кота, що об'ївся сметани.

— Значить, так, — кажу, — в тебе завелася пасія. Здається, Марина? Скатертиною дорога. Але синові туди — зась! Навіщо дитині витріщатися, як ви бавите одне одного?

— А-а-а, так ти мені ще вказуватимеш, що мені робити?!

І це теж знайоме: хочеш захиститися — нападай! Господи, ну як же мені все це остогидло! Але оця

Марина... Хто вона така? Треба б якось побільше дізнатися про все. Я досить-таки емоційна, але за гороскопом Діва, тож не позбавлена здорового глузду. Краще робити висновки, коли хоч трохи володієш ситуацією.

Та-а-ак. Кому це він останнім часом надзвонював?

Ірка Романова? Та ні — з нею і її чоловіком Сашком ми давно вже втратили контакт. Якось так розійшлися наші стежки, а шкода — я щиро сумую за Іринкою. Оце б розшукати її, дізнатися, як вона там? Як донька її, Карина?

Гаразд, зараз не про це.

Тоді — хто? З кимось же треба йому поговорити про своє, перетерти жінку на зубах? Поскаржитися, яке я стерво. Комусь же він потребує поплакатися в жилетку?

О! Згадала! Райка Єр'оміна! Вона, здається, працює з ним у лабораторії. Щось зачастив він їй телефонувати. І саме їй, а не чоловікові Ігорю (це було б логічніше), — тож вперед!

— Алло, Раєчко? Привіт, сонечко, як ся маєш?

— Ой, Полінко, здрастуй! І не питай. З Ігорем мало горщики не побили, — починає «з порога» приятелька.

— А що сталося?

— Слухай, це не телефонна розмова...

— Тоді заходь до мене. Потеревенимо, згадаємо літа молоді...

— Я із задоволенням. Гаразд, завтра ввечері, о п'ятій.

— Чекаю.

Рая — русява блондинка з гарною фігурою. Великі сірі,

старанно підведені очі. На мій погляд, може, трохи занадто, але нехай, приятелька ображається, якщо я щось зауважу стосовно її макіяжу. Отож мовчу, це зараз мене найменше хвилює.

Я вдаю щирю радість:

— Раєчко! Скільки ж часу ми не бачились? Скучила страшенно! (Господи, прости мені мою нещирість.) Проходь. Та давай одразу на кухню. Мабуть, голодна?

Кухня — якнайкраще місце для таких розмов. Дуже сприяє щирим сповідям. Розбовкаєш навіть те, про що й не збиралася.

— По чарчині?

Після третьої Райка розтанула й почала жалітися:

— Ти не уявляєш, Полінко, мій Ігор приревнував мене. І до кого б ти думала? До твого Олексія! Ну зробив він із мене декілька симпатичних фоток. Та й що? Ну телефонуємо одне одному... Так працюємо ж разом...

«Цікаво, невже вам не вистачає часу наговоритися на роботі?» — думаю собі, але не забуваю підливати в чарки — «за нас гарних».

Ой, справедливе прислів'я, яке застерігає: не кажи своїй подрузі... Але Раїса чи то не чула його, чи то випите робило свою справу, отож продовжувала:

— ...Ну, ми ж не можемо на роботі теревенити про особисте. І взагалі, не про мене йдеться. Це я для Маринки старалася... — і прикусила язика.

Бісова Райка, мабуть, зовсім не петрає, з ким п'є і про що базікає.

— Уявляєш, чоловік її покинув, коли в них донька народилася — шість років тому, — і дременув до Ізраїлю. Жіночка стільки років сама, жоден мужик і на поріг не навідувався. А тут — Олексій. Його благовірна така... Ой... Ти вибач, Поліно. Це я про іншого Олексія, не твого, — белькотіла Раїса. — Щось я засиділася...

Вона спробувала підвестися на рівні. Але я рішуче спинила її.

— Сиди й не рипайся!

Зібрала всю свою витримку, згадала педагогічно-психологічну освіту і недбало кидаю:

— Та, заспокойся ти, Раю. Ми ж з тобою подруги як-не-як. Ну що то за чоловік, що у гречку не стрибає? Мені вже воно все'дно, але Вовку, сина, шкода. Чотирнадцять хлопцеві, не розбереться до пуття — все життя може шкереберть піти. А давай ще по одній? За дружбу... За справжню, жіночу...

Раїса, знаючи мою, м'яко кажучи, емоційну вдачу, дивиться на мене оторопіло, як кролик на удава, а я товчу своє:

— Та я вже давно не хочу нічого. Якщо він отій Марині потрібен — нехай. Певна річ, самій не солодко. А мені б поговорити з нею лише. По телефону... Ти, Раю, любесенька, телефончик напиши, га? Я нікому — нічирк. У тебе ж донька росте? Ти ж хочеш, щоб вона щасливою була? Мужики — вони всі сволота, а ми, жінки, маємо одна одну підтримувати.

Цікаво, звідки в мене тоді такі думки з'явилися?

Ні, точніше, не думки, а просто слова. Подумки я оту Райку «розмазувала по стіні», і мені навіть здалося, що вона прочитала все це в моїх очах. Вона повільно взяла ручку, яку я їй простягла, папірець і написала номер телефону. Я подумала: «Дай Бог, щоб це був той телефон, інакше я тобі...»

Тьху, жіноча солідарність... «Не кажи своїй подрузі...»
Убила б...

2

Телефон виявився саме той. Я вже давно зауважила, що коли сильно чогось захочу, то воно здійснюється. Спочатку я гадала, що це просто збіг. Але тепер я знаю точно: ми самі ліпимо свою долю. Своїми думками, рішеннями, вчинками. Окрім того, існує ще щось, чого я до решти не розумію, але знаю точно, що воно в мене є. Чи то сила якась, чи енергія — називайте як хочете, але знаю точно: воно є. Треба буде згодом розібратися, що це таке і з чим його їдять.

Отож я, вдаючи із себе працівницю міської АТС, телефоную недбало-діловито:

— Вас турбує абонентський відділ міської АТС.
Прізвище?

— Шалімова.

— Адреса?

— Та у вас має бути адреса... — невпевнено-слабко

протестує голос.

— Дівчино, мені нема коли з вами теревенити! Кажу: ми перевіряємо близько двох тисяч номерів, уточнюємо координати абонентів. Тож ваша адреса, прошу? — найжджаю я.

— Вулиця Кононова, 2, квартира 7...

Усе. Крапка. Господи, скільки сил забирає ця боротьба з собою! Головне — навіщо? Усім давним-давно відомо: якщо мужик вирішив накивати п'ятами — не втримаєш нізащо. Однак чому він бігає туди й сюди? І чим вона краща за мене?

Підходжу до дзеркала і бачу — приємна на будь-яке око. Струнка спортивна фігура (все-таки — майстер спорту зі спортивної гімнастики колись), довгі красиві ноги, високі груди, обличчя із виразними карими очима... Та й макіяж я вмю зробити. Пишні звабливі губи. Може, й не красуня, але коли проходжу повз компанію чоловіків, то відчуваю їхні погляди. А якось Олексіїв начальник зауважив: «Є дуже вродливі жінки. Подивися — таки гарна!.. А є ніби й не красуня, а пройде повз мужиків — усі стрілки на північ.

Це він про мене. То якого ж греця моєму благовірному треба? Яка ж тоді ота Марина, що він мене, отаку, матір його сина, на неї проміняв? Зірка голлівудська, чи що?

Біль, образа, самотність напосілися на мене так, що я залилася гіркими слізьми. Коли наплакалась досхочу, згадала: сльозами горю не допоможеш. Треба

якось діяти...

Згадалась Іринка Романова. Вона таки мудра. Ми ще зовсім молоді тоді були, десь років по двадцять два — двадцять три. І вона якось зауважила: «А мені головне — щоб переступивши поріг Сашко залишав усе налипле за порогом і був увесь мій. А вже що він там без мене витворяв, то його справи, якщо він був при цьому щасливий». Мабуть, любила вона його до нестями. А може, так і слід? Цікаво, як вона зараз? Хочеться сподіватись, що все в неї добре. Ось упораюся з цією веремією і обов'язково навідаю її. Ох і посміємося ж ми з усього! Та ні-і-і, я не можу так, як вона — ревності печуть душу, виїдають усі мізки. Ані їсти, ані спати — жити не дають!

Так. Усе. Зібралася. До верстата, тобто до дзеркала. Макіяж має бути бездоганним. Зачіска й одяг — звабливими, трохи викличними. Чоловік зараз на роботі, отже, вона вдома сама. Цікаво, чому вона вдома сидить? А як же вона живе? Напевно, він гроші їй дає... Звісно! Тут копійки економиш, працюєш, як рабиня Ізаура, а ця пані сидить собі вдома, та ще й моїм мужиком тішитися! Де ж ота справедливість? Та й не надто їм там на заводі платять. Зарплату ще тільки за травень виплатили, а на календарі вже серпень. Ага, тож він їй квіточки на мої гроші, мабуть, купує? Ну, любя, отримаєш ти квіточки! Від мене особисто. На могилку. Ні! Стоп. Так не можна... А власне, чому не можна? Їй можна, а мені — ні?!

Отак, накрутивши себе далі нікуди, виходжу з дому, купую гвоздички. Я їх ненавиджу. Навіщо купую? Не знаю...

Як я дісталася за потрібною адресою — не пам'ятаю. Дзвоню.

Двері відчиняє така собі субтильна «сіра мишка». Навіть передні зубки випинаються, як і належить миші. «От би зараз по цих зубах... — майнуло в голові. — Господи, і він мене? На цю... мишу?!»

Мене накрыла хвиля зловтіхи і самовпевненості. Я поставила ногу між дверима і з нахабною посмішкою тицьнула квіти.

— Ну, здрастуй, Марино, — кажу.

У «миші» — питання в очах, затим — переляк. Вона намагається зачинити двері, але куди там їй!

— Побалакаємо? Щоб усі сусіди чули, чи, може, всередину пустиш? — питаю. — Попереджаю: голос у мене... Гучний.

Схоже, я ввімкнула свою «енергетику». Марина, не зводячи з мене сповнених жаху очей, повільно пропускає мене поперед себе. Я продовжую посміхатися, і це, напевно, дещо заспокоює її. Як би там не було, вона промовляє:

— Мені Альоша казав, що ти вродлива. І ось тепер ти, така гарна, стоїш переді мною, у моєму домі, а чоловік твій таки надає перевагу мені. Сказав, що не хоче жити зі шльондрою, нехай навіть і красивою...

Ох, даремно вона це... Моя рука з квіточками раптом

сіпнулася, і... хресь! — заїхала «миші» прямо в ніс.

Колись я встрявала в бійку ще змалку — з хлопчиськами, захищаючи свої іграшки і свою гідність. Нема кому було мене захищати. Батьки розлучилися, татко був на двадцять п'ять років старший за матір. Вона його зраджувала. Але коли застала його ось із такою ж «мишею», залишила мене, дев'ятимісячну дитину, у своєї матері — моєї бабусі. Та й подалася світ за очі влаштовувати своє життя і якимось забула про мене.

Але зараз я лупцювала суперницю нещадно, аж поки на підлогу щось не впало. Цок, цок! Вибитий зуб і кров у неї на обличчі повернули мене до тями.

Різно розвернувшись, я залишила квартиру. Вийшла на вулицю й кинула понівечені квіти у смітник. Вони, поламані, наче дивилися на мене із осудом.

Уперше за декілька місяців я відчула полегшення. Навіть радість. Так он яке воно, почуття помсти!

Тоді я не знала, що коли хочеш комусь помститися, потрібно рити одразу дві могили... Одну — для себе. А поки, радіючи, намагалася виправдатися: не треба було їй мене шльондрою називати. Хто їй дав таке право?

Хоч я й намагалася виправдати себе, але підсвідомо відчувала: однак цим би все не скінчилося. І жодної думки, навіть найменшого жалю про скоєне в мене не було. Цікаво, як відреагує Олексій, коли про все дізнається?..

Те, що він сказав, геть не вкладалося в моїй голові. Я очікувала на скандал, грюкання дверима з демонстративним збиранням речей. Можливо, він навіть захотів би «дати здачі» за свою скривджену любов.

Але, уявіть собі, він сказав:

— Я розумію. Ти захищала свою сім'ю...

— ...???

— Кепсько, що ти вибила Марині два зуби. Правда, це були протези, але вони ставилися в дуже дорогій клініці. Вона збирається притягнути тебе до суду...

— Ну що ж, нехай! Мабуть хоче, щоб усе місто дізналося, за що я їй вибила протези?

Мій істеричний сміх, замішаний на сльозах, долив олії у вогонь. Але я якось не зауважила цього. Олексій же продовжував:

— Марина сказала, що я повинен тобі відплатити тою ж монетою... Бо ми саме збиралися одружитися і поїхати до Ізраїлю...

— Що ж, уперед, скатертиною дорога!

Він знітився.

— Я боюсь, що коли почну бити тебе, то вб'ю. Я ж сильніший. Хоча тебе ж не зупинило, що ти сильніша за Марину...

— Он як?

— Проте у нас син, і нині це головне. Словом, ти відвоювала своє майбутнє. Я залишаюсь із вами.

Ти ба, яка великодушність! Згадав, нарешті, про сина!

Олексій був якийсь пожмаканий. І я раптом відчула: хочу, щоб він пішов. Назавжди. Як я лягатиму з ним в одне ліжко, уявляючи, що він обіймав і цілував оту «мишу»? Чи варитиму йому борщі й каші? Як розмовлятиму, дивитимуся в очі? Посміхатися йому і вдавати, що нічого не сталося? Ох, я б тебе нагодувала... Щоб ти навек запам'ятав...

Підсвідомо я відчувала — щось не те. Це зовсім не характерне для мого чоловіка. Але, поставивши на чільне місце долю сина, спробувала заглушити всі сигнали, які пробивалися крізь стіну образи, зганьбленої гордості й розбитого серця.

Проте лягати з ним у ліжко не довелося. Чи то він збагнув, що я не можу, чи то сам не хотів. Правда, відтепер додому приходив вчасно. А для мене життя стало нестерпним. Ми коротко розмовляли про необхідне, та атмосфера була напруженою.

У мене було якесь дивне, майже відчутне на дотик почуття колючої пустки, яке виникало щоразу, коли Олексій приходив додому. Має статися щось жахливе. Що треба зробити, щоб воно не сталося? Як вчинити?

4

Якщо вам чогось не хочеться робити — краще не робіть. Хоча нас змалку намагалися привчити

до порядку, бути відповідальними й організувати свій день. Але ж при цьому ми втратили одну дуже важливу якість — розучилися чути себе. Приміром, їсти абсолютно не хочеться, щось усередині говорить: «Я не голодний», але ми все'дно сідаємо за стіл і вминаємо тарілку борщу, а на додачу — котлету з картоплею, ще й запиваємо чимось. Аякже час обідати.

Щось із самого ранку говорило мені: «Сьогодні не роби нічого. Можеш навіть провалитися в ліжку цілісінський день».

Та де там! Учора ще збиралася напхати мішки непотребом, щоб хтось вивіз на звалище те, що не згорить.

Отож, я збирала сміття в мішки, а потім палила разом із листям.

Удома життя так-сяк тривало. З Олексієм, щоправда, жили, як в одному американському анекдоті: «Ми з дружиною спимо у різних ліжках. Я — у Нью-Йорку, вона — у Мічигані». Ми, правда, спали в різних кімнатах. Він ходив на роботу, але додому повертався вчасно. В очі одне одному намагалися не дивитися. Я старалася не згадувати те, що було. А може, якби придивилася уважніше, то дременула б звідти світ за очі...

У Вовчика саме були канікули, і він узявся мені допомагати — тягав мішки зі сміттям.

Є ще одне, про що хочеться згадати. На обід сьогодні був запрошений місцевий священик із сільської церкви.

Познайомились ми в сусіда, і я хотіла попитати поради й попросити Божого благословення. Але замість того, щоб готувати частування для гостя, я довбалася з отим сміттям...

Забігаючи наперед, скажу, що цей панотець був ініціатором знесення пам'ятника Леніну, який, як і належить, височів у центрі села перед сільрадою. Усім відомо, як вождь карав релігію і церкву — «опіум для народу». А скільки було зруйновано церков, серед яких — чимало пам'яток мистецтва! Отже, отець Іларіон (так звали священика) хотів прибрати отой пам'ятник Леніну, щоби він не нагадував про ідеї вождя. Ось таким «борцем за світле майбутнє» був отець Іларіон. Ішов у ногу з часом за втілення в життя ідей перебудови. Авжеж, тоді вся країна з натхненням зайнялася перебудовою. Зносили пам'ятники, міняли назви вулиць і цілих міст. На це виділялися неабиякі кошти, яких так бракувало на зарплатню вчителям, лікарям, робітникам.

Отож одного ранку прокинулося село Червона Слобода — а пам'ятника нема, як і не було. Дуже скоро з'ясувалося, з чиеї це намови. І отця Іларіона взяли під арешт як «політичного». Просидів він у КПУ три дні й пишався своїм «політичним минулим». А народ потягнувся до нього. Авторитет і добробут червонословідської церкви швидко пішли вгору. А відповідно — і кар'єра отця Іларіона.

Був серпень. Пообідня спека. Ми з сином обидвоє одягнені відповідно: шорти, легенькі футболки. Радію,

що синок добровільно заповзвся мені допомогти.

Відтоді, як у нас із чоловіком з'явилися проблеми, хлопець став на його бік. У п'ятнадцять років не дуже розбираєшся, що відбувається. Крім того, в цьому віці хлопець завжди тягнеться до батька. Ох, як мені було гірко! Плакала, лаялась, чим лише погіршувала ситуацію. А нині я була абсолютно щаслива, бо люба моя дитина — ось вона, поруч.

Я висипала вміст мішка на землю та підпалила. Купа паперів, газет, якогось шмаття від старих шпалер... Сміття розгорілося швидко, син пішов за другим мішком, а я взяла граблі і почала підгортати попіл у купку. Помітила кілька пляшок і консервних банок. Одна пляшка була наповнена якоюсь рідиною і закрита пробкою. «Дивно, невже я могла викинути в сміття повну пляшку олії? — подумалось. — Треба викинути її з вогню, а то, боронь Боже, ще вибухне».

І раптом — ба-бах!!!

Я побачила величезну вогняну кулю, мої ноги були у вогні! Я намагалася збити вогонь, але нічого не виходило. Розповсюдився якийсь хімічний запах, дихати стало важко. Аж горло заболіло.

А ось ніг я чомусь не відчувала. Дивно, може, все це мені сниться?

Раптом побачила сина, який щодуху біг до мене. Він щось говорив, схопив мене за руку і потяг у будинок. Туди ми добігли швидко, і тут воно почалося...

Це був таки-и-ий біль! Син зателефонував

до «швидкої», потім намагався допомогти, прикладаючи мокрі ганчірки до ніг, звідки звисали шматки шкіри. Я стогнала. Соромно було кричати. «Швидка» приїхала хвилин через двадцять, коли свідомість вже була готова покинути мене. Хай би краще відключилася, але ж ні-і-і... Я ледве-ледве дотупцяла «своїм ходом» до машини. У лікарні мені вкололи знеболювальне...

Лікарі, мабуть, подумали, що мене хтось катував, я намагалася їм пояснити щось, але від больового шоку і знеболювального наркотику свідомість відмовлялася мені підкорятися. Перед тим як поринути в забуття, майнуло в голові: «Слава Богу, що в той момент сина не було поруч...»

5

Того вечора Олексій так і не з'явився. Я то приходила до тями, то знову забувалася у важкому наркотичному сні. Мені намагалися ставити крапельницю, щоб вимити отруту з організму, але від крапельниць почалася аритмія серця. Температура підскочила за сорок. Не капати було не можна. Капати — теж. Чула, як лікарі сперечалися про щось біля мого ліжка, але ніяк не могла збагнути, про що вони. Врешті-решт краєчком свідомості вловила: лікарі розійшлися в міркуваннях. Одні хотіли перевезти мене до спеціальної опікової лікарні, інші були проти. Як би там не було, мене залишили тут. Іноді, приходючи

до тями, я бачила лікаря — В'ячеслава Дмитровича. Він сидів поруч і тримав мене за руку, намагаючи пульс. Я скривила уста у посмішку і знову відключилася. Як я потім дізналася, В'ячеслав Дмитрович провів отак чотири доби поспіль.

У районній лікарні, куди мене одразу привезли, тоді була лише одна палата реанімації. Але вона була зайнята післяопераційними хворими. Тому мене хотіли доправити до обласної лікарні. Питання в тому, чи довели б? Як я дізналася пізніше, за ці чотири доби серце спинялося, як мінімум, разів десять. І тільки цьому лікареві я була зобов'язана життям.

Нарешті, на п'яту добу я прокинулася якась затуманена, але цілком при здоровому глузді. Лікарі саме робили обхід. Знаючи, що мій ослаблений, але молодий організм перемиг смерть, заусміхалися.

— Доброго ранку, метелику! Як крильця, болять іще?

Я змогла лише розплакатися. Бурмотіла якісь вдячні слова, розуміючи, що жодними словами мою вдячність не передаси. Але лікарі — їх було четверо — розуміли все без слів. Вони були щасливі, адже їм удалося вирвати мене з пазурів смерті.

— У нас сьогодні подвійне свято, — сказав Микола Іванович, завідувач відділенням. — По-перше, ми тут усі дружно й заново відродили гарну дівчину — Поліночку. А по-друге, В'ячеслав Дмитрович іде у відпустку. Отож, дівчатка, поведіться як слід. Добре?

Засміялися й пішли. А я почувалася так, немовби мене

переїхав поїзд. Здавалося, що важу кілограмів триста! Боліли не лише ноги, кожна клітинка тіла. Свідомість поверталася, і я мимоволі почала згадувати, що відбувалося протягом цих чотирьох днів. Але жодного натяку на те, що людина, з якою я прожила сімнадцять років, приходила сюди, не було.

6

А дійсність брала своє.

Спочатку я перезнайомилася з сусідками по палаті. Нас тут четверо. Ось Світланка, обидві ноги в гіпсі. Вона розповіла, що її збила машина, але водій виявився порядною людиною, привіз її до лікарні, оплачує потрібні медикаменти і приходять провідувати.

Галю побив чоловік-пияк. Лікарі підозрювали струс мозку, вирішили покласти сюди. Заразом нехай і мужик відчує, як воно жити без борщу та жіночої ласки. Він, мабуть, відчув це на всі сто, бо приходив до неї разів п'ять на день. То яблучок принесе, то цукерок, і кожного разу клявся-божився, що це в останнє він оту клятву горілку до рота взяв. Так тобі й повірили... Але видно, що добрий.

Третя сусідка — Марія Василівна. Света називає її бабою Марією. Галя — тіткою Марією. А мені ніяк не вдається якось простіше звернутися до неї — такою розумною й інтелігентною вона виглядає. Їй десь близько

вісімдесяти, і лежить вона тут зі зламаною рукою. Найбільше мене вразив її погляд. Якийсь уважний, я б навіть сказала — чіпкий і щирий водночас.

На мене вона дивилася зі співчуттям та інтересом. Атож тоді всі дивилися на мене з інтересом, а дехто — й зі співчуттям. Мабуть, я змусила все село говорити про себе, така нагода — хай йому грець...

Відновлювала в пам'яті останні чотири дні... Невже жодного разу Олексій не прийшов? Та ні, цього не може бути. Напевно, я спала й не пам'ятаю. Все ж таки прожили ми з ним чимало, не може він мене ось так полишити... Але, як то кажуть, «кому щастя, тому й півень несеться...»

І тут я побачила його. Він зайшов до палати повільно, якось ніби крадькома. Мені все ще було погано — висока температура, біль, голод забирали геть усі сили. Він присів поруч. На мене не дивився.

— Як ти?

— Зовсім кепсько. Правда, лікарі сказали, що житиму...

Я навіть вичавила подобу посмішки.

— Кажеш, тобі погано, а мені ще гірше... — почула у відповідь.

— ???

— А втім, ніж жити калікою, можливо, краще було б...

— Це ти про мене?

— Ну, сама подумай. Та й обличчя... Ти в дзеркало на себе дивилася?

Про обличчя я якось не думала. Та й в дзеркало

дивитися не хотілося.

— Іди геть... — ледве й спромоглася видушити, по обличчю потекли сльози. Ось вона — розплата...

Він пішов. Як потім стало відомо — назавжди. За ним зачинилися двері, а я, знемагаючи від болю, знову поринула у безодню марева...

7

Обстановка в районній лікарні була доброзичлива. Головний лікар із не надто милозвучним прізвищем Кріт був чудовим професіоналом. І, як мені здається, людиною мудрою. У всій області ця лікарня мала неабиякий авторитет і отримувала найкращі відгуки. Сюди на лікування прагнули потрапити навіть «сильні світу цього» нашого обласного центру.

Кріт зумів створити чудовий колектив лікарів, медсестер і санітарок, забезпечив їм непогані на той час умови для роботи. Вчасно платив зарплату. А гуманітарну допомогу з-за кордону, яку отримували тоді майже всі лікувальні заклади, вкладав у лікарню, а не до власної кишені.

Але вмів він і спитати з підлеглих. Я сама якось чула, як під час одного з обходів він говорив своїм колегам: «Робіть усе можливе, щоб хворим полегшало, бо вони вже й так страждають, що опинилися тут».

Рідкісні, на мій погляд, слова для лікаря, хоча, може,

мені просто не траплялися інші лікарі. Хоч би як там було, але на шляху до мого одужання ще стояло чимало перешкод.

Уранці наступного дня після обходу наш молодий лікар із неймовірно блакитними очима, який чимось нагадував мені Араміса з «Трьох мушкетерів» (принаймні я так його собі уявляла за описом Дюма), приніс мені пляшечку з жовтуватою рідиною. Ще одну — з новокаїном. Зробив укол морфіну, не забувши нагадати, що сьогодні — останній день знеболювання, і завтра я маю якось обходитись без нього. І звелів звільнити ноги від бинтів.

Я сіла й стала роздивлятися свої ноги. Через бинти просочилася лімфа і взялася коржем. Володимир Іванович — так звали «Араміса» — сказав, що бинти вони просочили новокаїном, щоб вгамувати біль. На дворі саме стояв серпень. Мух було скрізь незліченно. Лікарі боялися, щоб якась не почала на моїх ногах «бенкет під час чуми». Щедро поливаючи ноги фурациліном і новокаїном, а щоки — сльозами, я взялася розмотувати бинти. Процедура зайняла — ні мало ні багато — близько двох із половиною годин.

Від побаченого я жахнулася. Шкіри на ногах не було зовсім. Де-не-де звисали якісь ганчірочки, себто шматки шкіри. Обгоріла тканина — червоно-чорно-рожева, у деяких місцях спереду виднілася кістка.

Так я не побивалася вже давно. Я ревла над своїми обгорілими кінцівками. Колись ці ноженята притягували

чоловічі погляди як магніт. За найгрубішими підрахунками, саме ноги отримували найбільшу кількість компліментів. Причому в різних варіаціях: «ох і ноженята, точені» аж до «класні копитця».

Мої сусідки в нещасті не заважали плакати. Розуміли, що витримати таке видовище не кожному до снаги. Та «Араміс», заставши мене в сльозах, здивувався:

— Тобі боляче?

— Ні, — відповіла я.

— То чому ж плачеш?

Пояснити я не могла, лише схлипувала. Лікар, так і не дочекавшись пояснень, узявся за перев'язку. На відміну від мене, він, схоже, був цілком задоволений побаченням. «Добре, — повторював він, — файненько». Що тут «доброго» й «файненького» — я так і не зрозуміла. Втомившись від сильних вражень і дії морфіну, я заснула.

Прокинулась через кілька годин із відчуттям, що я засвоїла свій «перший урок».

Я зрозуміла: те, що сталося, — не просто так. Лише сама винна в цьому. Сама...

8

Звідки в моїй голові, що була затьмарена знеболювальним, з'явилася ця думка, — я не відала і намагалася розібратися. Але одне знала точно: це мое

покарання за все, що зробила поганого у своєму житті, і я маю через це пройти. І від того, як подолаю це, залежатиме моє подальше життя. Або смерть.

Я вирішила: буду сильною. Але як? Чорт його знає! Та була абсолютно впевнена, що в мене є лише два варіанти: стати сильною або померти. Помирати не хотілося. Почала згадувати все про людей, яких вважала мужніми. Як-от Олексій Маресьєв, Жанна д'Арк, врешті-решт.

Невдовзі я зрозуміла, що в мене таки є мій «янгол-охоронець» — санітарка Віра. Це вона, сільська жінка, вражена моєю витримкою, перевдягала мене двічі-тричі на день, перестилала постіль, залиту ліками й виділеннями з обпалених ніг, невтомно повторюючи: «Партизаночко моя люба, ну ж бо, потерпи ще трохи... Це ж треба — ані сльозинки, ані слівця чи стогону. Партизанка, чисто тобі Зоя Космодем'янська!»

Себе я сильною не вважала, але коли познайомилася ближче із Вірою, то була вражена її силою, витримкою, мудрістю.

Пізніше, у розмові з цією чудовою жінкою з чуйним серцем, дізналася, що вона була свідком моєї появи в лікарні. Бачила, як вели мене попід руки аж на другий поверх... Як із моїх ніг звисало біле ганчір'я шкіри...

Дивувалася, що я намагалася йти самотійно, а не виснути на своїх поводитирях, при цьому не видавала жодного звуку.

Це Віра — мати двох синів, які обидва були на клятій

афганській війні — ані словом, ані поглядом не виказуючи свого страху за життя власних дітей, допомагала мені вижити, знову підвестися на ноги. Наново вчила ходити. Упродовж двох місяців — я ж не підводилася з ліжка — була мені доглядальницею, другом і підтримкою.

Дякую тобі, добра жінко! Я знаю, сини повернуться до тебе цілими й неушкодженими, а ти ще побавиш онуків.

Лише кілька людей знаходилися поряд зі мною. Віра, мій син, який у свої п'ятнадцять утримував домашнє господарство: трьох елітних собак, курей, кролів, город. Та ще й намагався побалувати матір чимось смачненьким. Іще люди, від яких я зовсім не очікувала допомоги. І в цьому полягав мій другий урок, який я мала осмислити й засвоїти. Якими людьми я оточувала себе досі? З ким спілкувалася? Чого навчилася в них? Куди поділися ті, на кого я могла покластися, і чи були вони взагалі — мої друзі?

Таких людей виявилось не так і багато. Але вони допомагали мені всім, чим могли. Приносили кавуни, щоб вимивати отруту, яка всоталася з обгорілих тканин (добре, що саме був серпень). Один надіслав мені здоровезну банку мазі Вишневського для загоєння ран. Гадаю, що лише завдяки цьому чудовому, хоч і смердючому бальзаму, я уникла операції та пересадки шкіри, чим неабияк здивувала всіх лікарів. Слава Вишневському! Теж, напевне, був сильною й мудрою

людиною.

Проте більшість із тих, кого я досі вважала друзями, або не з'явилися зовсім, або прийшли лише раз — щоб переконатися, що чутки не брешуть, і я дійсно обгоріла так, що не підводжусь із ліжка. Дехто починав ойкати одразу з порога моєї палати. Бідкалися, лили «крокодилячі» сльози. Але я нищила такий прояв співчуттів у зародку.

— Стоп, стоп! Мені й так кепсько, без ваших голосінь...

Гадаю, вони зі вдячністю сприймали мої прохання — навіщо ці сцени? Бо в тому, що все це була лише гра, я не сумнівалася жодної миті. Після короткого візиту і гарячих обіцянок прийти ще раз (принести щось почитати або допомогти, наприклад, помити голову) — вони зникали і більше не з'являлися. Яюсь пізніше я прочитала у Михайла Веллера: «Ще декілька таких «друзів», і вороги не знадобляться».

Тут мені хочеться забігти наперед і сказати, що книгу Веллера згодом дала почитати подруга, з якою на той час я ще не була знайома. Дала дуже вчасно, з коротким коментарем: «Обов'язково прочитай». Там, у цій книжці, я знайшла відповідь на одне з головних філософських питань ще з часів Чернишевського «ЩО РОБИТИ?» Діяти. Робити хоч щось. Саме так радив зневіреним пацієнтам лікар «швидкої допомоги» Звягін в оповіданнях М. Веллера. Хотіти. Вірити. Діяти.

А поки що я на власному досвіді засвоювала:

покладатися треба лише на себе. І повірте, це боліло не менше, ніж попечена шкіра.

Я все ще не могла взяти до тями: як сталося так, що я оточила себе людьми байдужими і корисливими? І зрозуміла, що й сама, напевне, не без гріха.

І тепер необхідно поставити питання руба: що я повинна змінити в собі? І навіщо? Як навчитися бути справді щирою й мудрою? Як-от Марія Василівна...

Дивовижно, але я вже перестала ображатися на людей, з якими спілкувалася досі. Зрозуміла, що людина має право жити так, як хоче. Бути такою, якою хоче вона, а не такою, щоб мені було комфортно спілкуватися з нею. І лише коли людина зрозуміє, що недостатньо «хороша», і вирішить змінитися або змінити своє ставлення до оточення, — може зробити це. Ніхто не може і не повинен когось примушувати.

А якою потрібно стати, щоб зі мною було комфортно тим, із ким хочеш спілкуватися? Мабуть, не втримала тих, хто був мудріший за мене і розумніший, і тепер за це плачу́. Але я знайду їх! Спробую зробити так, щоб вони ніколи більше не мали приводів на мене ображатися...

А згодом у моєму житті з'явилася інша людина — The Best Friend.

Наталка стала приходити до мене щодня. Одразу після того, як дізналася, що зі мною трапилося нещастя. Вона, професійна медсестра, приїздила до мене з іншого кінця міста після цілодобового чергування в онкологічній лікарні. Причому не ойкала, не стогнала. Натомість розважала мене якимись оповідками, новинами, анекдотами. Мила мені голову й протирала тіло й обличчя серветками, змоченими в теплій мильній воді. А головне — приходила щодня й говорила, говорила... Я бачила, яка вона стомлена, і просила не приходити щодня, але вона все'дно приходила. Окрім того, заходила Наталка провідати і Вовку, допомогти йому по господарству.

Знайомі ми були давно. Жили поряд і ходили вигулювати наших собак. Вона — афганського хорта, я — німецьку вівчарку та двох російських хортів. Ми приятелювали, але особливо дружніх стосунків між нами не було.

Якось Наталка зателефонувала мені й запропонувала погуляти з хортами в полі: «поганяти зайченят», як ми це називали. «Упіймати зайця» наші собаки були не в змозі, але добра пробіжка їм би не завадила. Тількино ми вийшли з нашими улюбленцями в поле й відпустили їх, як вони помчали від нас і зникли за пагорбом. Ми ж, особливо не переймаючись, розмовляли, приємно прогулюючись у тому ж напрямку, де зникли наші собаки. З верхів'я пагорба ми побачили, що Веста — афган Наталки — з величезним задоволенням

валяється на спині. А моя Онега наминає щось із неабияким апетитом.

— Ах! Ох! — скрикнули ми майже одночасно.

— Здається, знову в якомусь здохлині викачалася! — вжахнулася Наталя.

— Знову лайно жере! — слідом вигукнула я.

І ми алюром помчали до наших улюбленців. Треба сказати, що в собак мисливських порід спостерігаються рештки звичок їхніх диких предків. У такий спосіб собаки перебивають запах шампунів, що так для нас гарно пахнуть. Зазвичай ми миємо своїх тварин, зовсім не розуміючи, що «солодкі» запахи можуть завадити чутливому звірові винюхати небезпеку.

Додому ми йшли з високо піднятими головами, правда, намагалися при цьому не вдихати повітря глибоко. Вечоріло, і лавочки біля під'їздів вже були зайняті цікавими бабусями-пенсіонерками, які дуже полюбляли обговорювати всі дворові новини і роздавали необхідні поради направо і наліво.

Проте того вечора все було інакше. Бабусі, щойно вгледівши наші постаті здалеку, повідкривали роти, щоб, як звичайно, пожурити нас за марнування грошей на оцих здоровезних собацюг. Але «пахощі» від наших чотириногих друзів могли знетямити хоч кого. Отож бабусі зірвалися з насиджених місць і чкурнули по домівках.

Бідолашні старенькі... Уявляю, як їм хотілося висловити все, що вони думають про нас із Наталкою!

Але, вочевидь, у них ще буде нагода потішити душу обговоренням побаченого.

Ми мили своїх собак шампунем, обполіскували і знову мили. Я навіть спробувала почистити Онезі зуби. Але смерділо так, що нам обом довелося покарати своїх улюбленців, закривши їх на балконі. Усе вивітрилося десь через пару днів, після того, як ми повторили купання ще двічі чи тричі.

Тепер, згадуючи цей випадок на лікарняному ліжку, ми реготали, як навіжені.

Турботливість моїх близьких і небайдужих до моєї долі людей поставили мене на ноги. Одного разу, приблизно через місяць після нещасного випадку, я усвідомила, що коли трохи перетерпіти, то я, в принципі, цілком можу спустити ноги з ліжка. Це так мене потішило, що я стала пробувати по кілька разів на день.

Життя в палаті тривало, кожен був зайнятий власним одужанням. Марія Василівна, спостерігаючи за моїми спробами підвестися на ноги, якось запитала:

— Полінко, а ти не хочеш розповісти мені про свій сон напередодні вибуху?

— Ви про що, Маріє Василівно? Я ж нікому начебто про сон не розповідала. Чи я марила про це?

— Ні, ти нічого не казала. Звідки знаю? Хіба це так важливо? То що — розповіси?

Того вечора ми з Марією Василівною залишилися в палаті самі, і я вирішила розповісти їй про свій сон.

Подумала: ой непростя, здається, старенька. Тим більше, її завтра виписують. Чом би й не поговорити про це? Напевне, я почала мудрішати. Адже все, що мені потім сказала Марія Василівна, я пам'ятаю й досі.

10

«Я знову у своєму місті. Був сонячний літній день. Як завжди, потрапила до дивного перехрестя. На повідку в мене — два хорти: Онега і ще якийсь гарний чорний пес. Навколо снували люди. Багато людей. Вони були одягнені в яскраве і чимось заклопотані. Хтось щось продавав, хтось купував, кудись поспішали. Хтось із кимось розмовляв. Я вирішила, що нарешті дізнаюся, що це за місто, як називається ця вулиця, хто живе в отій сірій будівлі. Спробувала звернутися хоч до когось, але здавалося, що люди не помічають ані мене, ані моїх собак.

Подумала: «Треба уважніше роздивитися навколо, може, побачу когось із своїх знайомих». І раптом усі заметушилися. Стали розбігатися навсбіч, ховалися в під'їзди і щільно зачиняли двері й віконниці. Я сторопіло спостерігала за цією панічною метушнею, намагаючись дізнатися, що відбувається, але на мене дивилися з жахом, і через секунду я залишилася на перехресті лише зі своїми собаками. Раптом стало якось дивно тихо. Аж тут я чітко відчула здригання землі,

неначе якийсь величезний динозавр крокував бруківкою.

То був не динозавр. Із-за рогу з'явився дивовижний срібнорогий Чорний Бик. Він ішов правобіч вулицею й зупинився за кілька метрів від мене. Я відчула, що мені зовсім не страшно. Замилувалася ним — таким прекрасним, могутнім. Очі його були налиті кров'ю, чорне тіло лисніло на сонці, і на цьому тлі срібні роги виглядали просто чудово. Я не могла відвести від нього очей. Чорний Бик, здавалося, теж розглядав мене, а потім став повільно наблизатися. Запала приголомшлива тиша, лунали лише міцні удари ратиць. І тут я чомусь занепокоїлася. Розглядалася — куди б утекти, водночас розуміючи, що мені це не вдасться. І раптом мій чорний пес, зірвавшись з повідка, кинувся до Бика.

«А-а-а-а! — скрикнула я. — До мене, до мене!!!»

Але пес підбіг до Чорного Бика і, наче дратуючи його, повернув у провулок. Бик, розлютившись, погнав за ним. Онега, зірвавшись з повідка, теж кинулася навздогін, і я залишилася сама.

«Господи! Що ж воно таке!»

Я чомусь зовсім не думала про себе. Побігла за ними, почала кликати й шукати. Онега повернулася до мене через якийсь час, а мій чорний пес-захисник — ні. Я блукала містом аж до темряви. Гукала, плакала, бо відчувала провину, що втратила його. Мені було неабияк шкода, бо я збагнула: з собакою щось сталося...»

— Тоді я прокинулася. Усе обличчя було мокре від сліз. На душі було так тяжко, наче я щойно поховала

когось із рідних. І це відчуття залишається й дотепер...

— Я так і думала... — відгукнулася після тривалої паузи Марія Василівна. — А зараз я тобі дещо розповім, але ти, будь ласка, ні про що мене не питай. Я скажу тобі лише те, що можу сказати. Решту зрозумієш сама. Якщо не зараз — то пізніше. Слухай...

Я весь час спостерігала за тобою. Ти людина непроста, і недарма твоє життя сповнене усіляких складнощів. На все є причини. Але якщо ти не змінишся, себто не зміниш свого ставлення до людей і до життя, — то помреш. Чорний Бик — це твоя смерть. Ти мала вже померти. А чорний пес, який тебе врятував, — твій янгол-охоронець. Ти втратила його тієї ночі. Він поручився за тебе ціною свого життя і дав тобі ще один шанс. Але жити тобі тепер доведеться без нього. Я не знаю, що вже там було у твоєму житті, та щось ти зробила неправильно. Або ж просто не робила того, що повинна була...

— Не знаю, що я зробила такого поганого, щоб аж так... не знаю, — прошепотіла я ледве чути і вибухнула сльозами.

Вони раптом ринули з моїх очей, немов злива. Я закрила обличчя долонями. Плечі здригалися все сильніше й сильніше. Я ридала, як маленьке дівча, в якого забрали улюблену ляльку.

А Марія, трохи помовчавши, усміхнулася і продовжила:

— А що ти зробила гарного? Знаєш, у теперішньому

житті недостатньо — просто не робити поганого... Схоже, в тебе є якийсь призначення. І ти маєш його виконати. Ти добра й розумна дівчина — немає жодних сумнівів. Але ти маєш довести, що все зрозуміла й готова до змін. Тобі буде дуже важко, іноді зовсім кепсько, бо в тебе немає більше твого захисника. Ти не помічала його, не прислухалась до нього. Зрадила його, але він усе ж таки вірив у тебе і пожертвував своїм життям в обмін на твій порятунок... Але якщо ти зумієш, якщо зможеш пройти крізь усі труднощі й змінитися, то він, твій янгол-охоронець, відродиться, немов птах Фенікс, і повернеться до тебе. Але ти всіма вчинками, точніше, думками й учинками, повинна довести, що гідна цього.

Усе, що я почула, звучало зовсім несподівано з вуст цієї жінки. Я чекала чого завгодно — міркувань про Бога, про церкву, про життя. Але такий напрямок розмови здивував мене надзвичайно.

— Вибачте, Маріє Василівно, а кому я повинна це довести?

— Полінко, я ж просила ні по що не питати. Але я відповім на твоє, у принципі, обґрунтоване питання: вважай, що ти повинна довести це передовсім самій собі. Коли навчишся чесно й щиро дивитися собі в очі, а точніше, в душу, — ти зрозумієш це. І життя твоє зміниться. Дуже. Якщо ж ти не зможеш цього зробити, то, як я вже казала, помреш. Хоча нехай це тебе не лякає. Усі рано чи пізно помирають. Це нормально. Природно. — Марія Василівна посміхнулася трохи сумно,

але якось світло.

Я чомусь вірила кожному слову цієї дивної жінки, хоча все життя мене запевняли, що світ матеріальний, і ніяких там янголів, тим більше — «охоронців», — не існує. Я давно здогадувалась, що коли не почула б те, що вона мені щойно сказала, то померла б. Тому слухала дуже уважно. Мені так хотілося жити!

Окрім цього, я одразу згадала ще одну людину. Хоча нині вже не впевнена, що то була людина...

11

Я тоді навчалась в Уманському педагогічному училищі, мріючи присвятити своє життя вихованню молодого покоління. Вчилася добре, але, як і всі, мріяла про кохання. Хотілося відчутти себе комусь потрібною, і цим — знову ж таки, як завжди — створювала собі проблеми.

Якось ми йшли з подругою центральною площею славного міста Умані — найбільш популярним місцем серед хлопців та дівчат. Люда (так звали мою подругу) була дуже гарна за тодішніми мірками і моїми уявленнями про вродливу жінку. Великі, виразно підфарбовані очі, тонкі брови, високе чисте чоло і довге шовковисте волосся. Я не заздрила, але кому не хотілося замолоду бути гарною, популярною й коханою? Тепер уже й не пам'ятаю, куди ми простували з цією дівчиною,

але в моїй юній душі росли захоплення і гордість. Вона, така красуня, йде зі мною! У нас із нею — спільні справи!

Назустріч ішов якийсь чоловік. Виглядав він жахливо: дуже блідий, шкіра вся в плямах і струпах. Принаймні, я його таким бачила. Чоловік був геть лисий, хоча легкий пушок сивого волосся підкреслював неймовірну землисту блідість його обличчя. Я тоді ще подумала: цей дивний чоловік виглядає так, наче щойно виліз із могили. І коли він заговорив, то моє тіло вкрилося сиротами. Голос, глухий і невиразний, звучав ніби з-під землі...

«На тебе, — заговорив він, звертаючись до моєї подруги, — чекає складне і не надто радісне життя. Донька твоя стане дамокловим мечем для тебе, але ти сама це спричиниш...»

«А ти, — він подивився на мене світло-блакитними, майже прозорими очима, — будеш багатою, коханою й щасливою...»

Мені навіть здалося, що він посміхнувся... і рушив далі.

— Цього просто не може бути! — вигукнула я, озирнулася, щоб іще раз подивитися услід і спитати, хто він, але чоловік дівся бозна-куди...

— Ти помітила, що цей чоловік якось дуже страшно виглядав? — спитала я Людмилу.

— Який ще чоловік?

— Та отой, що мимо пройшов!

— Що з тобою, Поліно? Не бачила я ніякого чоловіка!

«Цього просто не може бути, — подумала я тоді. —

Як це вона не бачила? Напевне, уваги не звернула. Та й узагалі — яка Людмила і яка я? Як то може статися, щоб вона стала нещасною, а я — багатую й щасливою?..»

Пізніше, коли було особливо тяжко в житті і я багато чого зрозуміла, я згадала про того дивного чоловіка. Згадала з гіркотою. Колись мені дуже хотілося вірити, що то було не видіння, і цей віщун дійсно існував, і на мене чекають щастя, багатство й любов... Але все, що досі траплялося зі мною, було геть протилежне. «Не могло ж мені таке примаритися?» — іноді думала я. Та, можливо, все-таки примарилося?

Отож нині, після отієї дивної розмови з Марією Василівною, чомусь одразу згадався той чоловік. Бо тоді я повірила йому, як оце Марії Василівні.

— Маріє Василівно, лише одне питання! Можна?

— Ну, що?

— Скажіть, цей... вибух — то була випадковість, чи хтось таки хотів мене вбити?

— Ні, не випадковість. Їх узагалі не існує. Але людина, яка намагалася це зробити, — не більше, ніж зняряддя, і ти повинна їй вибачити.

— Хто ж це?

— Ну-у-у, дорогенька, цього я тобі не скажу.

— А ви знаєте, хто це?

— Авжеж. Але я не можу тобі сказати. Не хочу. Посіяти почуття ненависті й помсти в твоїй душі? Хоча... ти все одно дізнаєшся, хто це, і краще буде, якщо ти простиш цю людину.

- Але невже цей — майже вбивця — не зазнає кари?
- Чому, зазнає. Але повір мені, ти сама захочеш, щоб кара його оминула.
- Я? Захочу? Та він же хотів мене вбити!
- От побачиш, дівчинко моя. Іноді все в житті так заплутано й складно... Але пам'ятай: від правильності твоїх рішень залежить твоє майбутнє. Та й не тільки твоє. — І вона простягнула мені в своїй зморщеній руці рожевобоке яблуко.
- Ось, на. Дуже смачне.

12

Наступного дня Марію Василівну виписали й на її місце одразу ж поклали іншу жінку на ім'я Марія Сорока. Вона була дуже хвора. У неї була тяжка стадія діабету, і на її ногах на повну силу розвивалася гангрена. Також у палаті лежала Світлана зі своїми загіпсованими ногами.

Света сама з ліжка не підводилася. Я за допомогою мого «лікарняного янгола» Віри, сина й Наталки робила свої перші несміливі кроки. У голові паморочилося, і я зовсім не могла тримати рівновагу. І хоч вірте, хоч ні, не розуміла, чим поворушити, щоб зробити хоч крок.

Ось так, напевне, Господь створював світ! Спочатку була думка... Так і я нині думала: що потрібно зробити, які м'язи задіяти, щоб поставити праву ногу перед лівою? Ага... ось... тепер треба якимось чином перенести вагу

тіла на праву... І ось так, крок за кроком, я наново вчилася ходити. Невже і в дитинстві було настільки ж складно? Не пам'ятаю!

От коли насправді починаєш цінувати прості, доступні тобі дії, вчишся радіти тим дрібкам, що отримуєш від життя. «Будь удячний та радій усьому, що тебе оточує», — так звучить один із так званих космічних законів. Я була вдячна. І це було черговим уроком, який я засвоїла.

Навчання ходьбі просувалося цілком успішно, і вже третього дня я могла робити декілька самостійних кроків палатою. Ноги ще боліли, але радість від успіхів і гордість за свої досягнення примушували мене долати цей біль. «Отже, перші труднощі й випробування я, здається, все ж таки здолала», — думала я. Раділа і дякувала своїм учителям, лікарям та взагалі всьому довкола себе.

Коли до нас підселили Марію Сороку, мій біль здався мені дрібницею порівняно з тим, як страждала ця жінка. Усе в світі дуже відносно.

Марію готували до ампутації ніг, але тяжка стадія діабету зупиняла лікарів. Чекали на Маріїну доньку, щоб із нею обговорити всі можливі наслідки операції. Можливо, навіть летальний кінець. Донька ж приходити не квапилася. Марію привезла до лікарні «швидка». Була субота, шоста вечора. Крім того, Марія через поспіх забула взяти свої ліки, а в лікарні на той час таких не знайшлося. Першої ж доби ця жінка не склепила очей усю ніч. Було спекотно. Мухи зліталися на жахливий

запах від її ніг, які вона то розгортала, то знову замотувала в пелюшки. Вона плакала і стогнала. На ранок у неділю черговий лікар постарався зробити все, що міг, щоб хоч якось полегшити її страждання. Ми зі Світланою теж намагалися допомогти, демонструючи їй наші зміцнілі кінцівки, і твердо обіцяли Марії, що наступного тижня разом танцюватимемо якщо вже не «рок-н-рол» або «сім-сорок», то принаймні «сиртакі». Донька того дня так і не прийшла.

Увечері Марія, знемагаючи від болю й поганого самопочуття, попросила зателефонувати доньці. Написала на клаптику паперу номер телефону, і я рушила у свій перший самостійний похід коридором завдовжки десь 10-15 метрів. Мені він здавався кілометровим. Обережно тримаючись за стіну, я таки дісталася місця, де був телефон. Донька Марії Сороки сказала, що приїхати сьогодні ніяк не зможе, бо її чоловік випив із сусідом і за кермо не сяде. А вона втомилася на роботі і приїде завтра. Сьогодні ж попросила передати мамі вітання. Марія розплакалася і сказала, що краще б вона замість «привіту» передала ліки.

Об одинадцятій вечора Марія Сорока померла.

«Серце не витримало, — сказав лікар. — Бідолашна. Навіть власна донька залишила її помирати на самоті. Жахливо...»

«Жах! От і все! Марія була не така погана, як я», — думки в моїй голові роїлися, немов бджоли. Вони гули й носилися врзнобіч, нашттовхуючись одна на одну.

«Я цілком упевнена, що її донька не приїхала, бо просто не здогадувалася, що з її матір'ю так погано. Недооцінила ситуацію. Але ж мій чоловік... Я була майже мертвою, і якби В'ячеслав Дмитрович не сидів зі мною, замість того щоб чаювати зі своєю родиною й дивитися телевізор, то вже, напевно, мене б тепер ховали, як ховатимуть Сороку. Як він міг залишити мене отак? Може, він сподівався, що я помру? Правильно. Тоді не буде клопоту з розлученням, розподілом майна. Немає жінки — немає проблем. Але ні! Я жива! Я житиму — довго і щасливо. Ось так.

Все сталося у нас зі Светою на очах. У моєму житті таке вперше. Це було неабияке випробування — бачити, як помирає людина, а ти не можеш їй допомогти!

Ще дві години ми зі Світланою пробули в палаті разом із небіжчицею. Такими вже були лікарняні правила: залишити померлу в палаті саме на такий час. О першій ночі лікарі винесли небіжчицю й побажали нам доброї ночі.

Яке там «добраніч»! Ми обидві були шоковані. Спочатку навіть розмовляти не могли. Я розуміла, що це іще один «урок». І його я повинна вивчити напам'ять.

Поспішай жити, інакше може бути пізно! Завтра може просто не настати! Поспішай побачити людину, яку хочеш бачити. Поспішай сказати їй добре слово — можеш не встигнути! Жалітимеш про це все життя, докорятимеш собі, але змінити щось буде вже

неможливо! Не-мож-ли-во. ПІЗНО!

Через деякий час нам трохи полегшало. Тим більше, що на чергуванні був досвідчений лікар, хоча й молодий — Олександр Савченко.

— Чого не спите, дівчата?

— Та от ніяк до тями не прийдемо...

— Так, я розумію. Бачите, так сталося... Ну гаразд, світло поки не вимикатиму. У мене тут є дещо...

І він приніс... почату пляшку чудового «Кагору».

У селі все набагато простіше і, як на мене, сердечніше, ніж у місті. Люди не звертають уваги на такі дрібниці, як відкоркована пляшка. Просто приймають із вдячністю, що людина хоче допомогти, коли важко.

Але не подумайте, що в усіх українських лікарнях хворих напувають вином. Просто в цьому закладі панувала атмосфера домашнього затишку й добра. Поряд із професіоналізмом і суворим виконанням лікарських приписів тут можна було побачити й такий прояв душевності й щирості. Безумовно, головний лікар навряд чи був би задоволений тим, що молодий колега напуває пацієнтів. Але впевнена, що зрозумів би і не покарав Савченка.

— Ось, дівчатка, ну ж бо, за упокій душі Марії Сороки...

Ми зі Світланкою дивились ошелешено. Але вино виявилось пречудовим! Лікар налив нам по півсклянки вина, сказав щось підбадьорливе і пішов. Ми трохи розслабилися, але заснути, звісно, не могли. І раптом...

..... чап-чалап.....чап-чалап.....чап-чалап....

Ми зі Світланою завмерли, буквально задерев'яніли.

Не знаю, що подумала в той момент Світлана, але я прошепотіла:

— Свето, а раптом ця Сорока і не померла зовсім? Її до моргу відвезли, а вона там ожила... а тепер до нас іде...

— Як ти гадаєш, вона на нас не сердиться? — перелякано прошепотіла Света.

— За віщо?

— Ну-у-у, не знаю...

— Нема чого їй на нас сердитися, — я намагалася вдавати певність. — Ми ж її доньці телефонували? То чого ж іще? Ми ж не винні, що вона не приїхала...

Але ми таки настрахалися. Не могли поворухнутися й лише невідривно дивилися на двері. Не знаю, що там уже ми хотіли побачити, невже мертву Марію Сороку?

Ри-и-и-и-п. Ггл-г-ггл-г-ггл. Бах.

І тут мі обидві затрусилися від істеричного беззвучного сміху. Єдиний на все відділення холодильник стояв якраз навпроти нашої палати. Просто комусь із хворих, напевне, захотілося холодної водички. Може, в нього вчора був день народження. Ось і сушить зрання. Дуже часто в житті поряд із сумним чи навіть трагічним відбувається щось комічне або дуже смішне. Для рівноваги й балансу, чи що?

Було пів на шосту ранку. Близько сьомої, коли вже розвиднілося, ми зі Світланою нарешті позасинали.

А о дев'ятій нас розбудив крик. Ні, це був не плач. Це був крик злості. Кричала жінка, досить пристойна на вигляд. Як я потім зрозуміла — кричала вона... на мене!

— Чому ж ти, суко, не сказала, що матері аж так погано?! Що вона може померти?! А бодай тобі...

Ну і так далі... Я спочатку сторопіла. Спросоння ж. Потім зрозуміла, що відбувається. Лікарі стояли поряд із опущеними головами. Я ж, цілком неочікувано для себе, усвідомила, що абсолютно спокійна (це зовсім на мене не схоже).

Дала їй викричатися, все ж таки в людини горе — мати померла. А потім тихенько так сказала:

— Ну, як бачиш, мені вже... А ось у тебе, шановна, все ще попереду...

Усі присутні приголомшено дивилися на мене. А вона так і завмерла з відкритим ротом. Може, щось зрозуміла?

І пішли. Усі. Окрім нас зі Светою. Ми не могли піти.

Світлану того ж дня забрали на тиждень додому. Потім привезли, щоб зняти гіпс. Її молодий організм впорався просто чудово, кістки зрослися. Більше я її не бачила, але сподіваюсь, що все в неї гаразд. Вона молода, гарна і, здається, оточена турботливими людьми та Божим благословенням.

Я ж тільки-но розпочала свій шлях до нового життя. У прямому й переносному значенні робила свої перші кроки. В сорок років...

Узагалі-то, цифра «сорок», як на мене, має якесь магічне значення. Ця цифра згадується у казках, наприклад: «Алі-Баба та сорок розбійників». Поминки за померлим справляють сорокового дня. Дитину жінка носить сорок тижнів... А як вам вислів «сорок сороків»?

Невже це просто так? Я так не вважаю. Моє «друге» життя, як бачите, теж почалось у сорок років. І все було дуже непросто...

Спочатку я відчула, що ніяк не можу зважитись включити газ, щоб приготувати їжу. Отак стою перед плитою, дивлюся на неї, а щоб запалити — ні. Якщо раніше я думала, що мені бувало страшно, то тепер зрозуміла, що помилялась. Ні, мені, звісно, бувало страшно й раніше, але щоб отак... Тепер страшно було до неприємності. До речі, я втрачала свідомість кожного разу, коли мене щось лякало. А лякало мене все: телефонний дзвінок, гучний голос, вогонь, вода. І одразу — бум! Неприємнію. Разів із п'ять-шість на день отак набумкаюсь — живого місця не залишається.

Потім усвідомила, що роботи в мене теж уже немає. Скоротили. Ні, якісь там копійки мені, звісно, у зв'язку зі скороченням виплатили. Але з роботою тепер як?

Сил щось робити, правда, теж не було. І чоловіка не було. Лише син радів, що я залишилася жива і повернулася додому, та ще Наталка продовжувала приходити й підтримувати мене.

Влаштуватися на роботу не було жодної можливості. Виявилось, що в нашій країні у сорок ти вже нікому не потрібен. Усі співбесіди закінчувалися питанням: скільки вам років? Складно зрозуміти, чому найпродуктивніший вік людини вважається пенсійним, а люди, які вже не беруть лікарняного по догляду за дитиною і набули досвіду роботи й життєвої мудрості, раптом стали непотрібними. Але, на жаль, так воно й було.

Син вступив до військового інституту, хотів піти стежкою свого славного прадіда. Той пройшов усю війну, але був такий невезучий, що після того, як над Рейхстагом підняли червоний прапор — символ Перемоги, — бідолаху відправили до Японії. Попри те, він повернувся додому живий і відносно здоровий, подолав усі труднощі з честю й гідністю. Прожив Василь Павлович 83 роки, устиг нарадуватися мирним життям, яке завоював ціною власної крові. А ще — своїм правнуком Вовчиком, якого любив більше за дітей. І навіть написав мемуари.

Після вступу сина до інституту я залишилась зовсім сама. З одного боку, це приємно, адже нарешті з'явилася можливість зайнятися собою. З другого — відчувала себе зовсім покинутою й всіма забутою.

Та окрім цих негараздів Олексій вимагав продати будинок і виплатити частку, що йому належала. Також він намагався переконати сина, щоб той свою частину віддав батькові, себто йому, а не залишав мені, бо він, мовляв,

зуміє краще розпорядитися спільними грошима, адже «твоя мати розтринькає їх в одну мить». Продати будинок було практично неможливо. Платити за газ та електроенергію не було чим. Боргів накопичилася неймовірна кількість ще відтоді, коли Олексій перестав отримувати зарплату. Та його це не цікавило. Він платити ні за що й не збирався. «Немає грошей! Де я тобі їх візьму?» — волав він щоразу. Отак моє життя потроху перетворювалося на пекло. Таке доброзичливо-веселе запрошення: «Ласкаво просимо до пекла».

Сусіди розуміли, що я сама і захистити мене нема кому. Вночі перебивали кілочки і перетягували мотузки на своїх городах, відрізаючи добрячі шмати від мого. Я боролася як могла, але землемір-хабарник не поспішав стати на захист закону, тобто мене. У суді також правди не знайдеш, тож землю в мене «хапонули» попри всю наявну документацію.

Тоді я згадала про своє вміння робити зачіски і творчий підхід до мистецтва макіяжу. Почала давати скромненькі оголошення до місцевої рекламної газети, пропонуючи послуги перукаря й візажиста для наречених. Хоч як не дивно, але клієнтки знаходилися, і я почала потроху заробляти на хліб.

Та найбільше пекло полягало не в цьому. Не я жила

в пеклі — воно жило в мені! Я ненавиділа. Ненавиділа так, що коли починала згадувати своє минуле життя, або, не дай Боже, хтось вимовляв ім'я «Олексій», — у мене з'являлося відчуття, що на мене сипляться цеглини. Так-так, червоні, важкі, гострокутні цеглини. Я фізично відчувала біль, коли вони «падали» мені на голову, на плечі, спину... І зовсім не здивувалася б, якби побачила там синці... Машиналино зіщулювалася і закривала голову й обличчя руками. Було важко дихати. Зазвичай все закінчувалося непритомністю.

Незабаром я почала прокручувати в голові план помсти.

Як?! Хто дозволив поламати мені життя?! Все, чого я з такими труднощами досягла в молодості, пішло собаці... самі знаєте куди. Скільки праці, недоспаних ночей! Відмовляла собі, щоб порадувати його — бо колись любила! Ненависть, що оселилася в моєму серці, займала все моє ество. Вона росла і множилася. Неможливо було вже ні про що думати, окрім як зробити так, щоб він і вона пройшли через те, через що пройшла я! Ні-і-і, цього замало! Треба зробити так, щоб вони мучилися, щоб вони згинули врешті-решт! А що коли жбурнути їм у вікно гранату або таку ж горючу суміш, від якої я сама ледь не згоріла? Або завітати до квартири вночі, зв'язати їх, а потім повільно катувати? Господи, про що це я?! А ще можна кілера знайти...

Я точно знала, що ніколи в житті нічого подібного зробити не зможу, але все думала і думала...

Молоденькі дівчата-наречені телефонували, я робила їм гарні зачіски і незвичайні візажі, але через усепоглинаючу ненависть не запам'ятала жодного прекрасного обличчя. Погано спала, втратила апетит... Схудла, стала нервовою і злою.

Будинок не продавався. Олексій постійно телефонував і питав, коли отримає свої гроші. Це жило мою ненависть. А ще я страшенно сумувала за сином. Жаліла його. А його татуся — в міліцію, нехай посадять! Це він винен у моєму нещасті. Тоді не треба буде вирішувати проблему з будинком. Але... як же син житиме з думкою про те, що його батько у в'язниці? Як же йому, бідолашному, доведеться страждати й ненавидіти тих, хто дав йому життя?

Повірте, мені було дуже знайоме це відчуття. Адже сама я не була потрібна ані своєму батькові, ані матері, які залишили мене. Я повсякчас намагалася довести всьому світові, яка я хороша. Чому ж ви мене не хочете?! Чому не любите?! Я ж — гарна!!! Обростала комплексами неповноцінності, як днище старого човна черепашками.

Проте як же я посмію мститися батькові свого сина? Адже я сама колись обрала цього чоловіка йому за батька. Господи, що ж робити? Як жити з усім цим? Де знайти вихід? Мала рацію Марія Василівна: «...боюся, що ти сама не захочеш, щоб він зазнав покарання...»

Так минуло більше року.

А одного разу...

Був чудовий літній день. Вівторок чи середа.

А в суботу мало відбутися весілля чарівної студентки, Женечки. Ми домовилися, що сьогодні, о сьомій вечора, я прийду до неї додому — подивитися на сукню, аксесуари й обговорити, яку зачіску і візаж зробити, щоб дотриматися стилю.

Жила Женечка в одному з сучасних будинків. Ця чотирнадцятиповерхівка, побудована югославами за якимись новими технологіями, знаходилася в самому центрі міста. Я прийшла вчасно, але Женечки ще не було. Піднялася на чотирнадцятий поверх, щоб звідти подивитися на місто, одягнене в зелень, і раптом подумала: «Ось воно — рішення! Стрибнути зараз униз і квіт. ВСЕ. Жодних проблем. Жодних боргів. А також будинку, який потрібно продати і виплатити гроші невинній тобі людині. І помсти не треба, бо, напевно, це буде найкраща помста. Хіба хтось зможе жити після того, як зрозуміє, що людина наклала на себе руки через нього? І ніяких принижень, коли намагаєшся переконати твоїх можливих роботодавців, що ти ще зовсім не стара, ба, навпаки, — освічена і розумна, і тобі всього лише сорок два... Нічого не треба більше... Тихо і спокійно. І всі навколо жаліють тебе, несуть квіти і згадують, яка ти хороша... Була...

Бажання припинити увесь цей кошмар було таким сильним, що я почала підсвідомо видивлятися місце, куди б упасти, щоб не завадили гілки, — на м'яку траву або пісок, і, не дай Боже, щоб не залишитися калікою. Про біль фізичний я тоді навіть не думала. Душевний біль

був таким сильним, що мозок блокував решту думок. І тут саме прийшла Женечка.

Звісно, ми обговорили з нею все. Але я не пам'ятаю нічого з тої розмови — все відбувалося на автопілоті. І тут — наче удар блискавки: «Господи! А Вовчик? Як же він?» Я чітко побачила картину: лежу в труні, така спокійна, а син мій стоїть поряд і ховає очі. Адже чоловікам плакати не годиться. Його мама так навчала. Проте йому соромно й боляче, що мати виявилася такою слабкою і зрадила його, змусивши зараз стояти і ховати очі.

Коротше, в голові були сумбур і каша. І від цього стало спекотно. Так спекотно, наче вогонь, що ледве не спалив мене живцем, розгорівся всередині.

Ми якось закінчили розмову, і я побігла додому. Там я передовсім хильнула склянку горілки. Повнісіньку. Не відчула ані смаку горілки, ані міцності. І прив'язала себе до ніжки дивана. Міцно. Тоді нарешті мене «вибило»!

Уранці до душевного болю і бажання покінчити з усім разом додався головний біль та огидний запах перегару. Але я, не звертаючи уваги ні на що, знову побігла. До тієї лікарні, де іноді підліковувала свою вегето-судинну дистонію і мігрень.

Мені пощастило. Лікар, який вів прийом, зрозумів усе відразу після кількох плутаних слів.

У лікарні я пробула десь із місяць. Два тижні лікування й суворого контролю, ще два тижні приємних процедур.

Мені завжди щастило на хороших лікарів. Або просто я їх вважала такими. Доктор Багреєв був чоловіком міцної, я б навіть сказала, — грубої статури. Та й характер у нього був такий самий. І жарти теж. Але на його жарти ніхто не ображався.

Зі мною в палаті лежала одна мила жіночка. З нею пов'язана комічна історія. Річ у тім, що в неї було досить цікаве прізвище — Нетяхата. «Не та хата? А яка ж?» — дражнили її повсякчас. Дізнавшись про це, я вирішила її втішити:

— Не переймайся, Валечко, ось одружишся і зміниш прізвище на якесь інше.

— А я одружена, — відповіла Валя просто.

— А чого ж тоді ти не залишила своє дівоче прізвище?

— А моє дівоче теж Нетяхата.

— Та не може бути!

— Справді. Замолоду мріяла: одружусь і зміню прізвище, — розповідала Валя. — Потім познайомилася з хлопцем із нашого ж села. Закохалася, не спитавши прізвища...

— Хто б міг подумати...

— Ти ж знаєш, як у наших українських селах буває. В одному — повнісінько Пономаренків. У іншому — самі Коцюби. А в нашому селі кілька сімей з прізвищем

Нетяхата.

— Оце так... — тільки й сказала я.

А лікар Багреєв завжди жартував:

— Ну, що, Валюшо, все ще не та хата? Нічого-нічого...

Ось трохи підлікуємо, і буде та. Хочеш, щоб була та?

Валя вже готова була образитися...

А Багреєв, побачивши на столі баночку малосольних огірочків, зітхнув:

— Ех, до цих огірочків та чарчину б самогончику!

І сальця шматочок.

— Так я замовлю мамі, вона ж умить занесе! — похопилась Валя.

Усі дружно зареготали.

У день виписки доктор Багреєв запросив мене до свого кабінету:

— Сідай і слухай.

А сам сидів за столом і лише дивився в історію хвороби — хвилину, другу. Він що — забув про мене? Потім підвівся. На мене навіть не глянув. Пройшов до вікна і лише тоді заговорив. Тихо, повільно, але впевнено, наче розмовляв сам із собою.

— Я працюю психіатром ось уже майже тридцять років. За моєї досить тривалої практики пам'ятаю більше ста випадків, коли люди вирішили покласти край життю і в такий спосіб розв'язати всі проблеми і позбутися болю. Хтось вижив, але переважно — ні. Як лікар я знаю, що в таку мить позбавлення від душевного чи фізичного болю здається найсолодшою цукеркою і найзаповітнішою

мрією. Людський мозок подає в таку хвилину найсильніше відчуття — інстинкт самозбереження. І лише дуже сильна людина — я повторюю — ДУЖЕ СИЛЬНА, може утриматися від цієї спокуси і звернутися по допомогу. Але спочатку вона має усвідомити, що сама з цим не впорається. І це теж важко. А звернутися по допомогу — це наче зізнатися у своїй слабкості. Але ти повинна знати, моя люба, що лише сильним людям таке до снаги.

Тут, мабуть, на моєму обличчі відбився сумнів, і Багреєв повторив:

— Так-так. Для людини, яка опинилася в подібній ситуації — це подвиг. Ну то слухай. У моїй практиці таких випадків було лише три. Один із них — твій.

Я дивилася на нього, широко розплющивши очі, і слухала, наче голос янгола. Щось у моїй душі зростало і міцнішало. Щось змінювалося.

— А зараз я тобі скажу найголовніше. Слухай і ніколи не забувай про це. Ти — сильна. Ти — гарна. Розумна, сильна і гарна жінка. І якщо ти змогла подолати це — то зможеш подолати й інше і досягти всього, чого тільки захочеш у житті. Розумієш?! УСЬОГО.

Він, цей такий жорсткий і водночас добрий лікар Багреєв, вселив у мене силу і впевненість. І все почало виходити.

Я знову згадала Марію Василівну та її неймовірні надприродні здібності. Але ще — розповіді людей, як їм допомогла церква і віра в Бога. Я й собі вирішила піти до церкви.

Правду кажуть: поки людині добре — вона не поспішає звертатися до Бога. Живе собі й живе потроху, спокутує іноді гріхи добрими справами й думками. Але коли потрапляєш у надскладну ситуацію чи захворієш на якусь невиліковну хворобу — ось тоді й починаєш шукати. Куди ж іще? Тільки до Бога.

Я теж попрямувала. Можливо, для того, щоб зрозуміти: Бог і церква — це різні речі. Я не хочу образити вірян, які ходять до різних церков і відчують себе там на місці. Деякі навіть не уявляють свого життя без церкви, без людей, котрі там моляться.

Я відвідувала церкви й раніше: роздивлялася ікони, обрамлені в золото, ставила свічки «за здоров'я» і «за упокій». Але досі мені не було так самотньо і погано, як тепер.

Мені пояснили, що спочатку потрібно сповідатися, щоб священник відпустив гріхи і благословив на праведне життя.

Я, як і належить, рано-вранці пішла не поснідавши, відстояла службу. Батюшка запросив підійти до нього. Нахилив мене так, що я носом увіткнулася в його огрядний живіт, і накрив мене епітрахилью. Про щось питав. Я автоматично відповідала, але що саме — не пам'ятаю. Голод загострив нюх: від батюшки дуже

неприємно пахло. Потім він дав мені поцілувати хрест, що до нього прикладалися всі, хто прийшов на сповідь. Та відчуття, що Господь простив мої гріхи, не приходило. Я б сказала, навіть навпаки — почувалася приниженою і негідною прощення. Хоча думки мої і душа щиро прагнули розкаяння. До цієї церкви я більше не ходила.

Друга спроба виникла спонтанно. У подруги помер батько. Я допомагала чим могла. Після похорону ми пішли до церкви для відспівування і «запечаткування». З собою принесли все, що було потрібно: землю з могилки, хліб, яйця, вино, гроші й дюжину носових хусточок.

Служниця наказала нам викласти все це на стіл. Ми стали чекати батюшку. Поки чекали, прибула ще одна сім'я для «запечаткування» свого покійного. І в них, схоже, не вистачило своїх хусток. Тоді служниця, що продавала іконки і хрестики, вийшла з-за прилавка, збрала наші хустки і стала тут же продавати їх новоприбулим...

17

Але без Його допомоги не обійшлося. Якось я вирішила відвідати свою подругу Світлану. Вона завжди надихала мене силою духу, працьовитістю й постійним бажанням щось поліпшити в своїй квартирі. Одружилася вже, коли мала доньку Марину, а майбутній чоловік теж

мав двох дітей від попереднього шлюбу. Його перша дружина нездужала, а після її смерті діти отримали нову маму, сестричку Маринку й маленького Андрійка, який невдовзі народився.

Як Світлана піднімала чотирьох дітей — для мене досі загадка. Антон, її чоловік, працював, а діти, домашнє господарство, собака й кіт були на плечах Світлани. Вона ще й примудрялася підробляти плетивом. Це в неї виходило чудово, тож на її продукцію був неабиякий попит. Жили вони в невеликій двокімнатній квартирі, неподалік від центру. Як вони там містилися — для мене теж досі незрозуміло. Я завжди заходила до неї, коли щось не ладналося, і, побачивши, що вона крутиться, наче муха в окропі, та при цьому ще й не втрачає гарного настрою й сили духу, йшла присоромлена. Думала: ну ось людині ще важче, ніж мені, і нічого, а я...

От і зараз вона так само крутилася. Донька Марина влаштувалася на роботу в Лондоні, залишивши Світлані двох своїх донечок. Мабуть, у моєї подруги вже не вистачало власних ресурсів, і це привело її до церковної громади. Дізнавшись про мою ситуацію, вона запропонувала піти до церкви удвох, і я не наважилась образити її відмовою.

— Полю, я хочу представити тебе нашому пастиреві Владиславу Петровичу. Розкажи йому все, і він обов'язково допоможе.

Я подумки усміхнулася, але виказувати свій скепсис не хотілося.

На мій подив, Владислав Петрович виявився звичайною людиною. Він був одягнений у звичайний чоловічий костюм. Досить зичливий. Я згадала прислів'я: «Очі — дзеркало душі». Подивилася в очі, але не побачила там нічого особливого. І лише коли він заговорив, я зрозуміла, що це — пастир від Бога. Голос його, глибокий баритон, проникав углиб свідомості й залишався там.

— Доброго дня, Поліно, — м'яко привітався.

— Добридень вам.

— Розкажи, Поліно, про свої сумніви, я спробую допомогти тобі прийняти правильне рішення.

Мені сподобалося, як він це сказав. Я вже розуміла тоді, що зі своїми проблемами кожній людині судилося впоратися самотійно. Мабуть, на моєму обличчі відбилася здивування, бо Владислав Петрович м'яко посміхнувся і сказав:

— Чимало людей покладають на Господа розв'язання своїх проблем. Моє завдання — допомогти прийняти правильне рішення. Тобі ж пояснювати не треба. Ти вже це знаєш.

Я здивувалася ще більше.

— Чому ви так думаєте?

— Я не думаю, я знаю.

«Ох, і щастить же мені на знавців...» — подумала я, а вголос сказала:

— Мене Світлана до вас привела. Я не хотіла її образити і тому прийшла. Після стількох років

атеїстичного виховання багато людей навернулися до віри. Я теж відвідала різні парафії в пошуках шляху до Бога. Але, крім розчарування, на жаль, нічого не отримала.

Владислав Петрович підійшов до мене й подивився в очі. Дуже уважно. І раптом посміхнувся і ствердно похитав головою. Я подумала: «Що б це означало?»

— А ти сама віриш у те, що Він є? — поцікавився.

— Раніше гадала, що так, а тепер — не знаю. Але до церкви ходити не хочу. Відчуваю себе там якось незатишно...

— Ось коли тобі знадобляться гроші, і ти хочеш позичити їх у свого батька, тобі ж не обов'язково йти до сусіда, щоб він замість тебе зробив це?

— ???

— Ти можеш піти просто до батька і попросити, хіба ні?

— Ну, загалом, так.

— А хтось не може. Соромиться, або йому просто краще в компанії.

І тут я збагнула, про що він.

— Себто ви хочете сказати, що мені не обов'язково ходити до церкви? І я можу напряму звертатися до Нього — із вдячністю, по допомогу чи за порадою?

— Атож, — посміхнувся Владислав Петрович, — саме це я і хочу сказати. Господь уміє читати в наших серцях. Навіть більше — він створив нас різними. Так, за своєю подобою, але різними. Комуś треба ходити до церкви,

бути серед вірян чи просто людей. У тебе — інакше. Це теж не випадково. У Господа — свої плани щодо кожного.

Я була вражена тим, що пастир не навертає мене ходити до церкви, носити десятину і співати псалми-молитви.

— Які ж плани у Нього щодо мене?

— Не знаю, я не Господь. Але я маю дати тобі одну важливу пораду. Знайди в собі сили пробачити тій людині чи людям, які сотворили з тобою таке...

— Звідки ви знаєте? — здивувалася я. — Вам Світлана розповіла?

— Ні. Я не знаю. Просто досвід. Ти ж прийшла сюди. Тож розкажи, не бійся, — його голос наполягав і зачаровував.

І я розповіла. Не змогла утриматися від спокуси поскаржитися на долю. Але Владислав Петрович був чудовим слухачем. Не перебивав. На обличчі з'являлися то співчуття, то обурення. А потім він сказав:

— Бідолашна... Як же ти жила весь цей час із такою ненавистю і такою любов'ю?! Тобі потрібно піти до свого колишнього чоловіка і вголос його пробачити. Вголос, розумієш?

— Та яка різниця — вголос чи ні? — розсердилася я. — Не можу я його пробачити! Не можу.

— А ти пробувала? — голос став ласкавим і теплим, як шалик з ангори, що огортає шию зимового вечора.

— Ні.

— Тож звідки тобі знати, можеш ти чи ні?

Пішла я з твердим наміром спробувати. Зробити так, як порадив Владислав Петрович, але із таким же твердим переконанням, що не зможу пробачити. І тільки малесенька надія жевріла десь усередині. Чи то в мозку, чи то в серці — а раптом вийде? І я назавжди позбудуся цього болю, обурення, ненависті й жалю до себе.

18

Того ж вечора, не відсуваючи набезрік, а скоріше через те, що боялася передумати, я зателефонувала Олексію.

— Здрастуй.

— Привіт, — відповів він після досить довгої паузи.

— Треба б зустрітися, поговорити...

— Давай, — несподівано погодився він, — тільки ти сама до мене приїдь, я не можу...

Я здивувалася, як він легко погодився; а ще тому, яким слабким був у нього голос.

— Кажі адресу.

Будинок і квартиру я знайшла відразу. Це була квартира «миші». Він орендував її в неї, очікуючи грошей від продажу «нашого» будинку. А вона подалася до Ізраїлю. Без нього. Але це було меншим сюрпризом, ніж шок від того, як виглядав сам Олексій. Наймовірно худий, він був наче набір кісток. До того ж якийсь блідий

і беззубий...

Я відразу згадала його власний жарт: «У мене всього два зуби, та й ті не напроти». Отож-бо й воно, потрібно думати, перш ніж щось казати, навіть жартома.

Дивлячись на свого «колишнього», я відразу зрозуміла, що йому залишилося зовсім трохи до тієї межі, за якою — вічна тиша. І тут знову зринула згадка про сина. І я відчула, що зможу пробачити Олексія. Знала: Володі буде неймовірно боляче, якщо він втратить батька. Ще я подумала: звинувачувати в його смерті він буде мене. А може, це саме те, про що мені твердила і мудра Марія Василівна, і пастир В'ячеслав Петрович? Мені стало шкода всіх разом. Сина, який може втратити батька. Свого «колишнього», адже він тепер страждає, боїться і напевно шкодує про те, що зробив. І себе, бо знаходилася не в кращій ситуації. А ще мені згадалася давня історія...

Ми з Вовчиком святкували свої дні народження. Річ у тім, що він народився за день до мого власного дня народження. Лікар, який приймав пологи, запропонував записати дату, як у мене, але я відмовилася, бо вже тоді вважала, що день, місяць, рік і час народження мають значення в долі людини. Тож святкували ми свої дні народження разом у середині вересня. Я — свій двадцять п'ятий, Вовчик — третій.

Я накрила стіл. Зібралися гості. Олексій запізнювався, і я через це нервувалася. Він поїхав провідати свою матусю. Свекруху я любила й ніколи не була проти цих

відвідин, навпаки, вважала, що він мав їздити частіше. Але сьогодні міг би побути й удома, допомогти поратися.

І ось пролунав довгожданий дзвінок у двері. Зайшов Олексій із якоюсь валізою в руках. Чоловік відкрив валізу, а я так і залякла. Вона була вщерть наповнена трояндами! Повна валіза червоних, рожевих і білих пахучих троянд!

— Оце так! — ахнули гості.

— Із днем народження, кохана!

Як же я його тоді любила...

Тепер Олексій дивився на мене поглядом старого побитого собаки. В цьому погляді я бачила страх. А ще — страждання. І благання.

— Я принесла чай, — вичавила я з себе крізь сльози. — Заварити?

— Завари.

— А ще ось тут печиво.

— Мені не можна печива...

— Чому?

— У мене діабет. Гостра форма. Підшлункова відмовляє. Ось так...

Продовжувати він уже не міг. Я — теж.

— Знаєш, — сказала через деякий час, — я прийшла поговорити з тобою. Я пробачила тобі все те, що ти мені зробив поганого... Адже, як-не-як, ми з тобою прожили майже сімнадцять років, і в нас є обов'язки перед сином... Я довго думала: як тобі помститися? Пробач за те, що колись образила тебе...

Я це зробила! Зробила, сказала!!!

Але мене вразило, що він... мовчав. Не здивувався. Не сказав, що це я довела його до такого рішення своєю стервозністю. Я зрозуміла, що він справді шкодує про те, що зробив. Про те, що це саме він, а не хтось інший, намагався мене вбити. Сидів, опустивши голову, і мовчав...

Господи, яка ж ти мудра, Маріє Василівно! Я не хочу, щоб він хворів, не хочу запроторювати його до в'язниці — не хочу, не хочу! Навіть більше — жодна в'язниця не може змусити людину катуватися від скоєного.

Ми поговорили про те, про се. Згадали про якісь світлі події в нашому житті. Авжеж, були й такі. У кожній сім'ї бувають як важкі дні, так і радісні. Колись я вважала, що щасливішої жінки немає в усім світі. І зараз я думала так само...

Ти мав рацію, В'ячеславе Петровичу! Я прощаю його. І не хочу, щоб він помирав... Замість ненависті, що з'їдала мене, прийшли жалість і почуття свободи...

Я готова була кричати від щастя. У мене було таке відчуття, що весь цей час я носила на собі важезний лантух із чимось гідким. А тепер у мене цей мішок хтось забрав. Таке полегшення...

Вийшовши на вулицю, я відчула: от би прив'язати до своєї ноги гирю, бо зараз злечу, наче повітряна кулька. «Це ж треба, — промайнуло в голові, — як думки можуть тиснути на тіло. Ніколи б не подумала...»

Але зараз думати не хотілося взагалі.

Здавалося, що досі я ніби дивилася на світ крізь брудне вікно. А тепер його хтось вимив, і все навколо заіскрилося, стало чистим і різнобарвним. А може, я сама його помила? Я така щаслива!

19

Звільнення від ненависті й відчуття абсолютного щастя дивовижно перетворили моє життя. Я оглядалася навколо і помічала те, на що не звертала уваги, напевно, ще з часів своєї романтичної юності.

Он хмара, схожа на величезну хризантему. А весняне повітря — таке чисте, пронизане пахощами молодої зелені й бузку! І навіть автобуси та автомобілі, які злісно викашлюють вихлопи у весняний простір, не можуть перебити пахощів весни.

Господи, як я люблю усе це! І оте дівча, яке йде з мамою за ручку і повсякчас про щось її запитує, а мама терпляче відповідає і посміхається. Люблю того хлопця, який, не зупиняючись ось уже хвилин десять, набирає щось у своєму мобільному, а потім, раптом розсердившись, кричить у телефон: «Алло, алло, ти мене чуєш?!» Люблю навіть ту худу жіночку з обличчям, що виражає невдоволення й зневагу до всього світу. Бідолашна, як же їй, напевно, кепсько живеться... Людоньки, подивіться, — он ніжний паросток фіалки

пробився крізь асфальт, от-от зацвіте...

«Це ж треба, — подумала я, — такий маленький, ніжний, наче такий слабенький, а пробився крізь товщу асфальту, щоб жити. Можливо, це буде зовсім недовге життя, бо його може зірвати мимохідь чиясь рука... Але він, цей маленький паросток, ХОЧЕ ЖИТИ!» І раптом я зрозуміла, як сильно ХОЧУ ЖИТИ! Як ЛЮБЛЮ ЖИТТЯ!!

20

Знову сниться. Не оте місто. Моя квартира. Я сиджу вдома і дивлюся телевизор. Показують щось не надто цікаве, але й не сумне. Дзвінок у двері. Я повільно піднімаюся і йду.

Відчиняю двері й застаю на місці: на порозі стоїть собака. Мій чорний пес, який врятував мене від смерті! Мій янгол-охоронець! Він знову прийшов до мене. Він повернувся! Виглядає стомленим, ледве дихає. Тьмяна шерсть висить клаптями, голова опущена. На мене не дивиться. Не радіє.

Я не можу поворухнутися. Обличчям покотилися сльози, але я навіть не витираю їх, вони капають прямо на підлогу. Я не знала, чому він тут, тому не ворушилася. Він зрозумів, адже вони, янголи, вміють читати наші думки. Вони знають про нас усе.

Відіпхнувши мене своєю мордою, він втомлено пройшов досередини, опустився на килимок і заплющив

очі. Я кинулася до нього, стала обіймати, цілувати, гладити. Де ж він був увесь цей час? Що йому довелося пережити? Як же він вижив?

Що він відчував до мене — презирство, ненависть?

Чому повернувся?

Його змусили? Бо зобов'язаний? Чи сам захотів це зробити?

Я плакала від жалощів та щастя. Я просила вибачити мені й обіцяла, що більше ніколи не дозволю йому страждати через мене. Мені здалося, що він подивився приязно, легенько лизнув мене в ніс, і...

...І я прокинулася. У сльозах. Із мокрим носом і чітким відчуттям того, що він був тут... Раптом я зрозуміла: мій янгол-охоронець повернувся до мене сам! Повернувся, бо любить мене, адже я змінилася. Позбулася ненависті, і в моїй душі звільнилося місце для нього. Місце, де він міг влаштуватися, згорнувшись калачиком. Він повернувся, щоб допомагати. А ще — радіти моїм добрим справам. Отже, я все зробила правильно.

Спасибі, добра Маріє Василівно! Спасибі, любий Дмитре Миколайовичу і чудовий Багреєв! Спасибі Вам, пастирю В'ячеславе Петровичу. Я вдячна за своє спасіння, за уроки, за допомогу й віру. Я вдячна вам усім, адже до мене повернувся МІЙ ЯНГОЛ!

Кожна людина, народившись, отримує янгола-охоронця. Вони супроводжують нас упродовж усього життя. Вони відповідальні за наші вчинки. Вони

не можуть вирішувати наші проблеми, але мають змогу нашіптувати нам підказки тихим голосом совісті.

Дехто чує цей голос досить виразно. Інші — не чують зовсім, бо не хочуть його чути. Такі люди позбулися своїх янголів-охоронців, живуть собі і вважають, що й «самі впораються». Чи так це? Не знаю. Гадаю, що ми теж відповідаємо за своїх янголів-охоронців. Від того, як ми живемо, як ми ставимося до себе й до оточення, залежить, що відбувається з ними. І саме це й визначає в нас Людину.

Я не думаю, що мій янгол-охоронець виглядає чистісінько як пес. Просто вони вміють читати в наших душах та думках і мають ту подобу, яка близька до нашого розуміння.

Я підвелася з ліжка і, прихопивши з собою подушку й ковдру, лягла на підлогу, туди, де нещодавно уві сні плакала над моїм змученим янголом. Заплющивши очі, я відчула... тепло. Від чогось м'якого, шерстистого... Подумки обійняла це і заснула так солодко, як уже давно не спала...

II. Покривайте, дівчата, коси

Какое счастье знать,
Что ты любим и нужен.
И все взаимно в жизни непростой:
И доброта, и верность нашим дружбам...
Какое счастье быть самим собой...

А. Дементьев

Вересень. Бабине літо. Тепле, м'яке. Дуже прикметно, бо я відчуваю себе так само. М'яко й тепло. Розумію, звісно, що літо вже минуло, але душа насолоджується цим незвичайним пухнастим спокоєм.

Початок вересня зазвичай чудовий. Навіть якщо напередодні дощило й було холодно, до середини вересня погода встановлюється сонячна, але не спекотна. Тепла і спокійна, з чарівною яскравістю осінніх барв. Як... сорокарічна жінка, подумалось. Мабуть, найчарівніший період у її житті. Вона ще гарна тією дозрілою красою, що пишається, перш ніж зів'янути. Так само, як і природа о цій порі. Недарма ж «бабине літо».

Узагалі — кожна пора року прекрасна по-своєму.

Весна — молодістю, що пробуджується. Свіжістю. Ніжним, безневинним, але буйним цвітінням. У повітрі пахне зеленню, жагою життя і коханням. Неслухняними, як талі води, струмками прагнуть кудись думки і амбіції.

Шаленіє кров. Час зачаття і розвитку. Час любові...

Коли настає спекотне літо, хочеться насолодитись життям у всіх його проявах. Здається, що воно тільки-но розпочалося. Енергія цвітіння шаленіє з нестримною пристрасстю. Як добре! Ще молода, але вже сильна природа вимагає — жити! І стільки ще планів попереду! А ось і плоди весняного буяння. Молоді, зелені та свіжі.

Літо — час кохання: усвідомленого, глибокого й піднесеного.

І раптом... що це? Осінь? Так скоро? Та ні ж, це літо, але — «бабине»... Усвідомлюєш розумом, що осінь, але чіпляєшся за оманливе тепло. І, розквітаючи тією особливою осінньою пишнотою, починаєш себе переконувати: ні, життя ще не закінчується! Подивіться, яка я гарна! Хочеться любові. Може, навіть більше, ніж навесні. І хоч летюча краса осені золотим і багряним листям опадає з легким шелестом у траву, нам усе ще політньому тепло й затишно. І дні зігрівають, не даючи зимі увірватися занадто швидко. Нагадують: насолоджуйтеся цією красою!

І я насолоджуюся. Хоча розумію, що холодна незатишна зима вже не за горами. Вона прийде, як завжди, з морозами, хуртовинами і завиванням вітру. Прийде з німеччю, хворобами, слабкістю. Подекуди з'явиться срібло сивини... Але — не сьогодні, ні! Бо зараз — вересень. Бабине літо...

Сьогодні — мій сороковий день народження. Сидимо удвох із Наталею, святкуємо. Та сама Слобода, і ті самі проблеми із продажем будинку та виплатою частини вартості своєму колишньому чоловікові.

Настрій у мене так собі... Вчора був день народження сина. У нього «весна», йому — вісімнадцять! Колись ми відзначали разом, але цього року син уперше святкує десь далеко. У нього нині солдатсько-студентське життя, а мені й порадувати його особливо нічим.

Роботи — кіт наплакав. Грошей — ще менше. Скромний подарунок із листівкою і невеликою сумою грошей він, звісно, від мене отримав, і я сподівалася, що це трохи поліпшить йому настрій. Але як же гірко думати, що йому довелося подорослішати так рано! І свій вісімнадцятий день народження він зустрічає десь, у компанії офіцерів і друзів-курсантів. Але що вдієш, я тримаюся, запевняючи себе: все буде гаразд. Не знаю вже, що було на іменинному столі мого сина, і чи був він у нього взагалі, а в мене на столі — миска з вареною картоплею, посипана свіженьким кропом, малосольні огірочки, красиво розкладена на тарілочці варена ковбаса, сир і півлітрова пляшка самогону. Правда, самогон — такий як треба. Досить скромне вшанування такого дня.

Усе, окрім овочів, а ще подарунок — книжку кулінарних рецептів, — принесла моя подруга Наталочка.

Друзі пізнаються в біді. Вона знає, що ані грошей, ані сил, ані бажання святкувати свій день народження в мене немає. До того ж, за тиждень до цього я виставила за двері чоловіка, на допомогу якого сподівалася... Ні, одружуватися я не хотіла. Ні з ким. Узагалі. Ніко́ли! Цього добра мені вистачило. Але дуже хотілося, щоб поряд був той, з яким я відчувала б себе жінкою.

Намагалася бадьоритися. Після того як вибралася з депресії, після лікарні, де мене повертали до життя, навчилася дивитися на все філософськи.

Ніхто з приятелів не згадав, не зателефонував і не привітав. Ну то й що? Мабуть, надто заклопотані. Але прийшла Наталка, моя подруга. І більше нам ніхто не потрібен.

Не надто багатий стіл? Господи, та скільки нам потрібно на двох? Головне — є пляшчина. Причому чистісінького пречудового самогону. Це її матуся постаралася.

— Яка в тебе класна мама, Наталочко! — сказала я.

Посварилася з другом? Значить, не любить він мене анітрохи. Чого журитися? Сказав же мені колись «страшний» отой дядечко в Умані, що буду коханою, щасливою й багатою. А з оцим хіба будеш щасливою? Пихатий якийсь. Хизується перед жінками своєю значущістю, наче грак на смітнику. Хоча, правда, залицятися уміє. Ну і в ліжку, звісно... Нічого, таких повно! Та й узагалі, від чоловіків — тільки проблеми.

Ось і в подруги моєї життя теж не мед.

Сама вона, хоч і не голлівудська красуня, але жіночка симпатична, фігура теж нічогенька. Хвилясте каштанове волосся спадає на плечі. Правда, подекуди проглядає сивина, але Наталку це не псує, а навпаки, додає якоїсь особливої чарівності. Гарні, виразні блакитні очі... Часто кажуть: «Очі — дзеркало душі...» Гадаю, не завжди, але в очах моєї подруги можна побачити співчуття і щирість. Така вона і є — добра та чуйна.

Борис, її чоловік (вони жили без шлюбу), полюбляв випити. Прожили отак дев'ять років, ростили двох синів. І тут раптом він зустрів іншу. І з Наталею вони розбіглися, та нова сім'я не склалася. Того, на що сподівалася його нова дружина, він їй дати не міг. Отож усе частіше заглядав у пляшку.

Тоді знову повернувся до Наталки, а та, недовго думавши, прийняла його. Усе-таки батько дітям. Хлопчакам без батька ніяк, він їм потрібен. Та й сякий-такий чоловік у домі...

Так і жили у безшлюб'ї десь років п'ятнадцять.

Грошей Борис ніколи багато не заробляв, а ті, що заробляв, — пропивав легко і швидко. Сама Наталя працювала медсестрою в онкологічній лікарні. А ще — потроху «човникувала».

На нашу долю випали дев'яності роки... Вони позначилися для всіх після розваленого Союзу повальнім тяганням величезних картатих сумок і валіз із Туреччини або з Одеси. Наталка моталася до Одеси, на Туреччину грошей не було. Потім усе це збувала на базарі. Треба

було заплатити й за місце, й за «охорону» жевжикам, які ніякого відношення ні до місця, ні до охорони не мали. Загалом, залишалися копійки. Але навіть із цих нужденних копійок їй вдавалося зібрати якусь грошину, що їй чоловік радо знаходив застосування. І вона, добра душа, все йому віддавала.

Хлопці підросли. Вчитися їм не хотілося, пішли шукати роботу. На пристойну без освіти не брали, тож Наталя тягла за всіх. Отак і жили. Але вона не засмучувалась і попри всі свої проблеми ще й мені примудрялася допомагати.

Усе це промайнуло в моїй голові, поки ми нарізали сир і ковбасу.

Бідолашна ти моя, добра і щира подруго! Як же я вдячна, що ти в мене є, не забула, прийшла...

І я, змучена безробіттям і безгрошів'ям, проблемами зі здоров'ям і постійною тяганиною з сусідами, які й дотепер відгризали шматки від мого городу (все їм було мало!), все'дно відчувала себе щасливою. Адже до мене повернувся мій янгол. Зі мною — подруга. Синок навчається. І хоч важко дитині там, але ж — під наглядом. Отже, все в нас буде добре. І навіть день народження — чого ще треба? З гостями й тостами. І що з того, що гостя лише одна? Зате бажана. А тостів можна виголосити скільки хоч!

— Ну, що, Полінко? Давай! За твій день народження! За твою «квадратну» дату! — підняла чарку з самогоном Наталя.

- Спасибі, подруго, давай!
- А тепер — за здоров'ячко...
- ...аби не хворіли.
- Третю — за любов...

Ми чаркувалися й пригощалися. Тоді танцювали... на столі. Дуріли, як замолоду. Коли перейшли до чаю, Наталка раптом засмутилася. В очах — сльози.

— Ти чого, Наталочко?

— Мені тебе-е-е-е шкода, — схлипнула вона. — Начебто ж не остання і досі гарна яка... А скільком ти допомага-а-ала! Де ж вони всі тепе-е-ер?! І цей тві-і-ій «гра-а-ак» міг би хоч зателефонува-а-ти, — тягла вона сумну пісню.

— Ох, Наталочко моя люба, хай їм грець! Уяви собі нас — таких гарних — років десь так через п'ять... Ти заробиш отакенну купу грошей! — засміялася я й підвела очі до неба...

— А в тебе перукарський бізнес піде знаєш як? — теж мрійливо підхопила подруга.

— Тебе підвищать на роботі, — продовжувала я. — Будеш старшою у себе у відділенні... ні, у всій лікарні!..

— Ну, це ти вже загнула, Полінко! У лікарні? Щоб бути старшою, в нас блат потрібен, — засміялася подруга.

— Ні, коли мрієш, просити треба завжди більше, щоб хоч щось здійснилося... — заперечила я.

— Ну, тоді ти будинок продаси і квартиру собі класну трикімнатну придбаєш! Ні, краще — будинок! Розкішний, на два поверхи...

— А Борис твій пити кине, візьметься за розум...

— А ти одружишся з гарним і багатим чоловіком...

«Та-а-ак, «Остапа понесло», — промайнуло у мене в голові... — Далося ж їй це заміжжя!»

— Ой, Наталко, ну звідки в нас багатий, та ще й гарний, знайдеться? — Я розсміялася.

— Ну, не з нашим, так... Ти чого фиркаєш? Із французом чи з американцем одружишся, — завершила переможно подруга.

— Ха-ха-ха! Ну де той француз? Який американець? Звідки вони в нас візьмуться? Тут вони не водяться. Вони у Франції та Америці десь. А якщо й знайду, то їм треба не таку німічну шкапину, як я. Їм молоденьких подавай, топ-моделей. А ось ти, як розбагатієш, купиш... машину! Хочеш машину?

— Хочу. Тоді торби тягати на горбі не треба буде, — зітхнула Наталя.

— А яку ти машину хочеш?

— «Ладу». Її ремонтувати дешевше.

— А я «Хонду» хотіла б. Або «Мазду»...

— Та-а-ак, губа в тебе — не з лопуцька, Полінко.

— Уже й помріяти не можна... безкоштовно ж, — пирснула я.

— Тоді за це й вип'ємо. Щоби мрії здійснилися!

— Еге, шукай дурних... Звісно, як рак свисне.

Але випити — випили.

— Уявляєш: візьмемо своїх хлопців — і гайда на море! До Ялти. Або навіть до Сочі!

У нашому тодішньому бутті Ялта чи Сочі дорівнювалися Венері або Марсу. Дуже далеко й недосяжно. Утім, як і все те, про що ми теревенили.

— Купимо розкішні сукні... — підтримала тему Наталка.

— Прогулюватимемося алеями в капелюшках з отакеними полями... Купатимемося в морі досхочу, а тоді валятимемося на гальці...

— ...А ще — коктейльчики у гарних скляночках увечері подаватимуть...

— І підходить до нас такий американець: «Хау ду ю ду?», а неподалік його «Кадилак» стоїть...

— Ага... білий... перламутровий... Ох, Наталко, ну й занесло ж тебе! — засміялася я щиро, — давай-но повертатися на нашу грішну землю. Ну, ще по одній — «на коня», як-то кажуть — і спати.

— «На вгороді верба ря-а-сна, там стояла дівка кра-а-сна... Вона красна, ще й вродли-и-ва, її доля нещасли-и-ва», — виводили ми на повен голос під настрій.

Дивно, але нам сиділось дуже затишно. Вранці Наталка поїхала на роботу, а я почала думати: оце б утілити в життя задумане... Ну, якщо не все, то хоча б найнеобхідніше — продати будинок, виплатити нарешті Олексієві його частку, а на свою купити собі якесь житло.

Рішення, як завжди, прийшло несподівано і прямо до порога. Молода пара шукала недороге житло в селі для себе і двох дітей. У них не було відразу всієї суми, отож їм сподобалася моя пропозиція: вони мені дають завдаток. Із цих грошей я виплачую свої борги, а коли вони розрахуються повністю, — оформимо документи.

Так і зробили.

Для оформлення документів зібралось все сімейство, як моє, так і покупців. Мій «колишній» в останнє спробував переконати Вовчика віддати йому свою частку грошей за продане.

— Ні, тату, — заперечив вісімнадцятирічний хлопець, який останнім часом сильно подорослішав. — Ми з тобою чоловіки. Значить, сильніші. А мама — жінка. Я не можу, вибачай.

— Мамо, — звернувся згодом до мене син. — Якщо я віддам тобі свою частку грошей, ти зможеш купити собі квартиру і потім оплачувати її?

— Гадаю, зможу, але це буде й твоя квартира.

— Та ні, запиши її на себе. Одна людина менше сплачуватиме за комуналку.

— Спасибі, синку... — тільки й змогла прошепотіти, бо горло здавили сльози. — Дякую, але знай, що це й твоя квартира теж...

Здивував мене мій хлопчик: розпорядився хазяйновито, практично. Диви, як подорослішав...

Коли їхав вступати до свого військового інституту, йому ще не було й сімнадцяти. Ми з Олексієм

випроводили його на поїзд, і коли він мав уже сідати, Вовчик сказав мені:

— Іспити з 20 по 28 серпня. Якщо приїду раніше — ні про що не питай. Значить, не вступив... Домовились?

Я знала: він не любить програвати. Мені було так тоскно... Шкода, що я не можу поїхати з ним. Такий молодий, їде з дому без підтримки... Сумно, та в мене не було більше грошей. Він поїхав би поступати туди, куди мріяв — до медичного. А туди без грошей — зась.

Як же йому, мабуть, тривожно! І яка без нього сумота! Повернулася додому і завила. Як собака, що втратила цуценя. Уголос... Від розпачу...

І тут немов теплий і ніжний подих торкнувся мене. Щось наче шепнуло на вухо: «Не плач, усе буде добре». Огорнуло плечі, погладило по голові...

«Це ти, янголе? Дякую...»

Мені навіть захотілося посміхнутися й повірити, що так і буде. Я повірила. Не могла не повірити.

Щоранку йшла на роботу, а коли поверталася, то серце калатало, як скажене. Відчинені двері чи зачинені? Ох, закрито... Отже, він іще там. Вступає... Є надія. Є шанс. Молюся. Намагаюся бути сильною. Ох, як же важко...

Ні, треба щось робити. Варити їсти. Прибирати. Чи полоти город. Правда, там нема що прополювати. Ну, тоді телевизор. Книжку читати зрештою. Все, що завгодно, тільки б не думати. Не переживати. Молюся: «Прости мене, Господи. Допоможи, янголе». І знову легкий,

теплий, м'який дотик: «Усе буде добре...»

Цієї суботи я була впевнена, що в мого сина все пройде, як слід. До закінчення іспитів — чотири дні. «Його приймуть, обов'язково... — твердила я, — все буде гаразд...» Але, виходячи вранці з дому, я наткнулась... на сина, який саме заходив на подвір'я. На плечах у нього висіла сумка, з якою він поїхав. «Ну, все. Провалився», — тільки й подумала я з глибокою жалістю до нього. У голові зашуміло...

Отямившись, побачила перелякане, але водночас і щасливе обличчя мого синочка.

— Мам, ну чого ти? У мене все гаразд! Я вступив. Не хвилюйся, все добре, — він посміхнувся.

«Усе добре... все добре...» — крутилося в моїй голові...

— Але ж як... Ти ж на чотири дні раніше?.. — промимрила я.

— Та я, мам, екстерном іспити склав! Мене прийняли. І дозволили з'їздити додому. Але треба ще здати гроші на ремонт кімнати в гуртожитку...

...Це було лише рік тому, а сьогодні він, такий дорослий, уже розпоряджається своїми грошима і правами на житло. Турботливий... І я відчуваю себе пригніченою, що не можу нині відмовлятися від його пропозиції.

— Синку, я куплю квартиру і буду її оплачувати, але знай, що це буде і твій дім. І ти приїжджай, коли зможеш... Нехай тобі Бог помагає, люба дитино... —

сказала я й розплакалася.

Незабаром трапилася добра нагода, і я придбала однокімнатну квартиру на третьому поверсі. Випадковість?

3

Отак я почала облаштовувати своє гніздечко. Щоденні клопоти забирали багато часу. Однак я повсякчас обмірковувала, чи все роблю правильно? Чи добре засвоїла життєві уроки?

Спливло кілька років. Я працювала як затята. Тож і бізнес мій перукарський, і добробут потихеньку зростали.

Вовчик уже одружився з дівчиною, яку знав змалку, і вони готувалися подарувати мені онука! Яке щастя! Невістку свою я щиро любила. З її батьками ми жили в одному будинку, отож ми здавна спостерігали, як росли наші дітки, а потім полюбилися.

Насолоджуючись «вільним життям», я й не думала про своє заміжжя. Але в жовтні сталася одна подія. Лише згодом я зрозуміла, що вона була доленосною...

Надворі мрячило. Холодна вільгість просочувала одяг, і здавалося, що вже промокла до рубця. Я дріботіла вулицею, оминаючи калюжі. Мене чекала клієнтка-наречена. Ех, оце б сидіти в своїй затишній квартирі... Що поробиш — мусиш...

— Поліно! — раптом почулося ззаду.

Озирнувшись, побачила ошатно вдягнену жіночку. Щось знайоме... Вероніка? Місто Ч., де ми всі жили, невелике, майже всі знають одне одного особисто або через спільних знайомих. З Веронікою мене зазнайомила подруга Женя — та, що колись дала мені почитати книгу Михайла Веллера. Із Женею ми спілкувалися й досі.

Ми привіталися.

Вероніка посміхнулася.

— А я саме йду до Жені... А ти як?

«Цікаво, вона справді хоче знати, як мої справи, чи запитала для годиться?» — подумалось мені.

— Щось вигляд у тебе... Замордований якийсь...

Ох уже ця Вероніка!.. Але вона завжди була безцеремонною... Я трохи знітилася. Натомість Вероніка виглядала чудово. Дорогий шкіряний плащ глибокого винного кольору. Чобітки в тон плаща і бездоганна зачіска. Я почувалася незатишно у своїй поношеній куртці з болоньї, розтоптаних чобітках-«гівнодавах» і з розпатланим мокрим волоссям. Ну й нехай... Ми потеревенили про те, про се.

І я раптом згадала картинку з моєї далекої юності, Умань та Людмилу, мою подругу... Саме ту, першу красуню з-поміж дівчат, на яку колись так хотілося бути схожою. А ще — старого дивака, який напророкував їй «дамоклів меч» від власної доньки... Я її нещодавно зустріла...

— Поліно? — гукнув мене низький, трохи хрипкий голос.

Обличчя цієї втомленої літньої жінки я начебто звідкись знала... І тут — як спалах!

— Люда?

— Що, так змінилася? Не впізнала?

— Та ні, — промимрила я. — Вибач, просто задумалася... Як ти, Людочко, живеш?

— Та що там моє життя...

Я вдивлялася в неї. Невже це вона? Втомлена, постаріла, розчавлена жінка...

— Може, заїдемо, трохи зігріємося? — я кивнула на затишне кафе через дорогу. Люда зам'ялася.

— Гарзд...

Історія, яку вона мені повідала, просто приголомшила.

— Пам'ятаєш Олега з нашого курсу? На останньому курсі я почала з ним зустрічатися...

— Пшеничного, отого «короля міста»? Ще б пак! З вас була така гарна пара...

— Ото ж бо й воно — була...

Людмила продовжувала:

— Коротше, одружилися ми. Грошенята в нього водилися, життя здавалося прекрасним. Де ми тільки не були — Туреччина, Єгипет, навіть у Парижі побували.

Через рік народилася донечка...

«Он як, донечка... — подумала я. — Невже старий дивак наперед знав, що буде зі мною і з Людмилою ще 30 років тому? Але як? Може... це й не людина була? Тоді хто?»

Я згадала, що він мені напророчив, і гірко всміхнулася. Де воно, те щастя й багатство? Заблукало...

— А в тебе є діти, Полінко?

— Аякже, синок, — я посміхнулася.

— Ну, а я зі своєю Ірочкою так носилася... Усе їй — вдягала, як лялечку, дорогі цяцьки... Олег, звісно, любив малу, але щоб допомагати... Де там! А я сама, все сама, скільки ночей безсонних... Та що я розкакую? Ти сама знаєш, як воно — з малими...

— А він?

— Та що він? Гуляв по-чорному... Спочатку я лялася, а тоді подумала: хай воно згорить, таке життя... Подала на розлучення.

— А дитина?

— Поки ми воловодились, мала жила у свекрухи. А та на мене аж шипіла, коли бачила.

«Так... — Спила вкрилася сиротами. — Що далі в ліс, то більше дров...»

— Коротше, Ірка росла балуваною, комизливою, мабуть, як і її татусь змалечку. Отож Ірку мені зіпхнули на руки — і квит.

— А що з нею тепер?

Люда важко зітхнула, але, мабуть, хотіла

виговоритися.

— Полінко... — затнулася вона. — Її посадили. У тюрмі вже шість років. І ще п'ять сидітиме! Господи! — вона схлипнула. — Нехай би там уже й залишалася! Я з жахом чекаю того дня, коли вона повернеться...

— Але ж... Як, за що?!

Людмила сьорбнула чаю.

— Що розказувати? З компаніями такими водилася... Подруги — шльондри... Наркотики. А потім... — вона закрила обличчя. — Хлопця вона свого шименула ножем... І мене заодно... Я вижила, а він, бідолашний, ні...

— О Господи! — видихнула я.

— Такий гарний хлопець... був. Ірка теж була красуня. Він любив її... Прийшов до мене — поговорити. Хотів її вилікувати. Розумієш? Ми з ним балакали, аж тут у кімнату залітає Ірка... з ножем у руках...

Слова давалися Людмилі все важче й важче.

Я заціпеніла.

— А ти ж як? — запитала вона мене, згорьовано втупившись у стіл.

— Нічого... — вичавила з себе. — Як усі.

Чи пам'ятає вона того старого і його пророцтво?

...І ось зараз, під час розмови з Веронікою, у мене за кілька секунд промайнула в голові ота зустріч. Недаремно кажуть: «Не родися красний, а родися щасний».

А Вероніка про щось жваво теревенила. Я слухала

неуважно, та раптом почула:

— Слухай, а давай допоможу тобі на якийсь шлюбний сайт потрапити? У мене шлюбна агенція... Шансів у тебе, правда, не так багато, сама розумієш, вік... — підпустила шпильку Вероніка. — До речі, скільки тобі?

— Сорок п'ять...

— Ну, може, дідок якийсь багатенький знайдеться... Будеш потім заможною спадкоємицею! Подумай — усього лише п'ятдесят гривень на місяць! А я перекладатиму ваші листи...

— Ні-ні! — злякалася я. — Не треба мені ніяких дідків! Та й мови я не знаю, а навчатися пізно. Тут ще й невістка вагітна, скоро онук народиться...

— Ну, не хочеш — як знаєш. Знайдеш мене через Женю, якщо передумаєш.

«Не передумаю», — запевнила я себе. А вголос промовила:

— Жені мої вітання.

І ми розійшлися, кожна у своїх справах.

Якби для того, що відбувалося далі, знадобилося б придумати назву, то я б назвала це «історією одного дня».

Події розвивалися швидко. Як виявилось, Вероніка поділилася із Женею враженнями від нашої зустрічі.

— Уявляєш, щойно зустріла Полінку! Всю в розпатланих почуттях і в такому ж одязі. Жах! — не могла не покепкувати Вероніка. — Я їй, бідоласі, запропонувала зареєструватися на моєму сайті. А вона

ще й комизиться! Їй, бачте, дідки не потрібні!

Женя терпляче вислухала її, а тоді й каже:

— Та чого ти її слухаєш. Соромиться вона. Усе-таки сорок п'ять уже. На ось фотки. Тут Поліна в мене на дні народження. Зареєструй.

— Та-а-к, а грошки хто платитиме?

— Скільки?

— П'ятдесят гривень на місяць. Ти ж знаєш, я веду листування, перекладаю листи американців чи там німців і відповіді на них, — почала рекламувати свої здібності Вероніка.

— Ну тоді ось тобі за перший місяць! — Женя дістала з гаманця купюру. — А з Поліною я порозуміюся.

Вероніка, стелювши плечима, сховала гроші. Дома на неї чекав лист одного з американських клієнтів — Кена — до своєї імовірної нареченої Оксани. Він писав (Вероніка переклала): «Привіт, Оксано! У нас на Алясці вже випав сніг. Я тобі казав, що я та інші водії машин прокладаємо дороги. А коли випадає сніг, то нічого робити вже неможливо. Разом зі мною працює один хлопець, він теж хоче приїхати до України й познайомитися з якоюсь хорошою жінкою. Може, в тебе є подруга (десь 40–45 років) для мого друга Майка? Нехай тоді вона йому напише й надішле своє фото. Ми вже відправили документи, тож, тільки-но отримаємо паспорти й візи, відразу купимо квитки. Із нетерпінням чекаю зустрічі, дорога Оксано! Мені сподобався твій лист. Твоя англійська стає дедалі

кращою. Кен».

І Вероніка, уявляєте собі, відіслала мої фотографії! Ті, що їй дала Женя! У листі невідомому американцеві з далекої холодної Аляски вона розписала мої чесноти. Ні, звісно ж, якби лист був від мільйонера з Нью-Йорка, то Вероніка навряд чи зробила б це. А так — подумаєш, якісь там водії вантажівок мало не з кінця світу. Що вона втрачала?

Але ж я про це — ні сном, ні духом!

5

А за тиждень мені телефонує Женя.

— Полінко, мені треба з тобою поговорити...

— Щось трапилося? — занепокоїлася я.

Зазвичай упевнений голос Жені лунав напродив м'яко і втаємничено.

— Пам'ятаєш, тиждень тому ти зустрілася з Веронікою?

— Ну то й що?

І тут вона мені розповіла всю цю авантюрну історію.

— Ну, і що тепер накажеш робити? — ошелешено запитала я.

— Та чого ти лякаєшся? Вони повинні приїхати в лютому. Зазнайомитесь. Одного звать Майк. Це тебе ні до чого не зобов'язує. Покажеш йому місто. Відпочинеш. Розважишся. Ніхто ж тебе не примушує

одружуватися!

«А й справді, я вже сто років не відпочивала...» — раптом подумалося мені.

Невже я вже стільки років сама? Ні, у мене, звісно, був друг. І мені тоді здалося, що це саме та людина, яка мені потрібна. Я метушилася, готувала смачненьке, прала йому і його старенькому батькові...

Наближався Новий рік. Я нетерпляче питала, як і де ми будемо його зустрічати. А він мені:

— Ну-у, ти ж знаєш, у мене тато...

— Себто будемо в тебе, з татом зустрічати? — уточнила я.

Він стенив плечима.

І ось — тридцять перше грудня. Квартира моя блищить, насмажено-напечено, ялиночка пахне і сяє...

— Я їду, — сказав раптом мій друг, і я побачила, що він уже зібрав рюкзак.

— Але ж ми... я...

— А ти залишаєшся... І взагалі — я тобі нічого не обіцяв...

Той новорічний вечір я запам'ятала на все життя! Кажуть: як зустрінеш Новий рік, так його і проведеш.

І коли о десятій вечора мені зателефонував один добрий знайомий і спитав дозволу зайти привітати мене з Новим роком, а, зазирнувши на хвилину, лишився до ранку, я зрозуміла: наступного року ані голодною, ані самотньою я не буду.

Другого січня нового року — дзвінок у двері. Дружок

заявився! З шампанським і цукерками і, наче нічого й не було, вигукнув:

— Ох, як я змерз! Ну ж бо, по шампусіку — і в ліжечко! Мене наче батогом вдарили.

— А ти не «нукай», не запрягі! І взагалі, не пішов би ти...

— Що-що ти сказала? — він був шокований.

— Те, що чув. Пі — шов — би — ти... — вимовила я дуже чітко.

— Ти... ти... добре подумала?

Ха! Чи добре я подумала? Та я взагалі не думала! Залишив жінку в новорічний вечір саму, а тоді заявився, наче нічого й не було. Ти ба, погритися схотілося!

Отак я розпрощалася зі своїм коником-стрибунцем.

Посміхнулася: як зустрінеш Новий рік, так його і проведеш...

— Дівчата, я ж вільна! Давайте сюди вашого Майка!

6

Отож у мене невдовзі будуть гості... Справжнісінькі американці! Цікаво, які вони?

За радянських часів (саме тоді минули все мосдинство, юність і зрілість) Америка була «імперією зла». Наша пропаганда твердила: оті багаті американці? Вони не можуть бути хорошими людьми. Капіталісти й експлуататори! Не дай Боже правоохоронні органи виявлять долари у тебе в гаманці або в квартирі. Це вже

точно — в'язниця!

А я ніяк не могла второпати: чому ж вони живуть краще, якщо в них усе таке погане? Чому США — така могутня? Чому їхні бабусі й дідусі-пенсіонери подорожують всеньким світом, а наші «курорти» — убога латочка городу? Чому звичайнісінький водій вантажівки може прилетіти з Аляски в Україну, щоб зустрітися зі своєю віртуальною нареченою, а наші ледве зводять кінці з кінцями? Може, я щось випитаю у них?

Відшукала свої шкільні підручники з англійської. За винятком кількох слів, я не пам'ятала геть нічогосінько, тому дістала ще й російсько-англійський словник. Словник теж особливо не допоміг. Напередодні довелося взяти кілька уроків у Вероніки. За додаткову платню, певна річ. Щоб хоч поговорити з людьми на побутовому рівні.

Вероніка час від часу телефонувала мені, читала листи Майка. У всіляких клопотах пролетіло чотири місяці. Майк писав не часто, двічі чи тричі на місяць, але листи його були цікаві для мене. Він описував, чим займається, які гарні місця, де він живе і працює, про що думає.

Нарешті, ось він — день прибуття гостей! Напередодні я вирішила трохи привести себе до ладу. Вирушила до дорогої перукарні, щоб зробити зачіску не гірше, ніж у Вероніки. Пояснила, що до мене завітають друзі зі Штатів, і мені треба виглядати, як леді. Утім, витівка моя провалилася. Чи то майстер-перукар незугарна була, чи в її розумінні «леді» мала виглядати саме так (а може,

позаздрила?), але що вона зробила з моєю головою! Підстригла так, що я стала схожа на хлопча-тінейджера!

В аеропорту зустрічали гостей без мене. Оксана приїхала з чотирнадцятилітньою донькою. Вона видивлялася свого майбутнього френда — Кена. А я залишилася готувати святкову вечерю для дорогих гостей.

Нарешті в двері подзвонили. Я відчинила й обімліла. На порозі стояли гості. Попереду височів стрункий, досить вродливий чоловік. Прямий шляхетний ніс, великі блакитні очі дивилися на мене... відсторонено й холодно. Дуже холодно.

Другий був простіший — середнього зросту, кремезний. Пасма рідкого волосся звисали на шию. Але очі — карі й щирі. На обличчі — приязна усмішка. В обох на головах — бейсболки з якимсь словом — «Peterbilt».

Цікаво, хто з них Майк? Може, отой, кароокий?

— Please, come in, — промовила я завчено.

— Поліно, знайомся, це — Майк, — представила мені чоловіка з холодними очима Вероніка.

— Hello, Mike. My name is Polina (Привіт, Майк. Мене звуть Поліна), — нашкребла я трохи із вивченого.

— I'm Ken. Hi! It is so nice to meet you (Я — Кен. Дуже приємно познайомитися).

Кен продовжував торохтіти, не усвідомлюючи, що, крім Вероніки і його друга Майка, ніхто нічого не второпав.

Мені стало незатишно. Подумайте самі, ось — Оксана, молода, яскрава білявка з довгим шовковистим волоссям, червоні губи, як у Мерилін Монро. А який же американець не обожнює Мерилін? В мене, може, є якісь шанси сподобатися веселому Кенові, але цьому високому красеню-Майку — навряд. Щоправда, він мав велику лисину, але це зовсім його не псувало. Для чоловіка важливіше, що у нього в голові, ніж те, що на ній.

Я не могла впоратися зі своїми почуттями. З одного боку — чи не все'дно? Одружуватися я ні з ким не збираюся. А з іншого — хочеться все-таки, щоб він закохався. Навіщо? А вам потрібна логіка в жіночих почуттях? Я сиділа, як мишка, спостерігаючи за всіма.

Натомість Оксана та її донька поводитися вільно й розкуто, як у себе вдома. Розкішна Вероніка щебетала з гостями, пишаючись своїм знанням англійської. Оксана наминала червону ікру (правда, це вони принесли її з собою). Вона їла її ложкою, вигрібаючи прямо з баночки, і раптом пошкребла по денцю.

— Ой, а тут нічого не лишилося... Але ж ви все'дно не хочете... — чомусь вирішила вона за всіх.

Чоловіки виглядали досить втомленими. Вже було пізно, й Вероніка, Кен та Оксана з донькою заспішили збиратися. А мене залишили наодинці з незнайомцем із далекої незрозумілої Америки... Мені стало незатишно. Поклавши його спати на своєму дивані, собі послала на тапчані. На щастя, гість заснув одразу ж, тільки-но його голова торкнулася подушки.

Перемивши посуд, я ще довго сиділа на кухні і думала: навіщо мені все це? Ну, не можеш ти, люба, без пригод. Як завжди, створюєш собі проблеми... А далі що? Але, мабуть, такою вже мене сотворив Господь... Яюсь воно буде...

Ранок був клопітний: Майк прокинувся десь о п'ятій, а я щойно задрімала. Це й не дивно: різниця між часовими поясами Аляски й України — 11 годин, тобто коли в нас ніч, у них день. І навпаки. Почувалася геть розбитою. Підозрюю, що мій гість теж. Утім, намагаючись лишатися гостинною, почала пригощати кавою й щойно посмаженими сирниками. Дивно, Майк був від них у захваті. А може, не все ще втрачено? Недарма ж кажуть: шлях до серця чоловіка пролягає через його шлунок. Цікаво, а що вони їдять там, у своїй Америці?

Виявилося, що гість зазвичай п'є слабеньку каву, проте літрами. Ні-ні, я не обмовилася! Протягом першої половини дня він випиває... півтора-два літри цього напою! Тоді я виділила йому спеціальну каструлю — нехай сам собі варить яку хоче. Він був вдячний за мою кмітливість — так мені здалося, ми ж бо спілкувалися жестами. Оце хтось би подивився, напевно, реготав би! Чистісінький «Асісяй», як у клоуна Полуніна!

Утім, дуже корисною виявилася «Книжка виразів», яку Майк прихопив із собою. Така книжка — дуже хороша підмога. Взагалі, було помітно, що він готувався до поїздки. Прочитав в Інтернеті все, що зміг знайти про

Україну. Це трохи покращило мою думку про американського гостя.

Вероніка зателефонувала лише по обіді. Ми вже погуляли в парку, навідалися до магазину. Я якимось «шостим відчуттям» здогадувалася й «показувала» відповіді на його нехитрі запитання, і ми залишилися цілком задоволені одне одним. Вероніка збиралася до Києва і залишила нас «напризволяще». Спочатку я запанікувала. Господи, чим зайняти гостя? Куди повести? Що показувати? Чим годувати? Але Майк був терплячий та доброзичливий, і ми обидвоє провели три цікавих дні у «бесідах» за допомогою словника та розмовника. Гуляли містом. Я була вдячна Майкові, що він не намагався залишитися до мене. Навпаки, був ввічливим, уважним і чуйним.

Попереду була екскурсія до Києва. А між нами вже встановилися цілком дружні стосунки. Відчула: мені подобався цей незнайомий чоловік. Але скільки ще хотілось дізнатися! Як вони там живуть у своїй Америці? Отож я вирішила: почну вчити англійську, треба ж листуватися. Або (таке ж можливо?) поїду до США й нарешті подивлюся, як вони там живуть...

Київ... Гарне зелене місто, в якому майже про кожен квартал можна розповісти щось цікаве. Ось узвіз

на Подолі, будинок, де жив знаменитий Михайло Булгаков. Ось Володимирський собор, який розписували всесвітньо відомі художники — Врубель і Васнецов. Софійський собор, Андріївський, Михайлівський... Києво-Печерська Лавра і Музей Великої Вітчизняної війни. Усе це справило на мене неабияке враження, а Майк був просто у захваті!

Яке прекрасне місто, які історичні та культурні пам'ятки! Я ж відчувала гордість за свою Україну і вдячність цьому чоловікові з-за океану за те, що він так шанобливо і захоплено ставиться до нашої історії та культури.

Там же в Києві я познайомила свого американського гостя з сином. І була приємно здивована, як швидко чоловіки заприятелювали.

У Оксани з Кеном чомусь не заладвалося. То вона повсякчас натякала йому, що їй треба щось купити, а він, недотепа, її ніяк не розумів. Звісно, Оксана злилася, а Кен губився у здогадках.

Одного дня ми з Майком запросили їх на вечерю — до себе додому. Майк вирішив приготувати вечерю власноруч і потішити нас запеченими свинячими реберцями з соусом й печеною картоплею. Вечеря вже стояла на столі, наповнюючи простір спокусливими пахощами. І тут Оксана прошепотіла мені втаємничено:

- Слухай, Поліно, а давай з тобою поміняємося?
- Це ти про що? — здивувалася я.
- Розумієш, Кен мені якось... не до душі. От Майк —

інша річ. Він ефектний, поставний. І я теж. А тобі, я так розумію, хіба не все'дно з ким спати? Ти ж одружуватися не збираєшся... До речі, Кен, досить жвавенький у ліжку... А Майк як?

— Не знаю, не пробувала... — відповіла ядуче.

— Як не пробувала? Зовсім?

— Зовсім.

— Ну й дурна! Лише час згаяла. Може, ти взагалі — «колода»?

— До речі, звідки ти взяла, що я одружуватися не збираюся? — проігнорувала я образливу «колоду».

— Вероніка сказала.

— Так я ж можу і передумати, — ехидно додала я.

— А ти, подружко, хоч інколи в дзеркало заглядаєш? Тобі — в наречені? — Оксана зареготала.

Щось мені це нагадало. «Дежавю якесь», — подумала я, і тут мене понесло:

— А чом це ти так носа дереш, Оксано? Хочеш спробувати? Давай! Гадаєш, мужик отак на тебе й накидеться? Вибілила волосся, наквацяла губи червоним — і все? Чорта лисого! Не ображайся, якщо потім не захоче! Що тоді робитимеш? Га? Ну ж бо, спробуй!

— Захо-о-о-че, куди він дінеться, — лінкуватю кинула Оксана і вийшла з кухні, вихиляючи сідницями. Вона, мабуть, була щиро переконана в своїй неперевершеності.

Чоловіки вже сиділи за накритим столом. Оксана раптом підійшла до Майка і... вмостилася йому на коліна!

Той злякано схопився, а спокусниця з гуркотом гепнулася на підлогу! Лишенько! Та при цьому ще й захопилася за скатертину. Святкова вечера — миска з печеною картоплею, реберця за особливим «американським» рецептом у кетчупі — усе з гуркотом хряпнулося бідолашній Оксані на голову!

— А-а-а-а! — заволатала вона.

Кен схопився було, щоб допомогти Оксані підвестися, проте згадав: якого біса було моститися на коліна Майкові, коли тут він — Кен? Нічого не розуміючи, глянув на Майка. У того на обличчі читалось обурення, розгубленість, злість і... переляк. Усі витріщились на Оксану, яка волала на підлозі. Дружно зареготали. Голосно й нестримно.

Ні, ви уявляєте? Весь отой соус вилився Оксані прямо на голову. Патьоки стікали по її білявому волоссю. А посередині, немов модна шапочка-таблетка, зачепилося свиняче реберце в кетчупі. У руках вона тримала по картоплині — як аксесуари. Оксана нагадувала малу вереду, що сидить на підлозі і дригає ніжками. Проте обличчя її аж пашіло злістю.

— Чого ви всі регочете, ідіоти! — істерично заволатала Оксана. — А ти, американський вилупку, чого шкіришся?

Кен не збагнув, що вона казала, але здогадався приблизно, що «наречена» виголосила на його адресу.

— Polina, what did she said? (Поліно, що вона сказала?)

— I did not understand (Я не зрозуміла), — злукавила я, марно намагаючись погамувати нестримний сміх.

Я подивилася на Майка, він — на свою зіпсовану вечерю, тоді ображено відвернувся і вийшов. Я запропонувала Оксані прийняти душ і рвонула за ним.

— What was it? (Що це було?) — спитав він.

Як йому це пояснити? Я, як могла, заспокоїла обох чоловіків, і запропонувала піти до ресторану.

Після душу Оксана трохи охолочила, але вечір був непоправно зіпсований. Будь-яку спробу пожартувати вона сприймала на свій карб. Кен все хотів зрозуміти, чому вона всілася на коліна Майкові. Я старанно вдавала, що не збагну, про що він питає. Нарешті всі роз'їхалися по домівках. Слава Богу...

А Майк раптом пригорнув мене до себе і міцно-міцно поцілував. Гарно так поцілував...

8

Перед від'їздом ми вирішили сходити до ресторану всі гуртома «на прощання»... Вибрали затишне місце з українською кухнею, з офіціантками в барвистих костюмах і затишним інтер'єром.

Я поглядала на Майка. Про що він думає? Ні на що більше, ніж віртуальна дружба, я не сподівалася.

Того вечора ми зібралися в повному складі. Незрівнянна Вероніка зі своїм чоловіком Володимиром. Красуня Оксана з незмінним виразом зневаги на обличчі. Майк і Кен були помітно збуджені від

майбутньої вечері й повернення додому. А я ніяк не могла збагнути, чого мені хочеться більше: щоб Майк поїхав і я могла повернутися до свого звичного життя, чи щоб він залишився?

Тим часом чоловіки під'юджували один одного: хто може випити більше за всіх? Це була невдала ідея. Володимир, звичний до нашої горілки, тримався, як стійкий олов'яний солдатик. А от гості були п'яні «в устілку». Майк почав мені доводити, що він взагалі-то п'є «once in a blue moon» («лише раз на блакитний місяць»). Крім слова «blue», себто «блакитний», я не допетрала нічого. Чомусь ні сіло ні впало вирішила, що він... зізнається, що він — «голубий»! Мені тільки цього бракувало! Я вирішила: зараз дремену — і хай їм абищо! Добре, що Вероніка вчасно щось помітила. Дізнавшись, у чому річ, спочатку зареготала, а потім пояснила, що цей вислів — те саме, що українською «як рак на дуба вилізе та й свисне», тобто ніко́ли. Тоді вже сміялася я. І вирішила більше таких квапливих висновків не робити. Пішла на радощах обіймати Майка. Тож погуляли пречудово. Весело погуляли.

Правда, вночі бідолаха Майк обіймав унітаз, а я сиділа на кухні, пила чай і не знала, як йому допомогти.

Уранці ледве-ледве змогла розбудити його, адже час біло їхати до аеропорту. І хоча було помітно, що почувается він поганенько, але Майк тримався і навіть намагався жартувати, згадуючи вчорашній вечір.

Кен і Оксана одне з одним не розмовляли.

— Поліно, тобі твої хоч якихось грошей дав? — запитала вона.

— Ні.

— Що, зовсім?

— А мій давав 400 гривень, так я їх пошматувала і кинула йому в пику. Хоча... Все-таки гроші, майже 100 доларів.

«Авжеж, я місяць живу на ці гроші», — подумалось мені.

Виходячи на посадку, Майк сказав мені:

— Я залишив на столі книжку. Оту, що читав. Там лист для тебе. Якщо чогось не зрозумієш, нехай Вероніка допоможе. Коли прочитаєш — все збагнеш. Дякую тобі за все...

«Ну, от і все, — подумала я. — От і закінчилися мої пригоди й веселе життя!..»

Повернувшись додому, передусім ухопила книжку і побачила лист. А ще — триста доларів, які Майк поклав між сторінками... (Візьміть до уваги, що тоді на сто доларів можна було прожити цілий місяць.) Тож ця сума здалася мені неабияким скарбом. Лист прочитала легко. У ньому мовилося: «Люба Поліно! Я провів із тобою два чудові тижні. Ти — дуже гарна жінка (авжеж!). Я хотів залишити тобі трохи грошей, як інвестицію в розвиток наших стосунків (!). Підозрюю, що ти б відмовилася від них (точно!), тому залишаю між сторінок разом із листом. Хотів би, щоб ти знайшла гарного вчителя англійської, аби ми могли краще пізнати одне одного.

Я хотів би повернутися... Дякую за гостинність. Майк».

«За гроші — спасибі, хлопче, а от щодо решти не дуже віриться. Життя покаже»... І вірите, щось тепле й наче шовковисте утнулося мені в плече. Мій янгол!

9

Віктор був учителем від Бога. Він викладав англійську в місцевому університеті на факультеті іноземних мов. Втомившись від дурних правил нашої системи освіти і всіляких обмежень у викладанні іноземної мови, він кинув роботу в інституті і тепер давав приватні уроки здібним дітям, а ще таким недотепам, як я. Займався персонально, терпляче, отож результати не забарилися.

Майк писав мало не щодня. Дзвонив щотижня. І через два місяці я вже цілком стерпно могла його розуміти і навіть щось відповідала. А вдома усі стіни були обклеєні плакатами з англійськими словами й фразами, які необхідно було завчити. А на стелі — уявляєте? — приклеїла здоровезний плакат, де в три стовпчики акуратно виписала неправильні дієслова. Прокинувшись уранці й розплющивши очі, перше, що бачила, — це список неправильних дієслів! Те ж саме, коли лягала спати. Хочеш-не хочеш, а прочитаєш, запам'ятаєш. І навіть коли приймала ванну, на дзеркалі висіли слова пісні, яку Віктор наказав вивчити. Відповідаючи на Майклові листи, спочатку несла їх Віктору.

Він перевіряв не так граматичні помилки, як зміст листа.

Якось, прочитавши листа, він запитав:

— А що ти тут хотіла сказати?

— Ось це і це, — кажу.

— Але ж тут — прямо протилежне! В англійській мові не може бути двох заперечень, бо одне заперечення виключає друге.

Ось така вона, англійська мова...

Іноді, чесно виконавши домашнє завдання, під час уроку я відчувала, що абсолютно нічого не пам'ятаю. Злилася. І навіть плакала. Віктор мовчки посміхався і починав пояснювати далі. Отак за роботою над усілякими життєвими «помилками» — не лише з англійської — минав час...

10

Наприкінці квітня встановилася чудова погода. Тепле повітря, що смачно пахло розквітлими абрикосовими й вишневими деревами, лоскотало ніс і підвищувало вміст адреналіну в крові. Хотілося співати, кружляти й радіти життю. Хотілося любові. І не лише мені. Ночами під вікнами завивали коти. «Добре, що я не кіт, а то геть захрипла б», — усміхнулась я. Натомість моя система «саморегуляції» працювала майже безвідмовно. Цим я стала займатися ще після лікарні. Подумала: ну можна ж змусити слинні залози виділяти слину,

уявивши кислий лимон? То чому ж не можна уявити себе радісною, щасливою і змусити свій організм виділяти гормони щастя? Виявляється, можна! Звісно, отак, з ходу нічого не вийде. Цьому теж довелося навчатися, добряче помарудившись. На це пішло чимало часу. Зате який результат! Техніка цього феномена описана в книжках психологів і навіть у художній літературі.

Одну з подібних технік я виокремила зі слів своєї колишньої однокласниці, до якої завітала на гостину. Окупувавши улюблене всіма жінками місце — кухню, — ми заварили чай і занурилися в обговорення питань про сенс життя та про те, як зробити це життя щасливим. Ніна, — так звать мою однокласницю, — художниця. У творчих людей зазвичай тонка, вразлива душа. Між тим у країні був цілковитий розвал та безлад, і такі чутливі натури, як моя Ніна, страждали від дисбалансу, що панував практично скрізь. Я не була тонкою натурою, але теж страждала. Тому ми обидві шукали стежки як не до щастя, то хоча б до душевного комфорту.

Досі вчені вважали, що гени, виховання й навчання ліплять характер, а він уже впливає на долю. Але останнім часом почали з'являтися праці вчених, лікарів і психологів, де пропагувалася ідея Козьми Пруткова: «Хочеш бути щасливим — будь ним». Сьогодні філософи дійшли висновку: виявляється, думка матеріальна. Отже, ми самі можемо створювати власну долю! Або хоча б мріяти, щоб ці мрії зрештою здійснювалися. Та для початку треба бути вдячним усьому, що тебе оточує,

і тому вже щасливим. А згодом можна вибирати мрію і отак працювати над її здійсненням.

Ми чудово гаяли час за чашкою чаю, обговорюючи закони всесвіту, релігію, педагогіку, психологію, плавно переходячи від однієї теми до іншої.

— ...Поліно, а давай поекспериментуємо, — з бешкетним вогником в очах запропонувала подруга.

Вона, до речі, була абсолютно впевнена в тому, що сказане (вимріяне) — здійсниться. На відміну від мене, часто сповненої сумнівів у тому, що це спрацює.

— Ну, то почнемо? Спочатку точно визначись із бажанням і напиши його ось на цьому аркуші. І час від часу поглядай на нього.

— А тобі його показувати треба? І взагалі, чи можна його комусь показувати?

— Як хочеш. Можеш показувати, можеш — ні. Головне, щоб ти щиро забажала того, про що зараз напишеш.

Після такого продуктивного спілкування я поверталася додому в гарному настрої. В моїй кишені лежав аркушик, на якому мною було виведено: «Хочу, щоб мені на голову звалилися п'ять тисяч доларів».

Чому п'ять тисяч? — запитаєте ви. Хтозна. Мені здалося, чи не все'дно, скільки написати? Адже таким грошам нізвідкіля було на мене падати. А сума в п'ять тисяч «зелених» узагалі була поза межами досягнення. Але, повірте, я абсолютно щиро цього хотіла.

Відчиняю двері своєї квартири і чую: в кімнаті

розривається телефон. Чомусь серце почало шалено битися. Підскочила до телефону, схопила слухавку.

— Hello, dear! (Здрастуй, люба!)

— Oh, Michael! (О, Майкле!)

З розмови дізнаюся, що Майк прилітає через три дні! Щоб побачити мене — бо скучив. Він хоче допомогти мені з візою і паспортом, щоб у мене була можливість приїхати до нього в гості!

Я повільно опустилася на диван. Це ж треба... Ми ж от-от розмовляли з Ніною, а я тільки подумала, що добре було б, якби Майк приїхав... Нічого не сказала, просто подумала... Хіба так буває... Подяка і любов до всього світу накрили мене теплою м'якою хвилиною. Яка чудова весна! Як прекрасно жити! Чому я раніше цього не відчувала і не розуміла?

11

Весна... Пора року, коли все оживає й оновлюється: природа, тіло, думки, почуття. Навесні забуваються всі образи та невдачі. Починаєш вірити в те, що коли спробуєш щось наново — обов'язково вийде. А поруч зі мною був він — той, хто навчив мене почуватися молодою, сильною й гарною.

Десять днів цієї весни пролетіли, як одна доба. П'янке повітря розбурхувало почуття. Білосніжно-рожеві квітучі дерева на вулицях, як і скрізь по Україні, захоплювали

Майка. Напевно, там, на Алясці, теж гарно, але краса, мабуть, якась інша. Ось поїду — сама все побачу.

Заняття англійською мовою принесли свої результати. Мій американський друг був «уражений наповал» моїми успіхами. Адже пройшло лише два місяці з моменту нашого розставання! Тоді ми не могли обходитися без словника взагалі, а зараз використовували його лише іноді. Він намагався говорити короткими фразами, повільно й виразно. Я поєднувала знайомі слова у фрази та речення. Ми раділи як діти, коли в нас виходило зрозуміти одне одного.

Він багато розповідав про себе і своє життя. У нього троє братів: Кен, Дон і Рон. Двоє останніх — близнюки. Сам Майк — найстарший у родині. Коли хлопчикам було дев'ять та сім, а близнюкам по чотири роки — після епідемії гепатиту померла мама. Тоді це страшне захворювання ще не вміли лікувати, а може, часті пологи просто зробили її слабкою, чи на те була воля Божа. Але з-поміж кількох хворих померла тільки вона. Матусі було лише тридцять чотири...

Майк сказав, що він небагато пам'ятає з того періоду. Мама була жовта, і йому було її дуже шкода. Він ховався за старим дерев'яним сараєм, молився і просив Бога, щоб той забрав Майкове життя замість матусиного.

— Господи, але ж тобі було лише дев'ять! — вигукнула я, не розуміючи, як такий маленький хлопчина був готовий до самопожертви.

— Знаєш, як було шкода маму, тата й особливо братів?

Як вони ростимуть без мами?

— А себе не було шкода? — я не припиняла дивуватися такому жертвовному вчинку.

— Я тоді не думав про себе. Крім того, я теж не міг уявити свого життя без мами...

Це було востаннє, коли малий Майк молився. Що відбувалося в його голівці, ніхто не знав. Усі займалися дорослими справами: горем батька і похороном.

Отак Майків батько і залишився з чотирма бешкетниками на руках. Як йому було тяжко і як він зумів підняти хлопців — можна лише здогадуватися. Бабусі й дідусі з обох сторін спочатку допомагали, а потім він отримав добре оплачувану роботу на Алясці, і вони вп'ятох вирушили підкорювати далеку холодну північ. Почувши цю історію, я зрозуміла, що люблю того самовідданого хлопчика. Люблю чоловіка, який тим хлопчиком був, і постараюся зробити все, що від мене залежить, щоб повернути цьому сильному чоловікові віру в Бога.

Цей візит був коротким. Перед відльотом Майк сказав:

— Було дивно це усвідомлювати, але коли я прилетів додому, то зрозумів, що дуже сумую за тобою. Зараз я прилетів, щоб перевірити свої почуття. Можеш бути упевнена — я повернуся восени. Обов'язково.

Цього разу я йому повірила...

Минали дні. Життя продовжувало мене тішити. Роботи було достатньо, щоб нехай і небагато, але безбідно жити. У сина почалося його «літо». Настав час, коли мав народитися його син. Мій перший онук! У момент його народження я стояла під вікном пологової зали, де й почула його перший крик, яким він, як і належить, сповістив світ про свій прихід.

На жаль, вагітність проходила досить важко. Анечці — так звали невістку — взагалі не можна було вагітніти. Худенька і слабенька, вона за порадою мами вирішила приховати вагітність навіть від Вови і зізналася в цьому вже на шістнадцятому тижні. Нас усіх, зокрема й Вовчика, просто поставили перед фактом. Ох, це вже «пахне» підступом! Але Вова любив цю дівчину, і я була за нього рада. Та й Анечку жаліла і завжди намагалася підтримати. Крім того, це ж мій онук!

Але життя лукавства не прощає. Покарання послідувало одразу ж. Важке запалення легень, яке перенесла Аня на середині терміну вагітності, ставило під удар народження дитини. Усі лікарі, з якими ми консультувалися, давали невтішний прогноз: після такої кількості антибіотиків і екстремально низького гемоглобіну дитина навряд чи може народитися здоровою. Лише одна жінка — лікар, професор із сорокарічним стажем — подала мені надію. Спочатку вона взагалі не хотіла зі мною розмовляти. Була зла.

— Як ви, мати, могли довести свою доньку до такого стану! Їй узагалі не можна було вагітніти з таким слабким здоров'ям! Я навіть розмовляти з вами не бажаю! — різко відвернувшись, вона попрямувала до виходу.

— Я — свекруха...

Вона різко зупинилася. Озирнулася.

— Як? Ви свекруха? А де ж...

— Так уже вийшло... Її мама дуже хвилюється... Вона не може... А мені треба... Хто ж підтримає не тільки цю дівчинку, а ще й сина? Крім мене, нікому. Адже саме йому доведеться взяти на себе відповідальність — як моральну, так і матеріальну, якщо раптом дитина народиться... нездоровою... Ви мене розумієте? І не лише за дитину, а й за цю дівчинку. Її жалітимуть всі, а хто співчуватиме синові? Хто, окрім мене, допоможе йому? Ви розумієте, саме я повинна допомогти дітям прийняти правильне рішення...

— Я б не радила вам втручатися в їхнє рішення...

— Ні-ні! Рішення прийматимуть вони самі, але я повинна допомогти їм!

— Так, добре... поговорімо... — пом'якшала лікарка. І після довгої розмови сказала: — Природа мудра, вам залишається лише молитися і сподіватися.

І я молилася... Як уміла, але щиро...

Я стояла коло вікна, по той бік якого мало статися «диво». Хвилювалася неймовірно. І через пару хвилин після того, як почула крик новонародженого, в кишені задзеленчав мобільний.

— Ну що ж, Поліно Олексіївно, — почувла я голос лікаря, — з онуком вас! Гарненький, здоровенький хлопчик.

— Дякую, любий докторе, дякую...

Я відчувала, як по щоках ллються сльози.

Слава тобі, Господи! Диво сталося! Яке щастя!

«Гарненький, здоровенький хлопчик»... Спасибі Тобі! Дай же йому такого самого янгола, якого Ти дав мені...

Одразу ж порадувала доброю звісткою сина, який, судячи по звуках у телефоні, теж розплакався. Я поділилася своїм щастям із Майком, зателефонувавши йому до Америки. Він був у невимовному захваті від самої новини та від того, що я захотіла з ним поділитися.

Тож син мій починав своє «літо», а я, перебуваючи у своєму «бабиному», входила разом із онуком у весну...

13

Літо — благодатна пора для весіль. Роботи в мене багато. Продовжувала відвідувати уроки англійської. Тепер телефонні розмови з Майком проходили більше в розмовах, аніж у його монологів.

Вечорами іноді заходила Наталка. Ми влаштовували жіночі посиденьки, обговорюючи поточні справи й новини з Америки.

— Ох, Полько... Ось приїде твій Майк, одружиться з тобою... Може, й я згодом заміж вийду...

— А чого ж? Ти, Натахо, — така добра й душевна. Та будь-який чоловік спить і бачить, щоб мати таку дружину! Щоправда, стосовно того, одружитися чи ні, — то ще велике питання.

— Е-е-е, та ти, я бачу, вже й сама не проти заміж вискочити, га?

— Ага. Не проти. А що, мужик він, судячи з усього, хороший, добрий. Не бреше ніколи.

Наташа знала мій «пунктик». Брехня — це те, що я не могла вибачити ніяк. Зловила мужика на брехні — все, бувай здоровенький...

— А звідки ти знаєш, що він тебе не обманює? Ти ж не була там? Нікого й нічого не бачила, звідки тобі знати?

— Ну, я, наприклад, сказала йому одного разу: ти — такий видний чоловік, жив вісімнадцять років самотою, у тебе, мабуть, жінок, було чимало?

— І що він тобі відповів? — засміялася подруга. — Мабуть, щось таке: «О, ні, була лише одна», або щось подібне?

— Та ні, саме так і сказав: «Ага, — каже, — в черзі стояли сотнями».

— Он як?

— Думаю, тут він, звісно, прибріхує, але добре, що хоч не став вдавати з себе святого. Ще й анекдот розповів.

— Анекдот?

— Ага. «Прийшов якийсь чоловік до магазину купувати листівку до Дня Святого Валентина й питає:

«У вас є листівка з написом «Моїй єдиній»? — «Є...» —
Дайте мені штук двадцять п'ять...»

— Оце та-а-а-ак... з гумором чоловік, — сказала
Наташа, посміхаючись. — А ти що на це?

— А що я? Нічого.

— А не боїшся?

— А чого мені боятися? Де він, а де я?

— А якщо таки покличе заміж?

— Ну, якщо покличе... Отоді й почну боятися... —
відповіла я, і ми обидві розсміялися.

14

Він таки приїхав! І одразу заявив:

— Я приїхав на два місяці. Хочу побути з тобою довше,
щоб краще тебе пізнати, і щоб ти була впевнена в тому,
що зможеш витримати мене довше, ніж тиждень.
Ти не проти, якщо я запропоную тобі кудись поїхати,
ну, наприклад, до Єгипту?

— До Єгипту? Авжеж! Я ніколи в житті так далеко
не їдила. Але ж ти розумієш: у мене немає грошей, щоб
я могла оплатити таку поїздку...

— Так, розумію. Я сам пропоную цю поїздку — отже,
й витрати беру на себе. Тим більше, що якби я вирішив
їхати до Єгипту з США, це мені обійшлося б утричі
дорожче, адже відстань була б набагато більшою.

— Ой, ну тоді, звісно! — з радістю погодилася я. —

Я ніколи раніше не подорожувала літаком. Це страшно? А де ми там житимемо? А правда, що Червоне море таке солоне, що в ньому не можна потонути? — Майк навіть не намагався відповісти на зливу моїх запитань. Просто дивився і посміхався.

Ми обговорювали поїздку й готувалися до неї. Потім Майк навіщось показав мені свої квитки і повідомив, що відлетіти він має п'ятнадцятого січня. Сьогодні було 15 листопада. Цілих два місяці радощів і нових вражень! Моє життя перетворювалося на казку. А в казки має бути щасливий кінець — так думала я тоді.

— А костюм ти навіщо привіз? — розсміявшись, запитала я, побачивши акуратно запакований чорний костюм-трійку.

— Ну... — знітився мій друг, — може, знадобиться. На Новий рік, наприклад.

Авжеж, я й забула... Скоро ж Новий рік — дві тисячі п'ятий. Я так розумію, що його теж зустрічатиму не сама. Ну й добре, що не сама, отож дивись і... Я припинила про це думати і повністю поринула в підготовку до поїздки в казку «Тисяча й одна ніч».

Вилітали з Києва, де ще раз поспілкувалися з Вовкою і його сім'єю. Онук ріс слабеньким і примхливим. Багато плакав, погано спав, і молоді батьки, звісно, дуже втомлювалися. Але це не завадило нам побачитися, і я помітила, що між Майком і моїм сином установилися досить теплі стосунки. «Це добрий знак», — подумала я. Але жити спокійно весь час заважала якась тривога.

«Боже праведний! А що коли той старий дивак із далекої моєї юності був правий? І тепер у мене в житті все налагодиться? І цей чоловік любитиме мене до скону?» — подумала я.

Я ніколи не забувала про того старого, який незрозуміло звідки узявся і невідомо куди зник, напроорокувавши мені щасливе і багате майбутнє. Особливо згадувалось про нього тоді, коли бувало дуже кепсько. Тішила себе думкою, що не було ніякого старого. А якщо й був, то він аж ніяк не міг знати, що чекає на мене в майбутньому. Абсолютно незрозуміло й нелогічно: я завжди боялася, що він виявиться правий. «Якщо від нашого із Майком союзу буде всім добре, — почала просити я, звертаючись до когось сильного і могутнього, — то нехай усе вийде. Але якщо хоч комусь — хоча б одній людині — від цього стане гірше, то нехай все зруйнується. Нічого не вдасться, і все залишиться так, як є»...

Я готова була пожертвувати своїм особистим щастям заради щастя свого сина й онука. Щиро і без умов. Але чи правильно це?

«...Ти, янголе мій, знаєш, що робити. Навчи мене...»

15

Путівка до Єгипту була придбана на кінець грудня. Зараз була середина листопада, і Майк якось запитав:

— А чи не могли б ми ще кудись з'їздити? До Криму, наприклад. Я чув від своїх друзів, що це чудове місце, і там є на що подивитися.

До Криму, звісно, краще їздити влітку, а я люблю бувати там в «оксамитовий сезон», коли сонце не пече шкіру, людей на пляжах і в місті значно менше, та й ціни на продукти і житло падають. Але нічого говорити не стала. Житло й ціни на продукти тепер, напевно, ще нижчі. І крім того, мені теж хотілося помандрувати, побачити світ і просто відпочити від буденності та проблем.

Крим справив на Майка найприємніше враження. Мій друг — відкрита й позитивна людина — все побачене сприймав із вдячністю та цікавістю. І хоча все порівнював із тим, як у них там, в Америці, зумів оцінити красу моєї рідної землі.

Я була вдячна йому за це і прив'язувалася до нього ще більше.

Після відвідин Севастопольської панорами Майк сам почав розповідати про кримські війни середини XIX століття, про те, що знає, як Англія і Франція об'єдналися для того, щоб витіснити Росію з Балканського півострова і Чорного моря. Я не могла оговтатися від здивування. Це ж треба, а Задорнов у своїх гумористичних оповідках стверджує, що американці — тупі.

Ми обоє із захопленням милувалися інтер'єрами Воронцовського палацу, де кожна кімната унікальна

й індивідуальна. На додачу — експозиції виставок, чудовий парк.

Але найбільше зацікавив Майка Лівадійський палац, який у 1834 році придбав граф Лев Потоцький. Пізніше палац став резиденцією імператора Олександра II, там же помер і Олександр III. Тут відпочивала влітку імператорська родина Миколи II, а в лютому 1945 року Сталін, Рузвельт і Черчілль зібралися тут для проведення знаменитої Ялтинської конференції.

Майк, здавалося, ніби прикипів до фотографій, де зображувалася ця доленосна подія, і зрушити його з місця могла лише якась сила.

Затим — руїни стародавнього Херсонесу, який був грецькою колонією в 529–528 роках до нової ери. Тоді — розкішний ботанічний сад, свіжий і запашний. Усе було незвичним і новим для мого американського гостя. Адже Сполучені Штати ледь налічують 200 років своєї історії. А наша історія, що обчислюється тисячоліттями, його вражала. Майк дивувався давнині нашої культури і тому, що ми намагаємося зберегти її та пишаємося нею.

Погода була по-осінньому холодною, але це не завадило нам побувати і в знаменитому ресторані «Ластівчине гніздо» в Гаспрі, і на незвичайній Алеї казок у Ялті, де були представлені вирізані з дерева фігурки казкових персонажів. Там мені довелося добряче попрацювати, щоби хоч якось пояснити Майку, хто тут зображений.

— Поліно, а це хто такий? — запитав мене Майк,

показуючи на фігурку капловухого симпатичного звірятка.

— Це — Чебурашка.

— Хто такий Чебурашка? Це що, ведмежа, яке народилося в Чорнобилі?

— Та ні, до чого тут Чорнобиль? — пирснула я. — Це просто іграшка така. Фантазійна.

Але Майк уперто бачив у ньому ведмедика з величезними вухами, нехай навіть не чорнобильського. Довелося погодитися з ним, що це — «просто ведмежа із великими вухами».

Ми багато ходили, розмовляли, сміялися й дуріли, як діти. Майк виявився веселим, допитливим, охочим і легким на підйом.

— Душко, дивись, а це хто такий? — запитав він, показуючи на фігурку Тягништовхая з казки про доктора на ім'я Айболить.

Я спочатку спробувала пояснити, хто такий цей небачений звір, що теж було нелегкою справою, а потім поцікавилася:

— А де це ти таке слово почув — «душка»?

Виявилося, в поїзді, у вагоні-ресторані, куди ми завітали повечеряти, коли їхали сюди. Там один із клієнтів напідпитку звернувся так до офіціантки. Вона на це звертання не образилася, навіть розсміялася, і Майк вирішив, що слово це — хороше. Тому запам'ятав його й при першій нагоді постарався мене приємно здивувати.

Я справді здивувалася, а він був страшенно радий

і вдоволений.

Повернувшись додому, ми перепакували валізи і вирушили до країни легенд і фараонів — до Єгипту.

16

Уперше опинившись у літаку, я почувалася так, наче це останній день мого життя. Дати зрозуміти це, звісно, не хотілося, але після того, як Майк показав сліди від моїх нігтів на своїй руці, якими я впивалася в його руку кожного разу, коли ми потрапляли в повітряну яму, доводити, що я смілива і відважна, було б абсурдно. «Ну, подумаєш, усі, напевно, вперше боялися», — заспокоювала я себе. Але чесно скажу вам, була дуже рада, коли літак приземлився в аеропорту міста Хургада, де на нас чекав гід — страшненький такий, неохайний на вигляд єгиптянин.

Він провів нас до надзвичайно чистого і красивого п'ятизіркового готелю «Hilton». Для мене — звичайної жінки, яка ледве зводила кінці з кінцями і вирішила ніколи ні в кого не закохуватися і тим більше — не одружуватися, таке перевтілення здавалося дивом. А може, це й було диво? Я ж кажу, що життя перетворювалося на казку. І я почувалася, немов красуня Белл із мого улюбленого американського мультфільму Волта Діснея «Красуня і чудовисько». Майк, правда, на чудовисько не був схожий, зате на перевтіленого

з чудовиська принца — цілком.

Того ж вечора ми стояли на балконі готелю і милувалися зоряним небом.

— А ти знаєш, як називається сузір'я, схоже на великий ківш?

— Знаю, це — Велика Ведмедиця.

— А знаєш, де Мала Ведмедиця? Бачиш, о-он там, маленький кухлик? А далі, за прямою лінією ручки ковша Великої Ведмедиці — Полярна зірка. Її, напевне, дуже добре видно у вас на Алясці.

Майк стояв позаду мене, і я відчувала його гаряче дихання. Він ніжно взяв мене за плечі, повернув до себе обличчям і обійняв. Я пригорнулася до його сильного тіла. Тоді він обережно поцілував мене в лоб... у скроню... у вуста...

— You know lady, I love you... (Ви знаєте, леді, я кохаю вас.)

17

Шикарний готель, вишукана їжа. Екскурсія стародавнім Нілом із відвідуванням легендарних храмів, збудованих фараонами Єгипту протягом декількох тисячоліть. Незвичайні легенди про кохання, владу і зради, що супроводжували зведення кожного з храмів на честь божеств багатого бога сонця Ра, інших богів і власне фараонів. Піраміди, де були поховані фараони

разом зі своїми дружинами, слугами й багатствами. Сфінкс, якому хтось із фанатиків відстрелив носа.

Освідчення в коханні — мені... Ну хіба це не казка з «Тисячі й однієї ночі»?

Гостинні єгиптяни зазивали нас до своїх крамничок і пригощали холодним або гарячим чаєм каркаде, сподіваючись, що ми щось у них придбаємо. В одній із таких крамниць, куди ми зайшли з Майком, щоб купити сувеніри друзям перед від'їздом, і сталася ця драматично-кумедна подія.

Було 25 грудня. У далекій, незнайомій мені Америці всі святкують Різдво. Ми вирушили по магазинах, щоб придбати сувеніри. В одному з них, із мільйоном гарних пляшок різної форми та розміру і сотнею різновидів ароматних олій, Майк звернувся до мене:

— Поліно, ти почекай мене тут, будь ласка. Мені треба побалакати з господарем крамниці хвилин десять. Це — брат господаря крамниці, Мехмед, — представив мені Майк ще одного смаглявого чоловіка в сирій галабеї, — він побуде тут із тобою.

Чесно кажучи, я чомусь злякалася так, що в мене занімили руки. До запаморочення! До нудоти! Ось воно! Завтра рано-вранці нам вилітати додому. Ось яка ціна освідчення в коханні! Мабуть, це пастка для таких дурних квочок, як я. Він привіз мене сюди, як товар. Продав мене... Зараз піде й залишить отутечки. Без грошей і документів... Сам полетить, а мене тут тягатимуть, як захочуть. Я чула про такі випадки. Господи, що ж

робити? Невже я знову вляпалася в історію? Чудово провів час, а тепер позбудеться мене. Ну, звісно, він мене продав! Сама винна. Сама просила «розладнати, якщо все не на добре»... Ось і розладнується все, навіть дуже швидко розладнується... Але — навіщо ж так?!

У моїй голові вимальовувалися картини, одна жахливіша за іншу. Кожної хвилини очікувала, що ось-ось сам Мехмед або хтось із його одновірців зараз схоплять мене, зв'яжуть або вдарять. Тому й стояла посередині магазинчика, наче вмурована, не підходячи до жодної зі стін. Боялася, що там є якісь потаємні двері, котрих неймовірна безліч у їхніх дурнувятих пірамідах.

«І на що ти розраховувала? Казали ж тобі: у дзеркало спочатку подивися! — лаяла я себе на всі заставки. — Дурна! Дожила до сивини, а якою була наївною дурепою — такою й лишилася! Кажуть же: мудрість приходить із віком. Але іноді вік приходить сам-один. Це якраз про мене...»

Я набралася сміливості: ет, чому бути — того не минути, і озирнулася навколо. Мехмед спокійно сидів коло столика і пив свій каркаде. Він запропонував мені приєднатися до нього. Я, боячись, що він підсипле туди отрути чи снотворного, відмовилася. Він не наполягав. Узагалі нічого страшного не відбувалося. Я потроху заспокоювалася. І тут повернувся Майк із господарем крамниці.

Майк світився щастям, господар теж посміхався і разом зі своїм братом Мехмедом дивився на мене

доброзичливо, я б навіть сказала — із захопленням. Оцінивши все це, вирішила ніколи нікому не розповідати, які жахливі десять хвилин я пережила в далекому Єгипті, поки стояла в тому маленькому магазинчику. У казках теж бувають жахіття.

Майк підійшов до мене, узяв за руку, подивився в очі.

— Тобі холодно? — запитав він, відчувши, що я тремчу, як осичина.

— Так... — збрехала я.

— Ти не захворіла? — В його голосі відчулася тривога.

«Як я могла подумати про нього так? — знову почала я лаяти себе...»

А що я повинна була думати? Я зовсім не знаю цю людину! Бачу її лише втретє у своєму житті! Ох...

— Я не хвора, — відповіла я. — Ходімо?

— Гарзд.

Ми душевно розпрощалися з єгиптянами, вислухавши їх «congratulations» (привітання). Я вирішила, що вітають із Різдом і, побажавши їм усього найкращого, ми вийшли.

Майк не відпустив мою руку. Навпаки, стискав усе міцніше.

— Нам сюди.

Я підвела очі і побачила вивіску «Sultan jewery store» (ювелірний магазин «Султан»). «Він, напевне, хоче мені купити якусь золоту прикрасу на честь Різдва, — подумала я. — Ну що ж, нехай. Усе-таки вже втретє зустрічаємося...»

Як же в нашому житті все відносно! Щойно підозрювала людину в найстрашнішому зі злочинів, а тепер готова прийняти дорогий подарунок і знову потрапити в залежність. Але тоді я ще не знала, що мені приготувала доля.

Ми зайшли всередину. Це була не крамничка, а досить пристойний ювелірний магазин, хоч і невеликий. Вітрини, розташовані із трьох боків у вигляді літери «П», сяяли чистотою, відливали золотом і виблискували камінням. Кілька єгиптян-чоловіків, мабуть, продавців, стояли півколом, плескали в долоні й кричали: «Welcome!», «Congratulations!» і «Merry Christmas!» (Ласкаво просимо! Вітаємо! Веселого Різдва!)

Я, звісно ж, зрозуміла, що усі вони вітають нас із Різдвам, дякувала й бажала веселого Різдва і їм.

— Поліно... — раптом звернувся до мене Майк. Узняв мою руку. Його рука злегка тремтіла.

— Тобі що, теж холодно? — грайливо запитала я.

Він подивився мені в очі. Погляд був серйозний, а сам він нагадав мені отого чоловіка, якого я побачила вперше рік тому, відчинивши двері своєї квартири — холодного й колючого.

— Я хочу, — промовив він, — щоб ти приміряла каблучку й вибрала другу теж...

— Дві каблучки? Навіщо дві? — здивувалася я.

Він повернув мене обличчям до вітрини, де вже лежали дві каблучки. Одна була більша, друга — менша. Каблучки були заручними!

— Ох!!!

— I love you Polina. Would you marry me? (Я люблю тебе, Поліно! Ти одружишся зі мною?)

Я закам'яніла. «У казках людей теж часто перетворюють на камені», — подумала я... Раптом дуже сильно розболілася голова, у вухах задзвеніло. Тіло закрижаніло й відмовлялося підкорятися. Лише через кілька хвилин я змогла поворухнутися. Озираючись на чоловіків, які стояли осторонь. Вони щось вигукували, плескали в долоні, сміялися. Загалом, раділи, як могли.

Майк теж не ворухився. Він стояв навпроти і невідривно дивився на мене. Його очі висловлювали напружене очікування, змішане із сумнівами і ще з чимось дуже зворушливим! Чому? Чому він так дивиться? Щось капнуло мені на руку. Господи, це ж сльози. Мої сльози. Чи, може, його?

Веселі чоловіки помаленьку затихли. Майк чекав. Я мовчала. Не знаю, скільки часу минуло, поки я змогла прошепотіти:

— Yes (Так).

Вибух оплесків і крик радості сколихнули маленький магазинчик «Султан».

«Господи, невже я це сказала?» — подумала я, а вголос промовила:

— Вибач. Я була зовсім не готова до цього...

Сльози все ще котилися з моїх очей, стікали по щоках. Я розтирала їх по обличчю разом із тушшю. Уявляєте, який у мене був вигляд? Голова розколювалася на сто шматків, і в мене було таке відчуття, що я шугонула із кручі. Прямо у вир.

Зате Майк виглядав щасливим. Обіймав мене, цілував, кружляв.

— Будь ласка, Поліно, вибери собі ще одну каблучку — engagement ring (каблучка для заручин: у США заведено дарувати її перед весіллям). Господар магазину Алі покаже тобі, де вибирати.

Алі підвів мене до прилавка, де були золоті каблучки з біленькими камінцями. «Які гарні каблучки з цирконієм», — захопилася я.

— А можна ось цю, з трьома камінчиками? Вона дуже підходить за стилем до шлюбної.

— Звісно, можна, — посміхнувся Майк, як мені здалося, якимось загадково. — Тепер треба почекати, поки нам підженуть розміри. На це потрібно хвилин двадцять-тридцять. Посидимо тут чи ще походимо по магазинах?

— Давай посидимо. У мене чогось дуже болить голова.

Поки ми чекали, я, нарешті, трохи заспокоїлася, і до мене навіть повернулося почуття гумору або щось на нього схоже.

— Взагалі-то, коли чоловік робить жінці пропозицію про одруження, то обов'язковими атрибутами є квіти

і шампанське, — навіщось уїдливо зауважила я.

«Шампанське, бач, їй подавай! Чи давно вмирала від страху в сусідній крамничці, думаючи, що він тебе в рабство запроторив?»

— Шампанське я тобі обіцяю ввечері. А щодо квітів... У нас в Америці, якщо чоловік дарує жінці «овочі», то можна обійтися і без квітів.

— Овочі? Але де ж овочі? Ми їх наче не купували...

— Ну, як же? От скажи мені, в яких одиницях вимірюють розмір діамантів?

— У каратах (carat вимовляється майже як carrot — морква)... А-а-а-а, ось які овочі! — розсміялася я. І тут я зрозуміла! — Так це... оті біленькі камінчики — це...

— Yes. It's diamonds (Так. Це діаманти), — скромно відповів мій майбутній чоловік.

— Ох... вибач, Майкле! Отой перстень з трьома камінчиками... — почала я виправдовуватися. — Я ж не знала, що це діаманти... А можна поміняти на інше?

— Навіщо міняти? — здивувався Майк. — Дуже гарна каблучка.

— Але ж це дорого, — майже нечутно пробелькотіла я. Та він все одно почув.

— Вона не надто дорога. Заспокойся.

Але заспокоїтися я не могла, бо в моєму розумінні діаманти «не надто дорогими» не бувають. Але більше нічого говорити не стала. Раптом відчула страшенну втому. Та й голова все ще боліла.

Поки сиділа мовчки, Майк отримав можливість розповісти мені про те, що він планує справити весілля в Україні, тільки-но ми туди повернемося. Він хоче, щоб я запросила сина з дружиною, родичів і своїх друзів, які, на його думку, стали і його друзями.

Увечері в шикарному ресторані готелю «Hilton» ми відсвяткували наше заручення. А рано-вранці вже сиділи в літаку. Майк сидів із заплющеними очима, посміхався і тримав мене за руку, на якій виблискувала каблучка з трьома діамантами.

А я розмірковувала над мінливістю долі. Як же так сталося, що за якихось півгодини я прожила ціле життя — від принизливого смертельного страху в маленькій парфумерній крамничці до найвищого щастя в ювелірному магазині через дорогу? Як так сталося, що за ці півгодини я зрадила свої принципи і погодилася одружитися з людиною, яку зовсім не знаю? Яку спочатку підозрювала у зраді й работоргівлі, а потім погодилася провести з нею в горі й у радості залишок свого життя? Як так сталося, що після сорока п'яти років життя в одній країні у мене з'явиться можливість побачити Америку, а може, і не лише її? Господи, адже тепер я повинна буду виїхати зі своєї країни і залишити тут усе найдорожче: сина, онука, друзів, роботу, саму країну, врешті-решт! Чи означає це, що я проміняла все на три блискотливі камінчики?

Повернулися додому напередодні Нового року. І знову я подумала про мінливість долі. Минув лише рік... Але ніби завдовжки з життя. Тодішньої новорічної ночі я почувалася нещасною, покинутою, самотньою, скривдженою бідолахою. Сьогодні все — до непристойності навпаки.

Я набрала номер телефону сина.

— Привіт, синку.

— Здрастуй, мамо.

— Вово, мені Майк освідчився... — почала я з місця навскач. — Я погодилася, але дуже боюся... Усе ще, правда, можна скасувати, поки не розписалися...

— Мамо! Ти що? Це ж чудово! Чого ти боїшся? Навіщо скасовувати? Майк — хороша людина.

— Ну звідки ти знаєш, яка він людина?

— Я відчуваю...

Це правда, Вовчик «відчував» людей. Особливо коли був маленьким. До одних людей ішов на руки запросто, а до інших — нізащо в світі! Потім іноді мені говорив, показуючи на деяких гостей, яких завжди було багато в нашому домі: «Це — хороший дядько. А ця тітка — погана». Згодом ми мали можливість переконатися в тому, що дитина була права.

— Іще, — продовжував він, — ти — молода жінка. Тобі

треба влаштувати своє життя. Бо коли ти його не влаштуєш, то будеш, як багато матусь, «діставати» своїх дітей, себто — мене. Я, звісно, намагатимуся бути добрим сином, але, ти ж сама розумієш, що це неправильно.

Із цим я не могла не погодитися. Деякі з моїх знайомих самотніх жінок дійсно не могли знайти собі кращого заняття, ніж «діставати» дітей своїми настановами, болячками і проблемами.

Один-нуль на користь Майка!

Та мене все ще долали сумніви...

— Але ж мені доведеться виїхати до Америки! Кинути тут вас самих. Іванка. І взагалі, усі будуть вважати, що я Батьківщину зрадила...

— Ох, мамо... Ну що ти там зрадила? Нині вже весь світ їздить туди-сюди. Люди воліють жити там, де краще, а не там, де народилися. І що взагалі означає — зрадила? Ти нікому не продала ніяких секретів нашої Батьківщини. Не вкрала. Не вбила. Ти просто влаштуєш своє особисте життя.

Рахунок — два-нуль!

— І мене ти не кидаєш. Я — дорослий одружений чоловік, здатний вирішувати свої проблеми самостійно. Все одно ми часто вже не бачимося, а телефонувати і звідти можна.

Уже — три-нуль!

— А раптом там буде погано, і життя не складеться? — чинила вже зовсім слабкий опір...

— А якщо не складеться, то завжди можна повернутися. Це ж не за радянських часів. Зараз люди вільно можуть пересуватися по всьому світу.

Чотири-нуль!

— Що це ти там рахуєш, мамо?

— Та так, нічого, спасибі тобі, синку...

Отже, Майк переміг, і приніс йому цю перемогу мій син. І я була цьому рада...

21

Просто вражає, як деякі події можуть змінити нас і наше ставлення до навколишнього світу. Ось ти раптом із замордованої життям і постійними неприємностями, не надто молодій жінки перетворюєшся... на королеву балу. Душу твою вже не гризуть сумніви й почуття невпевненості в собі. Вона підноситься вгору разом із мрією, радіє життю, сміється і тріумфує: «А-а-ах, яке прекрасне життя!»

Звичайна зала ресторану перетворюється на палац із білосніжними колонами й ароматами вишуканих страв. Він заповнений квітами та музикою. Навколо тебе — твої піддані. Вони дивляться на тебе із захопленням, а деякі навіть із заздрістю. Усі радіють разом із тобою і говорять тільки приємні речі.

І саме життя здається чарівним. Особливо якщо ця подія відбувається напередодні «старого» Нового

року. Це свято саме по собі настільки неймовірно казкове, що лише підсилює це враження. А все чому? Так, тому, що знайшлася одна-єдина людина, яка, танцюючи зараз із тобою, дивиться на тебе із захопленням та любов'ю. (Ось і костюмчик став у нагоді.)

Для нього теж усе змінилося відразу. Він отримав свій приз. Він довго шукав його. І ось нарешті він тримає в обіймах Жінку, яку хотів собі за дружину. Він дивиться на неї, немов на найбільше багатство світу. Хіба не так ви почувалися в день вашого весілля?

Через день Майк вилетів. Для того, щоб поїхати за чоловіком, потрібно було отримати візу. А для цього треба було надати досить великий пакет документів і пройти цілу низку процедур.

Свято скінчилося, і на мене знову накотився страх. (Господи! Ну, яка ж я боягузка!) Так, і що тепер робити? А що коли він поїхав і ніколи більше не повернеться? Так і житиму з чужим прізвищем? І розлучення не отримаєш, усе-таки інтернаціональний шлюб. Навіщо мені все це треба було? Жила б собі спокійно, як усі. Так ні, заміж їй, бачте, захотілося...

Але подібні думки приходили до мене все рідше і рідше. Я постійно відчувала присутність мого янгола-охоронця, який, здавалося, посміхався мені й шепотів: «Ти молодець. Усе зробила правильно. Все буде добре». Це додавало мені сил. Я продовжувала ходити на уроки англійської і мріяти про краще.

Чоловік мій теж зовсім не давав приводу хвилюватися. Він телефонував і писав. Був дбайливим і тримав мене в курсі всіх просувань зі збору необхідних документів. Один із його дзвінків був особливим.

— Здрастуй, Поліно!

— О! Майку! Привіт!

— Я зібрав усі необхідні документи, — пролунало в слухавці, — і доправлю їх тобі спеціальним кур'єром. Сам я повинен буду виїхати у відрядження на три дні, тому писати тобі не зможу. Ти маєш зустріти кур'єра в аеропорту Бориспіль у Києві, в п'ятницю о другій годині дня.

— А це буде чоловік чи жінка? — захвилювалася я.

— Я не знаю, тому ти повинна написати табличку зі своїм ім'ям англійською та російською мовами, щоб ця людина могла легко знайти тебе в аеропорту.

— Добре, я все зроблю, — відповіла я, і серце моє сповнилося радості. Він кохає мене! Він поспішає забрати мене до себе!

Несподівано згадала, як під час вечері на честь заручин, коли я висловила деякі сумніви з приводу його любові до мене, Майк сказав:

— Якщо подивитися на глобус, то твоє місто і моє, в якому я живу, знаходяться на протилежних точках Землі. А це означає, що, прилітаючи до тебе і повертаючись додому, я роблю навколо Землі повне коло.

— Ну, в принципі, так, — відповіла я, дивуючись,

що він з'ясував навіть такий момент. Це ж треба!

— Ну так от. Чи багато ти знаєш жінок, заради яких чоловік, щоб побачити кохану, облетів би Землю тричі?

Подумавши над цим аргументом, я зізналася собі, що особисто я не знаю жодної такої жінки. Ні, тепер, звісно, є одна...

22

У п'ятницю о другій дня я стояла як тичка у бориспільському аеропорту. В руках у мене був плакат, склеєний з двох альбомних аркушів. Один альбомний аркуш мені здався надто маленьким і тому ненадійним. На цьому чималого розміру плакаті великими друкованими літерами красувалося: «Polina Smith» та «Поліна Сміт». Тримала я цей транспарант із гордістю, високо над головою. Мене анітрохи не бентежило, що ні в кого не було таких плакатів. В основному, люди тримали листочки, вирвані з шкільного зошита чи блокнота-щоденника, на яких скромно ручкою або простим олівцем було написано ім'я людини, яку зустрічали. Люд, проходячи туди-сюди, звертав на мене навіть забагато уваги. Точніше, на мою «табличку». Вони підходили ближче, дивилися спочатку на ім'я, потім на мене, якимось безглуздо посміхалися і відходили. Іноді я бачила, як вони показували на мене своїм знайомим, багатозначно крутячи пальцем біля скроні.

Я і на ці маніпуляції уваги не звертала. Головне — не пропустити кур'єра.

І тут я побачила його! Він проходив через турнікет. Виглядав утомленим, але щасливим. Посміхався, і в очах у нього грали бісики!

— Майк?!

Мої руки, що тримали «транспарант», опустилися, і моя «творчість» впала на підлогу.

— Дівчино, це не ви зустрічаєте спеціального кур'єра з документами? — виголосив він.

— Я! Я! — руки самі огорнули його шию, і моє тіло, що здригалося від плачу-сміху, повисло на нім. З очей лилися сльози щастя.

«Отакої! — подумала я. — Оце так сюрприз! Але який же він...»

Коли наші емоції трохи вгамувалися, до нас підійшов таксист — їх там було чимало, як і в будь-якому аеропорту. Запропонував свої послуги, від яких ми відмовилися. Але він не поспішав іти.

— Вибачте, будь ласка, мою цікавість, — промовив він. — Скажіть, а кого це ви зустрічали?

— Чоловіка! — відповіла я весело.

— Вам потрібен був цей плакат, щоб упізнати чоловіка? — неабияк здивувався він і пішов розповісти про це своїм друзям-таксистам. Через кілька хвилин звідти долинув дружний регіт, неначе сміялася добра половина аеропорту Бориспіль. «Через годину, напевно, весь Київ сміятиметься, — подумала я. —

Ну то й що, нехай люди повеселяться».

23

Червнєве тепло проникало до кімнати й заповзало в усі можливі щілини... Після пишного весняного цвітіння настало тепле, можливо, навіть спекотне літо. «Сорок п'ять, сорок п'ять — баба ягідка оп'ять», — крутилося в голові. «От прилипла!» — злилася я. Терпіти не можу цю пісню. Взагалі-то мені подобаються пісні співачки Валентини Толкунової. Такі ліричні, по-жіночому душевні. Просто терпіти не можу слово «баба». Але якщо прибрати це неоковирне слово, то все інше цілком заслуговувало на увагу.

— У сорок п'ять життя лише починається, — із сумом прорекла моя подруга Наталя.

— Аби ж то... — журилася і я. — Навіть не уявляю, що на мене там чекає...

На кухні було спекотно не лише від теплого літнього повітря, а й від духовки, в якій щойно спеклася ароматна курка з апетитною скоринкою. Пляшка дорогого коньяку. Шампанське. Фрукти. Шоколад. Усе найкраще. Зовсім інший набір продуктів, аніж той, який був на моєму столі в день народження п'ять років тому. Тоді нам було весело. Тепер — сумно. Це була прощальна вечера з моєю подругою. Майка ми нагодували й відправили на диван, а самі не могли наговоритися.

Мені здавалося, що я відлітаю на іншу планету, де живуть якісь інопланетяни, які не зможуть зрозуміти мене, а я — їх. Чи повернуся колись? Чи побачу ще своїх дітей, онуків, подругу? Ось цю кухню в шість квадратних метрів... Мені більше нікого не хотілося бачити в цей останній перед відльотом вечір в Україні. Ні, я, звичайно, провела б цей час із сином, але він живе в столиці, і в нього своя сім'я, своє життя. Ми попрощалися по телефону.

Я навіть не намагалася здаватися веселою. Наталка, як завжди, була сповнена співчуття і оптимізму.

— Усе буде добре. Ти там влаштуйся, а потім знайдеш і мені кавалера, хоч підтоптаного... — жартувала вона.

— Так, Майк говорив, що в нього багато неодружених приятелів.

— Тільки б сам Майк виявився таким, якого ти покохала...

— Хтозна... А раптом...

— Поліно, припини! Якби він хотів тебе обдурити, то представився б адвокатом або доктором якимсь. Це в них більш престижно, ніж якийсь там водій вантажівки.

— Можливо...

Переліт був складним. Зліт — приземлення. І так — двадцять чотири години поспіль. Спати в літаках я не могла. Чи то від страху, чи то від збудження. Але й втоми не відчувала. Аеропорти Амстердама, Сієтла, Чикаго вражали своїми розмірами і чистотою.

На деякий час я забула про все на світі. Про Україну, про свою кухню, про друзів. Життя закрутило мене у вирі нових подій і пригод.

Перше, що зрозуміла, коли опинилася в Сполучених Штатах, це те, що за весь час, поки вчила англійську мову, я не засвоїла ні-чо-гісенько. Мова американців зливалася в одну довжелезну вервечку, з якої я не могла виокремити жодного знайомого слова. Єдине, що я могла зрозуміти, — це «Welcome to United States!» (Ласкаво просимо до Сполучених Штатів!). Щоправда, говорили це всі, з ким доводилося зустрічатися під час проходження через митницю. Говорили із щирою й радісною посмішкою на обличчі. І мені здавалося, що вони справді-таки страшенно раді, що я до них прилетіла! І хоча ми обидвоє втомилися після такого довгого перельоту, настрої у мене був чудовий. І взагалі Америка справила на мене найприємніше враження.

Сталося так, що за три місяці до мого приїзду у Майка помер дідусь. Жив він у штаті Мічиган і було йому 94 роки, коли він покинув цей світ. У США заведено кремувати тіла померлих, і тому похорон і наступні поминки — «святкування життя», як це тут називається, — можна було проводити в будь-який зручний час. Крім

того, в американців відсутні будь-які традиції, як-от у нас дев'ять чи сорок днів. Родичі Майка знали, що він має привезти дружину з колишнього Радянського Союзу, і ждали подивитися на це «диво». Усі чекали на мене! Вони, мабуть, вважали, що Майк вляпався в чергову авантюру. Кожного разу, коли він намагався пов'язати свою долю з жінкою, в нього з'являлася купа проблем.

Уперше він одружився у дев'ятнадцять, дружина була років на п'ять старша, вона мала двох дітей. Після розлучення Майк залишився, що називається, без копійки за душею. Друга дружина теж водила вантажівку, любила поганяти на снігоходах. Вони разом відпочивали, «зависали» в барах. Згодом вона стала «зависати» все частіше. І вже не тільки з ним. І одного разу, коли Майк повернувся додому з нічної зміни, він відчув, що широке ліжко ще не охолело від тепла людських тіл. Вирішивши, що скандалу не уникнути, зрадниця тим часом зникла. Пізніше теж спробувала відсудити чималу суму, але Майк був навчений гірким досвідом і вжив необхідних заходів.

Тож у його сім'ї були цілком обґрунтовані причини думати, що Майк «знову вляпався».

Усі родичі — брати і їхні дружини, тітки, дядьки, кузени й кузини, — які прибули на «святкування життя» покійного дідуся, виявилися цілком доброзичливими людьми. Вони всі теж вітали мене «welcome to US», додаючи «so glad to see me» (раді тебе бачити). І в мене знову виникло відчуття, що всі ці люди були б у край нещасні, якби я не приїхала сюди. «Які всі вони милі», —

раділа я.

Вечір добігав кінця, аж тут мене оточили брати Майка — Кен, Дон і Рон. Майк в цей час із кимось спілкувався, а я, втомлена після перельотів і безсонних ночей, сиділа сама в куточку. Старший із братів, Кен, мовив:

— Поліно, ми повинні сказати тобі дещо дуже важливе... Хочемо попередити. Нам здається, ти зробила велику помилку, одружившись із Майком...

— Я? Чому? — усі мої страхи миттю пронеслися в голову. Огидний липкий холод поповз спиною.

— Він, напевно, не розповів тобі, але у нього тут у Штатах — п'ятеро дітей... А після того, як він побував у в'язниці, у нього з'явився ще й бойфренд.

— Що? Майк — у в'язниці?! Бойфренд? — напевно, в моїх очах було стільки переляку, що Дон, молодший із братів, не витримав і підморгнув мені. Кен, знаючи його добре серце, негайно вловив бажання Дона попередити мене і жорстко наступив йому на ногу. Але було вже пізно. Я зрозуміла: це розіграш! Хай вам абищо! Ну хіба можна так жартувати зі змороною жінкою з іншої країни, що не знає до ладу ані мови, ані людей, ані традицій! Три здоровезні мужики відверто кепкували, дивлячись у мої перелякані очі. А мені було прикро...

Я опанувала себе.

— Я не можу відповісти вам так, як хотіла б, бо не знаю, як це сказати правильно. Поки що скажу так, як можу: оскільки ви його брати, а отже, і мої, вам

доведеться допомагати мені. Тут мені більше немає до кого звернутися. Ви ж мені не відмовите?

На їхніх обличчях з'явилося здивування.

— Ще одне. Не раджу вам більше так жартувати. Ви зовсім не знаєте, на що здатна українська жінка. Якщо ви будете її ображати, вона може і помститися.

Але враження від «таких милих людей» було зіпсоване. Хоча ні. Дон — добра.

Підійшов Майк — щасливий і усміхнений. Не хотілося псувати йому настрій, отож я нічого йому не сказала. Ще побоялася, що цей жарт йому теж може здатися смішним. Мені усе ще було страшно. А раптом усе це або хоча б частина — правда?

25

— Господи! Це що таке? Це — твій будинок?

— Це НАШ БУДИНОК! — відповів Майк урочисто...

Одноповерхова обшита дерев'яною шалівкою хата брудно-жовто-сіро-коричневого кольору відразу завдавала туги.

Усе подвір'я вкрито сірим асфальтом. На очі навернулися сльози. «Не панікуй, — сказала я собі, — може, всередині краще».

Чоловік узяв мене на руки і переніс через поріг.

— Welcome home! (Ласкаво просимо додому!)

О Господи! Як же тут жити? Те, що я побачила

всередині, було ще більш невтішним, аніж зовні. Маленька кухонька, поєднана з такою ж маленькою житловою кімнатою. Ті самі жовто-сіро-коричневі тони з переважанням темно-коричневого. На вікнах — брудно-жовті фіранки. Телефон часів радянської колективізації, завалений паперами та телефонними довідниками... Жах!

Майк, безумовно, так не вважав. Очі світилися щастям... Дивлячись на нього, подумала: «У всьому є свої плюси. Відчувається, що сюди давно не ступала нога жінки й ні до чого не торкалася її рука...» Гаразд, розберемося...

Прокинувшись уранці, відразу почала влаштовувати «нове життя». Мій чоловік вважав, що його життя налагоджене і комфортне, і я мала безболісно вписатися в інтер'єр. Я вписуватися не хотіла. Крім кухні, що плавно переходила в житлову кімнату, тут було дві маленькі спальні й величезний гараж. Одна з кімнат, де раніше жив його батько, куди Майк не заходив уже два роки, була завалена старим непотребом, на всьому — товстий шар пилуки. Він жахнувся, коли я почала виносити весь цей мотлох.

— Не чіпай! Це ж татів стілець!

— А це — татів блокнот, він у ньому щоденник вів...

— Це татів костюм...

— А коли він одягав його востаннє? — запитала я.

— Три роки тому...

Батько Майка помер два роки тому, встигнувши перед

цим добряче пошарпати йому нерви. Чомусь саме своєму старшому синові, із яким вирішив мешкати, вийшовши на пенсію. Він увесь час лаявся з Майком і сперечався. Перед смертю тяжко хворів, і стосунки їхні ставали все напруженішими. Але, незважаючи на це, Майк говорив про батька з теплом і смутком.

— А ти його носитимеш, цей костюм?

— Ні. Він мені завеликий.

— Тоді навіщо він тут?..

— Не чіпай...

Я зовсім засмутилася. Посумувавши днів зо три, несподівано знайшла спосіб впливу на свою дорогу половину. Допоміг випадок. На очі натрапила одна досить-таки відверта фотографія. На ній був зображений мій чоловік в обіймах якоїсь жінки. Фотографія не залишала ілюзій, але вона ніяк на мене не вплинула: що було, те загуло. Мій чоловік ченцем не був, і це факт.

Поклала фотографію на його тумбочку. Уранці фотографії там не було. У тумбочці теж.

— Знаєш, любий, — почала я озвучувати заздалегідь приготовану репліку, — добре, що я знайшла цю фотографію саме зараз. Якби знайшла через рік, нізащо б не повірила, що вона була зроблена раніше.

— Яку фотографію? — почервонів Майк.

— Ну, оту, що я поклала на твою тумбочку. Тепер її чомусь немає.

— Я не бачив ніякої фотографії, — продовжував він викручуватись.

— Ну-у-у, не бачив, то й не бачив... — сказала я. — Але я все'дно думаю, що ти повинен дати мені можливість привести наш будинок до ладу. Я обіцяю, що нічого не викидатиму. Просто поскладаю все в коробки і покладу їх туди, куди скажеш. Я розумію, що тобі дорога пам'ять про батька, але ти два роки не заходив до цієї кімнати і не користувався жодною з цих речей. Я підозрюю, що й не користуватимешся. Давай усе акуратненько поскладаємо і влаштуємо тут кабінет.

— Добре, — відповів мій чоловік із сумом у голосі. — Роби як знаєш. Я не буду...

— Гарзд, — зраділа я, хоч постаралася приховати радість.

Наступного ранку почала шпарко прибирати.

Складала речі в коробки, мила підлогу, вікна, клеїла шпалери.

— А тут що? — я витирала пил на полиці вбудованої в стіну шафи, і раптом якийсь пакет упав мені на голову.

— Ой! — потерла забите місце і подивилася униз. На підлозі лежав брудний потертий пузатий конверт.

— Чорт, як боляче... — знову потерла я потилицю. Що воно там таке важке? Напевно, ще якісь фотографії...

Але там виявилися не фотографії. Там були... гроші.

Один, два, три, чотири... сорок дев'ять, п'ятдесят. П'ятдесят стодоларових купюр! Рівно п'ять тисяч!

Я не могла в це повірити! П'ЯТЬ ТИСЯЧ ДОЛАРІВ звалилися мені НА ГОЛОВУ!

Якби це сталося з кимось іншим, то ніколи б не повірила. На очі навернулися сльози. Згадався той вечір у подруги, п'ять років тому, коли я жартома написала на аркушику: «Хочу, щоб мені на голову звалилися п'ять тисяч доларів».

«...Так не буває... — твердила я. — Цього просто не може бути...»

— Добре, що ти їх знайшла, люба, — зрадів Майк знахідці. — Ці гроші я збирав, коли працював на будівництві дороги в Кенаї і давно про них забув. Тож, коли вже ти їх знайшла, то ми й витратимо їх на твоє навчання. Ти ж хотіла працювати перукарем, здається? Завтра ж запишу тебе на курси.

26

Подальше життя складалося з низки досягнень і успіхів, труднощів та розчарувань. Із труднощами (через незнання мови), але цілком успішно (хоч скласти іспит усе-таки довелося англійською) склала іспити на водійські права, і Майк купив мені маленьку, але дуже симпатичну машину: седан «Saturn» із двома дверима. Спортивного вигляду, маневрена й легка, вона служила мені вірою й правдою наступні чотири роки.

У школі перукарів, як найстарша студентка, я почувалася не зовсім у своїй тарілці. В основному, тут навчалися дівчата вісімнадцяти–двадцяти років.

Без володіння англійською на належному рівні мені було досить важко. Але я старалася. Викладачі бачили це й цінували. Але не обійшлося без курйозів. Звісно ж, знайшлася інструкторка, якій я стала в горлі руба.

— Поліно, а як ти потрапила до Сполучених Штатів? — запитала вона якомсь.

— Мій чоловік привіз мене сюди...

— Ось бачите, дівчата, — звернулася вона до студенток, — ці росіянки (у свідомості американців Радянський Союз досі ототожнюється з Росією) забирають ваших майбутніх чоловіків, а ви сидите і безкарно дозволяєте їм це робити...

— ??!

За вечерею я розповідала Майку цю ганебну історію, ображалася і вкотре подумувала повернутися до України. Він заспокоїв мене і навчив, що і як мені треба сказати, якщо вона ще раз мене зачепить.

Довго чекати не довелося. Дуже шкода, що ви не можете уявити її витягнуте обличчя й очі, сповнені злістю, коли я, гордо вигнувши брову, повільно видала:

— Мій чоловік просив передати вам ось що. Він не може говорити від імені всіх американських чоловіків. Але він упевнений: вони їдуть в Україну чи в Росію, бо не задоволені вихованням американських жінок. Нехай американки повчаться у таких дружин — це їм піде на користь. Інакше в недалекому майбутньому всі американські чоловіки поспіль поїдуть до колишнього

Радянського Союзу шукати собі дружин.

Директор школи, дізнавшись про цей інцидент, незабаром звільнив бідолаху, ображену на весь світ, себто жінку-інструктора. Таке ставлення до студентів, та ще й іноземців, загрожувало репутації школи і відповідно — її фінансовому благополуччю. Се ля ві.

Через півроку, успішно склавши іспит, я почала свою трудову діяльність в Америці, там, куди я навіть не мріяла потрапити. А через рік після мого одруження до нашої маленької родини увірвалася біда. Майк зателефонував мені в школу.

— Будь ласка, приїдь додому, — промовив він, і я ледве впізнала його голос.

Не пам'ятаю, як доїхала. Страх сковував розум і рухи. Що сталося? Що? Вийшовши з машини, кинулася до Майка, який стояв біля входу, цілковито нещасний.

— Я жінку вбив... — промовив він стиха. — Сталась аварія.

— О Господи!!! А ти? Ти в порядку?

— Я не постраждав.

— Майку, ти не міг! Ти не міг її вбити! Я знаю, як ти водиш машину. Розкажи все, як було.

Ситуація виявилася до неприємного банальною. Майк на своїй величезній вантажівці «Пітербілт» із причепом повертав ліворуч на перехресті двох вулиць. Рухи його відшліфовані до механізму роками. Він, безумовно, дочекався зеленої стрілочки на світлофорі, яка дозволяє рух. Перпендикулярною дорогою на червоне світло

мчала бордова «Вольво». Не звернувши уваги ані на машину, що зупинилася на іншій смузі, ані на червоне світло, «Вольво», за кермом якої була жінка, врізалася саме в середину одинадцятиметрового причепа. Мій чоловік навіть не зрозумів, що сталося, таким непомітним був удар від зіткнення. Але він усе-таки зупинився і підійшов до машини, за кермом якої побачив жінку. З носа і рота її юшила кров. Набравши 911, Майк став чекати на допомогу.

Жінка померла в лікарні. А Майк був шокований подією. Він не пам'ятав тепер, чи була зелена стрілочка, що дозволяє рух, чи ні. Не знайшлося жодного свідка аварії: була середина дня, і всі поспішали у своїх справах.

Родина загиблої розгорнула обвинувачувальну кампанію в засобах масової інформації. Всі звинувачували мого чоловіка. Лише я знала: він не винен. Не міг він почати робити поворот, не дочекавшись сигналу-дозволу! Майк ходив кімнатою туди й сюди, як поранений ведмідь у клітці, а я тінню снувала за ним. Він був у такому стані, що я боялася, аби він щось собі не заподіяв.

Ситуація жахлива: тільки-но почало налагоджуватися наше життя. Він любить. Його кохають. І — до в'язниці? Йому інкримінували ненавмисне вбивство другого ступеня... Я ходила й ходила за ним скрізь, куди б він не йшов, і, як заїжджена платівка, повторювала: все буде добре... ти не міг... ось побачиш... вони з'ясують, що ти їхав на зелений... тебе обов'язково виправдають. Лише

на третій день мені вдалося вмовити його трохи поїсти і поспати. Тиждень ЗМІ перетирали кісточки мого бідолашного чоловіка удовж і поперек. А потім надійшла перша хороша звістка від поліцейського. Знайшлися свідки! Вони зателефонували у поліцію і розповіли про те, що бачили, як бордова «Вольво» їхала на червоне світло. Пізніше з'ясувалося, що загибла вже була одного разу оштрафована за те, що зігнорувала правила дорожнього руху.

Проінспектувавши вантажівку, поліцейські визнали, що всі її системи знаходяться у чудовому стані й працюють справно.

Уф-ф-ф... Ми почали потроху відсапуватись. До закінчення розслідування з Майка взяли підписку про невиїзд і дозволили вийти на роботу, але за кермо машини Майк сісти не міг. Бліднув, покривався потом, тільки-но підходив до машини або вантажівки. Що ж робити? Як допомогти йому? Він же жити не зможе без машини! Сорок років за кермом... О Боже! Знову ця магічна цифра «сорок».

Загрузнувши в наших переживаннях, ми й не помітили, як минуло два тижні. Насолоду від недільної ранкової кави перервав телефонний дзвінок. Пет — друг чоловіка — повідомляв йому, що снігохід,

замовлений місяць тому, прибув, і він може його забрати. Виявилось, мій чоловік придбав для мене снігохід. Напевно, він теж знав, що купувати сани треба влітку. Це ж чудово! З одного боку, мені цей снігохід у липні місяці, м'яко кажучи, «як корові сідло», а з другого — я раптом виявила в собі невгамовне тяжіння до подібного транспорту і заявила, що хочу мати свій снігохід і баста! Я навіть готова сісти за кермо, якщо Майк поїде зі мною на пасажирському місці. На тому й зголосилися. Тут же зібралися й поїхали. А проїхавши трохи більше половини шляху я заявила, що в мене раптом жахливо розболілася голова.

— Ох, Майку. Не можу більше за кермом... Голова крутиться... Не можу...

Він мовчав. Зціпивши зуби, сів за кермо. Не знаю, «розкусив» він мою хитрість чи ні, але всю дорогу до Хомера (місто, де на нас чекав мій снігохід) їхали мовчки. Майк був блідий, на лобі виступив піт. Я вдавала з себе хвору, хоча можна було і не вдавати, мене трусило, як у лихоманці, від напруги, що охопила мого чоловіка, і мало не плакала від жалю до нього, але іншого виходу не бачила.

А ось і Хомер. Благополучно доставшись до міста і засунувши в кузов мій снігохід, біля якого я охала і ахала з півгодини, заглядаючи то під капот (наче я щось розуміла в цьому), то в кишеню для інструментів, ми вирушили назад. Голова моя все ще «боліла», і Майк знову сів за кермо. Чотири години шляху, який раніше він

долав за дві... Кілометрів за п'ять до Анкориджа Майк, зціпивши зуби, вперше за весь цей час обігнав якусь машину.

«Уф-ф-ф, — подумки зітхнула я. — Слава Богу, він зробив це! Тепер усе буде добре...»

Ось і будинок. Я відчувала себе, мов вичавлений лимон. Майк виглядав ще гірше. Він був блідий, очі блищали якимось хворобливим блиском, губи тремтіли. Він повільно підійшов до мене. Зазирнув мені в очі. Я подумала: «Якщо він мене зараз ударить, то буде, напевно, правий». Але замість цього він опустився переді мною на коліна, обійняв їх і прошепотів: «Thank you»...

Розслідування аварії тривало цілий рік. Нарешті нам надіслали поліцейський звіт, у якому померла жінка була визнана винною в аварії. Наше життя могло тепер повернутися у звичне русло. Та де там...

Адже ми змінилися, стали іншими...

28

Усе частіше я замислювалася над тим, де ж мій дім. Усе частіше ловила себе на думці, що коли я живу на Алясці, то сумую за всім тим, що залишила в Україні. Коли приїжджаю до України, то хочеться повернутися назад на Аляску. Як мені бути? Навіщо я тут? Звісно, відтоді, коли я зустріла Майка, життя складалося благополучно, та мій розум мучили сумніви, й на серці

було важко. Але ж начебто тепер немає приводу сумніватися в пророцтві того старого з моєї далекої юності. Я так часто про нього думала, що, здавалося, він став мені рідним. Думала про нього завжди з якимсь трепетом, трохи зі страхом і одночасно з теплотою і надією на те, що він виявився правий. Так воно і вийшло. Хто ж він такий, цей дивний дідусь? Мені здавалося, що я знаю, хто це, але відчуття були боязкими, а здогади — неймовірними. От скажіть, хто може знати точно, що чекає нас у майбутньому? Лише давнє, як сама світобудова, понівечене, але прекрасне, добре і мудре життя! Моє життя!

У мене було все. Кохання, заможність, як ніколи і не мріяла, але чому ж мені так тяжко? А одного разу, в Тетянин день, двадцять п'ятого січня, мені стало зовсім кепсько. Рознервована, я кричала на Майка, тупала ногами, жбурлялася всім, що потрапляло під руку. Переляканий чоловік (що за чудовисько я взяв за дружину?) намагався мене заспокоїти. «Боже! Що я кою!» — подумала я і вискочила на вулицю, не забувши гучно грюкнути дверима. На вулиці був незвичайної краси січень. Мінус двадцять п'ять за Цельсієм. Усе вкрито легким іскристим снігом. Повсюдно розвішена ілюмінація. Але я не бачила краси зимового вечора, не відчувала січневого морозу. Що зі мною? Куди я йду? А головне, навіщо?

Йти було нікуди й нема за чим. Втираючи сльози, стала ходити навколо кварталу. Набігавшись, трохи охолола.

«Господи, ну допоможи мені! — думала я. — У мене ж є все. Все! Чудовий чоловік, будинок, в якому затишно, їжа, одяг, золоті прикраси, машина. Я ніколи так добре не жила. Навчи мене бути вдячною цій людині, яка дала мені все це, усьому, що є в моєму житті, самому життю. Чому мені так важко? Чому мене гризуть сумніви і невпевненість? Де ти, любий мій янголе? Підкажи, що робити? Чого я мордююся?»

Сльози текли по моїх щоках і перетворювалися на крижинки, ледь торкаючись землі. І тут я побачила свою машину. Встала з лавки, на якій сиділа, і пішла назустріч. Майк помітив мене і під'їхав ближче.

— Дякувати Богу, я знайшов тебе... Будь ласка, поїхали додому, люба...

Я сіла в машину, відчуваючи себе цілковитою сволотою. До будинку під'їхали мовчки. Я рушила до дверей.

— Почекай, — гукнув до мене чоловік. Ніжно взяв за руку і відкрив двері. — Поглянь-но, ці двері пофарбувала ти, і цей різдвяний вінок теж зробила ти та повісила сюди. Праворуч від дверей висить картинка вантажівки з молитвою за водія. Її тут не було, доки в цей будинок не прийшла ти. Це ти зробила колаж про моїх покійних маму, батька, своїх рідних та власноруч повісила на стіну. Все, що є на кухні, теж придбано й причепурено тобою. І наші портрети, і фотографії дітей та онуків, і все інше в цьому будинку, хоч куди кинь оком, — усього торкнулася твоя рука. А тепер скажи мені,

як я буду жити тут без тебе і без усього цього?! Я так кохаю тебе... Я так стараюся... Я відчуваю, що тобі дуже погано, але не знаю, чому. Скажи мені, що я повинен зробити, щоб тобі стало легше? Скажи мені, я все зроблю...

І стільки тепла було в його словах, стільки правдивої любові я почула! Він опустився на стілець, утнувся обличчям мені в груди і обійняв ніжно й міцно.

— Я не знаю, — прошепотіла, — не знаю...

Але відчула, як страшний біль і туга йдуть кудись. Усе повернулося на свої місця, стало ясным і зрозумілим. Я нічого не втратила, а лише набула. У мене є моя батьківщина — Україна, де я народилася і прожила більшу половину свого життя й куди можу поїхати будь-коли. Там на мене чекають мої діти, онуки та друзі. Тут, у Сполучених Штатах, мій чоловік, із яким — я сподіваюсь — проживу другу, кращу половину свого життя. Він ділить зі мною свою «другу половину» життя і все, що в ній є. Напевно, це і є те, що називають щастям. Мабуть, треба по-справжньому любити, щоб так відчувати іншу людину, щоб зуміти забрати в неї частину душевного, а можливо, навіть і фізичного болю. Обійнявши його у відповідь, прошепотіла:

— Дякую тобі, любий мій... Я теж кохаю тебе. Вибач. Я не знаю, чому так мордувалася. Але тепер знаю: я з цим упораюся. Спасибі тобі.

Протягом наступного дня я почувалася хворою і слабкою, хоча ні болю, ні туги вже не було, тому залишилася вдома. Мені все ще було трохи сумно, але це був зовсім інший сум — світлий і вдячний. Господь допоміг мені. Напоумив. Янгол мій вустами Майка надав підтримку. Я все роблю правильно. Працюю, кохаю, сумую, мрію. Це нормально — сміятися, коли радісно, плакати, коли сумно або боляче. Це означає, що людина жива. Як там у Висоцького? «Я дьшу, а значит, я люблю, я люблю, а значит, я живу!» Я люблю... Я — жива.

— Поліно, можна я візьму твою машину, мені потрібно з'їздити в одне місце? — запитав Майк.

— Звісно. От смішний, чому ти питаєш? Ти завжди брав машину, коли тобі потрібно було...

«Дивно, чому він хоче їхати на моїй крихітці? На вулиці снігу по коліно, зручніше було б на пікапі їхати», — подумала я і тут же забула про це, поринувши в приготування вечері.

Повернувшись хвилин через сорок, він сів за комп'ютер. Не розповів, куди їздив, навіщо... Я не питала. Після вечері зайшла в гараж, але світло не вмикала. Раптом щось насторожило. Щось було не так... Я підійшла й клацнула вмикачем.

— А-а-ах!

На місці мого маленького пікапчика стояла, переливаючись перламутром, чудова біла машина. «Кадилак»! Все застигло у мене всередині, а коли я оговталася, прожогом кинулася до кімнати, де мій

чоловік сидів у своєму улюбленому кріслі й зосереджено клацав по клавіатурі комп'ютера, наче нічого не сталося.

— Де?.. А де моя машина? — вигукнула я.

Майк поманив мене ближче. Я підійшла, і він із усмішкою вклав мені в руку ключ.

— Ось. Це від твоєї машини.

29

Затиснувши ключ у долоні, я вибігла за поріг.

Маленькі легкі сніжинки, кружляючи, наче в танку, опускалися на майданчик перед будинком. Здавалося, якийсь чарівник розкидав скрізь мільйони діамантів. Розвісив їх по кущах, деревах, прикрасив будівлі. Тепер усе виблискує й мерехтить. Зовсім не відчувається холоду, хоча градусник показує мінус двадцять за Цельсієм. Як добре!

Была зима, был первый день каникул,

И целый день вдвоём бродили мы с тобой.

И было все вокруг торжественно и тихо,

И белый-белый снег над белою землёй, —

заспівала я щиро й радісно, розкинувши руки, кружляючи разом зі сніжинками, уявляючи себе однією з них.

Сніг сипав мені на плечі, вкривав голову. Невже це зима? Колись уявляли: зима страшна, з хуртовинами і морозами, сивиною та хворобами... Хоча в такій зимі

немає нічого страшного.

Взимку теж може бути дуже-дуже красиво й тепло. І буде ще багато всього в нашому житті. Головне — що ми знайшли одне одного, хоча й жили у різних кінцях земної кулі.

— Дивись, Майку, як гарно навколо! — озвучила свої думки вголос. Я давно помітила, що він стоїть на порозі, не наважуючись потривожити мене. Стоїть тихо, дивиться на мене, посміхається, і погляд його теплий і ласкавий.

— Так, дуже гарно. Я люблю зиму. А давай поїдемо з тобою поганяти на снігоходах, га?

— Чудово, а коли?

— Коли? Та просто завтра зранку!

І ми почали будувати плани на завтрашній ранок, потім на наступний рік, потім — на все наше життя, яке сподівалися прожити разом. Мріючи, сміялися, обіймалися, цілувалися... Після зими знову настане весна, за нею літо, осінь... Життя триває, і всі пори року прекрасні.

А сніг все падав і падав, вкриваючи майданчик перед будинком пухнастим блискучим килимом. Я впала на нього просто посеред двору і розкинула руки й ноги, залишаючи на снігу силует «янгола». Майк плюхнувся поруч і зробив свого. Сніг укривав наші тіла й обличчя, а ми все ще лежали, як двоє засніжених янголів, дивлячись у темне небо, що сипало на нас блискучий сніговий пух.

Оповідання

Бела

Я — сука. Так-так, справжнісінька сука. Дехто чомусь каже, забачивши мене: «Пхе, яка потвора...» Теж мені, цінителі... Але хто б як там не вважав, особисто я так не думаю. Я гарна. Можна сказати — зразково красива. У мене маленькі, трохи ніби примружені очі, симпатична яйцеподібна голова... Міцне мускулясте тіло, ніжки, правда, коротенькі. Але ж так і має бути, бо я — бультер'єр.

Мені пощастило народитися від родовитих батьків.

Знаєте, хто мій батько? Син чемпіона світу! Двічі національний чемпіон — Росії та України. Мама, перед тим, як її вирішили «видати заміж» (у кінологів це називається «пов'язати»), перемогла на національній виставці в Україні. А ви думали, як? Гадаю, мені таки пощастило. Правда, я народилася сьомим, останнім щенням... «Ну то й що?» — скажете. А те, що документи на мене не оформили.

Бачте, їх видають тільки до шостого включно... А я — малюсіньке, слабеньке щеня — мене вирішили позбутися. То пощастило чи ні?

Але не так-то просто вбити живу істоту, я гадаю. Мене тримали на руках, я вже відчувала щось мокре і холодне

(бачити я нічого не могла, цуценята ж бо народжуються сліпими). Лежу на чийось руках, скиглю і думаю: «Ото не пощастило-о-о!»

Раптом пролунав якийсь шум. Слух, правда, в мене теж був не дуже, але дещо я все-таки чула.

— Що ти робиш?! — закричав хтось.

— Та от, зайве щеня народилося... Позбутися треба.

— Ти що, ось так збираєшся його втопити? У відрі, живе створіння?

Лишенько! Мене! Втопити!! У відрі!!!

— А куди мені його, себто її, дівати? Хочеш, тобі віддам?

— М-м-м... Ну, не знаю... У мене ніколи не було собак...

— Ну тоді й не патякай!

І мене занурили у воду... Все. Капець...

— Ні! Ні! Я візьму! — почувла я крізь товщу води, як крізь вату.

Кулею вилетіла з відра — хтось витяг за загривок. Вода встигла потрапити у вуха, в рот і в ніс. Я тремтіла, чхала, пирхала і вила на всю щенячу горлянку: «Жити хочу-у-у!!!»

— На, бери й паняй звідси.

— А ти не міг би його, е-е-е... її потримати хоч пару тижнів?

— Ще чого! Або забирай, або давай сюди...

— Стривай... я заберу... Тільки ж я нічого не петраю в собаках... Дай мені хоч книжку якусь.

— Ну, цього добра скільки хоч. Я навіть дам тобі телефончик однієї дамочки. Вона, правда, трохи «з привітом», чмелена. Але допомогти не відмовить.

— А чого чмелена?

— Та того, що собаки для неї важливіші од усього на світі... Коротше, фанатка. Вона, правда, «німцями» займається, але щеня — воно і в Африці щеня... Коротше, телефонуй. Ху-у-у-ух...

Все-таки, думаю, мені поталанило: не втопили. Руки, які тепер тримали мене, були великі, теплі й ласкаві. Я перестала скавучати й задрімала.

Прокинулася від того, що страшенно хотілося їсти!

— Пі-пі-пі... — заголосила я. Узагалі-то я думала, що гавкаю, але хтось сказав:

— Ти глянь, розпищалась...

Я почала повзати по теплій м'якій поверхні: «Мама», — подумала я... Інстинкт підказував мені, що десь тут має бути смачне молоко, що ллється з м'якого теплого соска, але знайти його я ніяк не могла. Замість цього в рот засунули щось маленьке і тверде. Звідти, щоправда, теж потекло молоко, і я навіть сказала б, досить смачне. Спочатку в мене не виходило смоктати, я стала захлинатися, чхати і пирхати.

— Тихо, тихо, давай поможу. Не тягни за піпетку так... Молодець...

«Як же мені пощастило! У мене така турботлива матуся...»

Найлася й заснула.

Так тривало досить довго. Оту піпетку незабаром замінили на іншу. Вона була м'яка, і молоко з неї текло тільки тоді, коли я його висмоктувала. Іноді у мене болів животик: хотілося пісяти й какати, але не вдавалося. Тоді мені гладили животик, і в мене виходило так, як треба. Я страшенно пишалася собою.

А одного разу (уявляєте?) я побачила її, свою маму. Вона була велика-превелика. Взяла мене в свої великі лапи і сказала:

— Ой, поглянь-но, Тань! Дивися — вічка прорізалися!

Звідкись прибігла ще одна... Взяла мене у першої і сказала:

— Лапу-у-уся, — і поцілувала мене в лобик.

«Це ж треба, дві мами! Оце пощастило!»

Я поскавучала ще трохи, а коли мене нагодували, знову заснула.

Невдовзі мої оченята відкрилися повністю, і я могла все бачити.

Стало зрозуміло, що я живу у великій будці в «мами» Сергія. Друга «мама», Таня, приходила до нас часто. Ну, що ж, так їх і називатиму. Тепер треба буде дізнатися, як же звуть мене...

Це я з'ясувала невдовзі.

Мене ніколи не брали на повідець, поки я була маленька. Я нюшила і бігала скрізь, де хотіла. Найбільше мені подобалося вилазити на маму, все одно, на яку, а ще краще — на обох відразу і кусати їх за руки. Потім я придумала собі нове заняття: стала досліджувати світ.

Він виявився набагато більший, ніж я собі уявляла, і в ньому було стільки цікавого... Одного разу, коли я, як завжди, досліджувала світ, натрапила на жахливого звіра.

«Це хто ще такий? — думала я. — Білий. На чотирьох лапах. Величезна голова і малю-у-у-сінькі оченята. А вуха, ой, гляньте... от сміхота... Ану, геть звідси... р-р-р, гав, гав, гав...»

Пам'ятаючи, що я все-таки бультер'єр, сміливо кинулася на чужака... Він теж на мене кинувся і боляче вдарив у ніс. Напевно, йому теж дісталось, бо він заскиглив і став тікати. Дременув навіть швидше, ніж я.

Я побігла на кухню до Сергійка.

— Там... там, такий страшний... гав-гав! Причепився.... гав-гав-гав!

Але той чомусь посміхався. Узяв мене на руки (тепер я знала, що в Сергія і Тані верхні лапи називаються «руки») і поніс мене туди, де був отой, що довбонув мене в ніс.

Це ж тр-р-реба! Його теж пр-р-риніс на руках Сергій! На р-р-руках!

— Дивися, Бело. Це ж ти. «Белла» по-італійськи значить — «красива». А це — дзеркало, воно тебе показує. — Сергій витяг руку поперед себе.

«Дзеркало? Гм, цікаво... Значить, це *дзеркало* мене в ніс буцнуло... Значить, отам теж я?»

Сергій опустив мене на підлогу біля дзеркала, в якому раптом з'явилася ну точнісінько я. Обидві ми понюхали

одна одну... Пахло молоком, м'ясом і ще незрозуміло чим.

— А-а-а... Отак-то краще... а то, бач, відразу битися...

Я подивилася на Сергійка і замахала хвостом. Він посміхнувся, погладив мене по голові і пішов. А я ще залишилася, щоб роздивитися себе краще.

Гм, Бела... Взагалі-то я нічогенька. І голова не така вже й велика... І очиці симпатичні... і вуха нормальні... вуха як вуха — красиві навіть.

Тільки от незрозуміло... І Сергійко, і Таня ходять на задніх лапах, а я — на всіх чотирьох. Напевно, тому, що я ще маленька. І хвостів у них немає... Може, підрізали? Гаразд, виросту — розберуся, — подумала я і пішла на кухню. Раптом відчула — втомилася. Вляглася там, де стояла, і тут же «вирубилась».

Сьогодні Сергій не дав мені «піпетку» (тепер вони чомусь називали її «соскою»), а замість цього став тицяти мордою в якусь «миску»... Що воно за «миска» така?

У ній щось смачно пахло, але як же його смоктати? Не виходило, хоч плач! Те, що було в мисці, лізло мені в ніс, в очі, навіть у вуха. Тьху!

Коли я — від носа й до хвоста — та ще Серьожа вивозькалися в цьому смачному, прийшла Таня. Вона тільки подивилася на нас і сказала:

— Ха-ха-ха...

Як на мене, вона не сердилась. Нам раптом стало весело. Я стрибала (або думала, що стрибаю) і гавкала (чи думала, що гавкаю). Але це не важливо. Нам було так

класно! Як мені пощастило...

— Бело, це — каша, — сказала Таня. — Зараз ми її їстимемо. Зрозуміла?

Вона взяла мене на руки і отак тримала.

Мені нічого не було зрозуміло, тож я лизнула її в ніс. Таня знову сказала: «Ха-ха-ха», — потім зачепила пальцем з миски трохи каші і дала мені понюхати.

— Бело, їсти.

Треба подумати... Я вже знаю, що Бела — це я. А що ж таке їсти?

Раптом мій язик сам собою став... ковтати!

Ура-а-а-а, вийшло!

Я злизнула кашу з пальця і, повірте, нічого смачнішого досі я не їла.

— Добре, Білченя, чудово...

Коли я підросла, мене повели до якогось чоловіка — його звали «ветеринар». Ох же й не сподобався він мені! Підлий. Спочатку поставив мене на стіл і став гладити, а потім, я-а-а-к шпигоне мене чимось у дупку... Боляче не було, але якось страшенно прикро. Я хотіла його вкусити, але Таня не дозволила. Вона сказала:

— Тихо, Бело, тихо. Ти ж — бультер'єр. А бультер'єрові соромно так поводитись. Це ж для тебе. Щоб ти не захворіла.

Але мені не пощастило: захворіла все одно.

Узагалі, я хворіла часто. Сергій із Танею давали мені таблетки, робили уколи (гидкий ветеринар навчив!) і всілякі інші процедури. Коли мені не хотілося пити, Таня

заливала мені в пащу якусь несмачну воду. А найприкріше — не водили гуляти. Обидві мами возилися зі мною, як із маленькою. Я старалася, як могла. Терпіла, коли робили оті гидкі уколи, і навіть сама ковтала таблетки. Нарешті я виросла, зміцніла і перестала хворіти.

Сьогодні мені виповнюється рік! Мені влаштували справжній день народження. Спочатку я подумала, що свято в Сергія або у Тані. Вони наготували стільки смачного! Я так думаю, бо у мене від запахів, які розносилися по всій квартирі, весь час текла слина. Але це «смачне» вони їли самі! А мені дали лише кісточку...

Р-р-р-р — смакота... І я зрозуміла: це свято — моє. Потім Таня і Сергій пили якусь огидну смердючу воду, після чого стали галасувати і веселитися. Вони дзенькали своїми склянками з отією смердючою водою одне до одного і говорили: «за Белу», «за життя». Напевно, вони так гралися. А потім ми всі пішли гуляти.

Ура! Ура! Ура!

Виходячи з під'їзду, я вже готувалася, як завжди, загнати на дерево цього нахабу — kota Мурзика. Він увесь час норовить учепитися пазурами мені в ніс. При цьому шипить і вигинає спину. Ха, думає, я його боюсь! Сміхота! Я нікого не боюся. Я — бультер'єр-р-р. Зр-р-розумів?

Але Таня сказала:

— Ай-я-яй, Бело. Ти ж доросла собака. Тобі вже рік. Поводься пристойно. Виховані собаки не ганяються

за котами.

А Серьожа при цьому гладив мене по голові, по спині, поплескував по грудях.

«Так он воно що... Значить, це таки був мій день народження... Тепер я — доросла. Цікаво, це добре — бути дорослою?»

День видався просто чудовий. Сонячний і теплий. Ми ганялися одне за одним, валялися в траві і «брали бар'єр». Мені кидали моє улюблене гумове порося. Я його ловила, приносила, а вони знову кидали.

«Якби мої матусі знали, як я їх люблю! Як мені пощастило!» — раділа я.

Наступного дня ввечері ми з Сергієм, як завжди, пішли гуляти і тренувати «слухняність». Я слухалася. Здавалося, все було добре. Але яке ж було моє здивування, коли Серьожа підвів мене до якоїсь машини і сказав:

— Бело, це — наша машина. Охороняти.

«Напевно, дорослою бути все-таки не так уже й добре, — засмутилася я. Але нічого не поробиш. Стала міркувати: — Що таке «машина» — знаю. Цілком розумію, що таке «наша». А що воно значить — «охороняти»? Такого ми ще не проходили...»

Але я вирішила: зроблю все, що вмію.

Обійшла машину довкола. Обнюхала. Серьожа повсякчас повторював: «наша», «охороняти». Потім відчинив двері і сказав:

— Уперед!

Застрибнула всередину, прийохалася. Пахло чужими людьми, тютюном, якоюсь хімією і шкірою. Я вляглася на задньому сидінні і подивилася на Сергійка: «Можна?»

— Добре, Бело, добре. Охороняти.

І зачинив двері.

Мені стало сумно. Невже тепер тут жити доведеться? Але що поробиш, якщо Серьожа або Таня так хочуть — житиму тут. І «охороняти» буду, нехай тільки пояснять по-людськи, що воно таке.

Отже, я влаштувалася зручніше і заснула. Але поспати не вдалося. Хтось став дряпатися зовні. І цей «хтось» був не Серьожа. Та й навіщо Серьожі дряпатися? У нього ключ є. Я щільніше притулилася до сидіння. Якийсь зовсім незнайомий запах... Р-р-р-р-р, дивно...

Але ось двері повільно відчинилися, «чужий» заліз у машину і сів попереду.

Що робити? О! Придумала! Треба його за щось якось ухопити. А вже зуби в мене ого-го! Недарма ж мене вітамінами напихали...

Отож я тихесенько злізла з заднього сидіння униз і поповзла туди, де сидів «чужий». І, міцно вхопивши його за щось, стиснула зуби.

«Отак... Так... Тримати...»

«С-с-с!», — засичав «чужий» і затих.

Отак і сиди, дочекаюся Сергійка і здам, як кажуть, із зубів у руки...

Через деякий час у Таниній квартирі пролунав дзвінок.

— Тань, ха-ха-ха, приїдь, будь ласка, ох-хо-хо... А то ми нічого зробити не можемо, ги-ги-ги-ги...

— У тебе годинник є, нелюде? — сонний голос Тані свідчив, що вона веселощів не поділяє.

— Є годинник, аха-ха-ха... Знаю, що зараз друга ночі... Ой, не можу... Ги-ги-ги-ги... Тань, там за тобою поліцейська машина має під'їхати...

— Що-о-о!?

Сон у Тані як рукою зняло.

— Навіщо поліцейська? Чому?

— Танюш, ох, не можу більше сміятися, живіт уже болить... Приїжджай, будь ласка. Мені... нам потрібна твоя допомога. Подивишся, що наше Білченя вчудило... Поквапся, бо ніхто, крім тебе, з нею не домовиться...

— О Господи! Не лякай мене... Зараз приїду, звірюги ви обоє... Навіть уночі від вас спокою немає...

Унизу, біля під'їзду, дійсно стояла поліцейська машина.

Двоє хлопців у формі теж веселилися.

— Що там сталося? Розповідайте, поки їдемо, — попросила Таня.

— Сергій Потапов — він вам хто?

— Друг.

— Так от, ваш друг купив учора машину.

— Так, він говорив. Мерс, старенький.

— Гаража немає, і він залишив у салоні свою собаку.

— Ну, так, це я йому порадила. Раптом хтось надумає залізи — здіме галас... Вона маленька ще, не навчена...

— Ну так от, галасу вона не робила...

— О Господи, невже покусала когось? ..

— Ну... Щось на кшталт того, — сказав водій, і вони знову дружно зареготали.

Нарешті під'їхали до будинку Сергія. Таня підійшла до машини. Сергій і ще двоє поліцейських, вже насміявшись досхочу, стояли осторонь і спокійно спостерігали за подіями.

Спочатку Тані здалося, що нічого не відбувається. Вона підійшла ближче до машини і побачила всередині молодого, десь років двадцяти п'яти, хлопця. Він заляк, вчепившись обома руками у кермо. Обличчя його було бліде, аж зеленувате. Губи бліді, тремтять. Лоб, ніс і навіть шия рясно вкрилися потом.

«Хворий, чи що?» — подумала Таня.

Я лежала під сидінням і бачила, як під'їхала машина, і звідти вийшла Таня.

«Ура-а-а! — зраділа я. — Нарешті вона забере в мене цього «чужого». А то вже щелепи звело...»

Але Таня мене під сидінням не помітила. І запитала:

— Ну, а Белка де? Вона-то тут до чого? І чого це він сидить у твоїй машині? Ану, виходь! Швидше! — скомандувала Таня і потягла хлопця за рукав.

— Ой, не треба, не треба, не тягніть! — заволав злодій. — Не чіпайте мене! Її приберіть. Заради Бога, швидше...

— Кого це я повинна прибрати?

— С-собаку вашу...

— Тань, ти униз подивися...

Насмішкувато-веселий голос Сергія був водночас трохи заклопотаним.

Таня заглянула вниз і, нарешті, побачила мене. Я лежала під водійським сидінням на спині, всіма чотирма лапами впираючись у сидіння. В зубах міцно тримала «чужака».

— Оце та-а-к! — захоплено мовила Таня. — Молодець, Білченя! Випустіть його.

«Звісно, приємно... Але щелепи заціпилися. Заберете ви оцього зрештою?!»

— Так не віддає! — гиготів поліцейський. — Сподобалось, напевно...

— Чого ви гигочете?

Таня знов нахилилася і спробувала мене відтягти:

— Бело, фу! Фу, я сказала... — і потягла за нашійник.

Я міцніше уперлась лапами в сидіння:

— Р-р-р-р-ням-ням...

«Чужий» напружився, завмер і заголосив:

— Ой-ой, не треба, не треба! Будь ласка! Вона відкусить... Вона ж зуби стискає... сильніше... як тільки я ворухнуся.

— У собаки, напевно, щелепи зсудомило, — припустила Таня, — розтиснути не може... Молоденька ще, не вміє контролювати... Навіщо ж ти, Сергію, навчив її за оте місце мужиків хапати?... От ганьба...

Таня відійшла від машини і почала нишпорити біля дерев.

Сергій відчував себе переможно.

Усі знову розвеселилися...

— Зараз, Білченя, зачекай трохи...

Таня повернулася до машини. В її руках була замашна палиця.

— Як вас звати? — звернулася вона до чужого.

— Славко...

— Так от, Славко. Я нічого вам не гарантую, але допоможу чим зможу. Але й вам треба мені допомагати... Бо оте ваше найдорожче... Коротше, мені треба там попоратися...

— Та робить уже щось... Тільки швидше... Будь ласка...

Таня опустила на коліна і стала просовувати палицю між моїми щелепами.

— Бідолашна моя, хороша... розумниця... — вона стала совгати палицею. — Дурненька... Він же міг тобі боляче зробити...

— Це хто кому? — застогнав злодій.

— А ви, парубче, краще помовчіть, бо паличка сприсне...

Хлопець обурено закрив рот.

Нарешті мої щелепи розтиснулися, і я випустила «здобич». Я тримала її в зубах, мабуть, години три. Знаю, це була власність «чужого», але я вже так звиклася з думкою, що це моя «здобич».

Він почекав, поки Таня взяла мене на руки.

— Сказано — с-суки... — просичав він.

— Авжеж, і дуже пишаємося цим! Правда ж, Белко?

«Чудово! Значить, Таня — теж сука», — зраділа я і лизнула її в ніс.

Решту ночі Сергійко провів зі мною в машині. Він приніс із дому смачну кісточку. Увесь час гладив мене, ніжно тріпав по загривку і називав усілякими ласкавими словами. Ну як не радіти? Ви б теж раділи. Я лизала йому руки і обличчя... Я була щаслива.

Через два дні був вихідний. Коли в Сергія вихідний, ми зазвичай проводимо його разом. Але сьогодні зранку, вигулявши мене, він кудись зник.

— Чекай! — тільки й сказав.

Чекати довелося недовго. Незабаром він повернувся. У руках була газета.

— Принеси повідець. Поїдемо до Тані.

Ура-а-а-а!

Я побігла до дверей. Там, на гачку, висів поводок. Узагалі-то я не дуже його люблю. Самі бачте, без повідка гуляють. Але мене без повідка не виводять навіть попсіяти. Довелося змиритися. Я постаралась підстрибнути вище, ухопила повідець зубами і, знявши з гачка, принесла Серьожі.

І ми поїхали.

Обожнюю машину. Відтоді, як вона в нас з'явилася, Серьожа завжди бере мене з собою. А коли їдемо, відкриває вікно, і я, висунувши морду назовні, дивлюся, як повз нас мчать машини з людьми, мелькають дерева, будинки.

Кр-р-р-раса!

Під'їхавши до Таниного будинку, Сергій наказав:

— Поруч...

Я ж бо — доросла й слухняна, отож «прилипла» до його ноги. Сергій відкрив багажник, дістав звідти якусь велику коробку, поклав зверху газету та ще й букет. Приємні квіти, здається троянди. Ще раз скомандував: «Поруч!», і ми попрямували до під'їзду.

Двері відчинила Таня. Біля неї стояв пес.

«Кр-р-р-расень!», — вихопилося у мене.

— Знайомтесь, це мій «німець», — сказала вона, і пес став мене обнюхувати.

Було страшнувато. А раптом щось... Я притулилася до підлоги і заплющила очі.

— Орфей, це — Бела, — познайомила нас Таня.

Орфей завивав хвостом і лизнув мене. Потім ще раз, і ще.

Ур-р-ра! Я йому сподобалася! — я теж замела хвостом.

Серьожа вручив Тані квіти. Потім урочисто промовив:

— Таню, ми з Белою хочемо подякувати тобі за все...

— Знаєш, мені передовсім подобається оце «ми», — засміялася ще трохи сонна Таня.

— У мене раніше ніколи не було собаки... А тепер не можу навіть уявити собі, як би я був без неї. Спасибі тобі.

— Пусте, чого там...

— Ні, не пусте... Ти не тільки допомогла мені виростити Белу. Ти змусила мене поглянути на світ

іншими очима. Соромно зізнатися, але, їй-бо, Біла людяніша від мене. Це вона навчила мене. Не смійся! Я став уважніший, добріший, більш організований. Це четвероноге створіння нагадало мені, що я — людина.

Таня раптом швидко-швидко закліпала своїми довгими віями і відкрила коробку.

Орфей тут же підійшов до Тані, став на задні лапи й нахабно всунув носа в коробку. Пирхнув і, опустившись на підлогу, влігся біля її ніг. Я підійшла до Сергійка і примостилася коло нього.

— Ох, нічого собі! Стільки шампанського! Сергію, я ж зіп'юсь!

Ія, і Орфей дружно втруtilись: «Р-р-гав».

— Нам з Белою дуже пощастило, що ми знайшли одне одного. А також тебе.

— А я тут до чого. Це ти зберіг Белі життя: опинився в потрібному місці в потрібний момент. А вона відплатила тобі добром. Тепер це твій друг...

— Ні-і, Таню. Не все так просто. Розумієш, вона готова померти за мене. Белка думає, що і я готовий зробити те саме для неї. Розумієш?

— А ти, значить, не готовий?

— Боюся, що ні.

— Ну, то й живіть собі на здоров'я і радійте життю.

— А знаєш, Макс отоді, коли я забирав щеня, сказав, що ти — трохи чмелена. Знаєш, про що я подумав?

Таня засміялася.

— Переконався тепер, що я чмелена, себто

«з привітом»?

— Та ні! Це оті чмелені, що заводять собак заради грошей. Викидають на вулицю, як непотріб, коли набридло возькатись... Або, не змигнувши оком, готові втопити щеня, адже на нього документів не видають, бо — сьоме... До речі, про документи... Мені пообіцяли в клубі собаківництва, що випишуть на Белу всі належні папери.

— Та невже? Чому це раптом?

— Та того, що Бела тепер у нас — місцева знаменитість! Зірка.

— Чим же прославилась наша Белка? — здивовано спитала Таня.

Сергій простягнув їй газету. На останній сторінці — велика фотографія. На ній — Серьожка. Тримає на руках малю-у-усіньке біле цуценя. Під фотографією велика, на всю сторінку, стаття.

— «Нехай ця істина лишається на віки: людині пора вже ставати людянішою», — прочитала Таня вголос.

Анкоридж. Серпень 2012

День народження

Якщо ви не любите свій день народження, ви в цьому не самотні. Ненавиджу усвідомлювати, що стала на рік старша...

«Ну то й що?» — запитаєте ви...

А те, дорогенькі мої, що на один рік наближаєшся до «хеппі-енду». Ну, ви ж розумієте, про що я?.. Одне діло — коли вам сімнадцять, і все ще попереду. Нарешті вийшли за поріг ненависної школи, і починається яскраве, вільне студентське життя. Коротше — доросле! Воля-а-а-а!

А якщо вам сорок!? А бо й узагалі п'ятдесят?! І всі навколо чудово помічають, що вам не двадцять п'ять. Що тоді?! Чоловік до молоденької приліпився. І що він там з нею збирається робити — ночами?..

Син виріс. У нього своя сім'я, своє життя. Навіть із днем народження матір привітати забув.

Заміжжя «не світить»: кому потрібна втомлена життям шкапа, якщо молодих і звабливих скрізь повно? Так і живеш, хай йому грець, як заведена іграшка: дім-робота, робота-дім...

Сьогоднішній ранок почався зі скандалу. Олег, мій чоловік, любить прокидатися рано. Він — «жайворонок». Я — «сова». Не можу засинати о десятій вечора. Не спиться, хоч убий! Уже й слоників рахувала, і про

щось хороше мріяла. Так розмієшся, бувало, що від прикрощів не тільки сон не приходить, а навіть валер'янку ковтати доводиться. Отож зрання, та ще в *такий* день, як сьогодні, люблю поніжитися у м'якій шовковій постелі. Насолодитися солодким ледарюванням, щоб неквапно влитися в *такий* же спокійний теплий день.

І взагалі, не так-то вже й часто буває, коли твій день народження випадає на вихідний.

— З днем народження, Анфі-і-со! — раптом вривається різкий голос Олега.

Це він мені. Треба сказати, як на свій вік, виглядаю я приголомшливо. Звісно, не з самісінького ранку, а пізніше. Після двох-трьох чашечок ароматної кави. Тоді — душ і зовсім легкий макіяж. Іноді, десь на вечірці, я, як і будь-яка білявка, люблю покрасуватися в стилі «Мерилін Монро». Не кожна жінка може собі це дозволити — нехай заздять.

— Доброго ранку, Олеже, — я нарешті продерла очі. — Із днем народження! А котра вже година?

Ось тут і криється головна проблема. У мене з моїм чоловіком (точніше, бой-френдом) дні народження збігаються. Ви скажете: як чудово! Романтично! Хіба таке буває?

Саме так. Не бувало ще ні разу, щоб мій день народження пройшов так, як хочу цього я. Олег володіє вражаючою, просто дивовижною здатністю збирати навколо себе галасливу компанію. Співробітники,

спортсмени, друзі дитинства... Усі з дружинами, аякже. Усі в'ються навколо нього, до рота заглядають.

А в мене лише три подруги. Їхні чоловіки на мій, а тим більше, на його день народження (з Олегом вони знайомі тільки через мене) приходити не хочуть. Отож три мої подруги і я — проти цілого натовпу гостей! Нам їх ніяк не здолати.

— Кажеш, котра година? Уже восьма! Вставай, дорогенька, нам іще ковдри збирати, намет вкладати.

Ось так.

Олег — запеклий турист. Любитель природи. Для нього день народження уявляється на дірявій ковдрі, заляпаній жирними плямами від плову або рибної юшки. Горлання пісень до хрипоті під гітару і ніч у тісному наметі, де в ребра впивається каміння і грудки, а в ніс і у вуха лізуть ненависні комарі. Ні, я не можу сказати, що не люблю посидіти біля вогнища чи з'їсти шматочок рум'яного шашличку, запиваючи його червоним винцем. Але для вилазки на природу, врешті-решт, можна знайти інші дні. Перше травня, наприклад. Або дев'яте. Чи просто вихідний. Зібралися й поїхали...

— Який, в греця, намет?! Ми ж домовлялися сходити в ресторан!

Якщо вже все одно не можна зупинити наближення старості, то я волю хоча б порадувати себе відпочинком у ресторані. Можна вдягти красиву сукню, в якій відчуваєш себе стрункою і підтягнутою (хіба даремно я перед цим два місяці сиділа на кефірі та огірках!). Туфлі

на шпильках височенних, виписаних з останнього каталогу мод. На пальцях — персні, а у вушках — сережки. Комплект останньої колекції Вікторії Бекхем. І отак викликати в захват чоловічої половини ресторану, а в жіночої — заздрість. Отримати хоч якесь задоволення, якщо вже не можна залишатися молодою скільки захочеш.

Я вже не кажу про те, щоб звільнити себе від нудного, розтягнутого на цілий день стояння біля плити, чищення каструль, мисок, ложок і всякого іншого начиння. Отож, хто хоче в намет? Я не хочу.

— Я не хочу! — волаю рішуче. І звідки в мене такий пронизливий голос зранку?

— Що значить «не хочу»? — спокійно зауважує Олег.

— А отак. Не хочу — і квит.

— Чого ти не хочеш? Висловлюйся чіткіше.

— Знущаєшся, так? Не хочу святкувати свій день народження в лісі, на брудних ковдрах.

— По-перше, не в лісі, а на березі. По-друге, ковдри цілком пристойні. А якщо вважаєш, що вони брудні, то треба було їх випрати.

«...Ще чого! Ковдри його зашморгані прати...»

— Олеже... Ну можемо ми хоч раз піти в ресторан?

— У ресторан — дорого. Ти ж знаєш, скільки в мене друзів.

— Хоч раз можна нікого не запрошувати? Ходімо удвох, га?

— Ну і що то за день народження?... Ні гостей,

ні подарунків, ні пісень... Годі, не капризуй. Треба ще приготуватись.

— Не буду.

— Що ти не будеш? Вставати не будеш? — почав злитися Олег.

— Нічого буду. Готувати не хочу. На берег іти не збираюсь.

— То он як?! Ну, то й не треба. Я й сам, без тебе, впораюся. Подумаєш — цяця... Та від тебе користі, як з козла молока...

— Як з козла? Якщо вже на те пішло, то козел — це не я!

— Пішла ти...

— Сам пішов...

І він пішов. Вірніше, вискочив. Гучно грюкнувши дверима.

«Оце та-а-ак. Ось так день народження, — засмутилася я. — Недаремно я його не люблю...»

Треба дівчатам зателефонувати. Зберемося, сходимо в «Рай».

Але не попереджені заздалегідь подруги нікуди йти не хотіли. І взагалі мій день народження був їм до лампочки. У кожної виявилися якісь справи, що їх ніяк не можна було відкласти на завтра або взагалі забути про них. Мені стало прикро до сліз.

«Ось і скажіть на милість, що тут доброго? Чекаєш свята, щоб хоч якось розвіяти смуток від настирливої старості, а натомість — кілька нових зморшок і сивих

волосин. Та це ще нічого, для волосся існує безліч різних фарб. А як бути зі зморшками? Зрештою, для цього є макіяж. Якщо добре постаратися, то... Кажеш, я нікому не потрібна? Це ще побачимо. Візьму й влаштую собі день народження сама. І нехай усі вони котяться...»

Отак я почала здійснювати задумане.

Відмила себе у ванній, повній піни, під музику Вівальді. Ретельно уклала волосся, зробила вражаючий макіяж. У проміжках підбадьорювала себе чашкою кави або ковтком «Хеннесі». Вибрала сукню, аксесуари до неї. Після такої виснажливої роботи десь під шосту вечора, почепивши на ніс сонцезахисні окуляри від «Шанель», ступила на поріг «Раю». Сек'юриті, який відчинив мені двері до ресторану, був уражений.

— Дівчино, ви що... одна... сама? — белькотів він, жадібно впиваючись очима в мою напівпрозору, кольору стиглої вишні сукню з глибоким декольте.

Скажу відразу, що не звинувачую цього стража, який очманів від мого вигляду. Сукню шила моя подруга Олена, скопіювавши її з моделі від Джорджо Армані. Вона нам впала в око в одному бутику. У подруги — досвідчене око і золоті руки. Прикид вийшов, як на мене, навіть кращий, ніж у знаменитого кутюр'є, бо все сиділо на мені, «як улите». Декольте глибоке, але не вульгарне, все, що потрібно, на виду. Сукня облягає талію і стегна; спідниця розлітається прозорими переливистими складками донизу, ефектно відкриваючи мої стрункі (чого приховувати?) ноги.

— А мені що, потрібен ще хтось, щоб ви пропустили мене всередину?

— Та ні... ну, що ви, — знітився коротко стрижений сек'юриті. — Просто така... гарна... м-м-м... дівчина...

— То я можу нарешті увійти?

Я ненавиділа оте «м-м-м»!

— Так, звісно. Ласкаво просимо, — на його обличчі з'явилася стандартна посмішка.

— Ідіть за мною.

Провівши мене до столика і вручивши меню в шкіряній обкладинці, він вклонився і пішов.

«Так, Анфісо, ну, прийшла до ресторану, довела до заїкання бідолашного сек'юриті. А далі що?»

Спочатку замовила чемному офіціантові вишукану вечерю: салат «Цезар», тушкованого в сметані з грибами кролика. З алкоголю вирішила замовити коньяк, щоб не змішувати напої і завтра зранку не мучитися від головного болю. Приймавши замовлення, офіціант пішов.

Через хвилину побачила його з букетом жовтих троянд. Кому він їх несе?

«Мої улюблені», — позаздрила я якійсь щасливиці. Офіціант із букетом проходив повз мене і раптом спинився.

— Це вам. Від отого джентльмена.

— Що? Мені? Від якого? — аж підскочила я.

І тут побачила молодика, який прямував до мене впевненим кроком голлівудського красеня. Високий стрункий брюнет. Широкоплечий. Темне, не надто

коротке, укладене в модному безладі волосся, палкий погляд... Ах!

— Із днем народження, вас, Анфісо. Дозвольте присісти? — наблизившись до столика, галантно запитав він.

«Хто він? І звідкіля знає, як мене звати, і що в мене день народження?»

Я ошелешено мовчала. А він, відставивши стілець, сів, не дочекавшись дозволу.

— Здивовані? А ми давно знайомі...

— Це що, Олег розстарався?

Я не зуміла приховати іронії. Подумала тільки, що треба поставити цього красунчика на місце і випровадити геть. Але у мене забракло сил це зробити. Нехай усі бачать... Молодий, десь років тридцять п'ять, не більше. Ні, це не Олег, навряд чи. Він, швидше за все, надіслав би якогось давнього приятеля.

Володар палких очей чарівно посміхнувся, проігнорувавши запитання, що крутилось на язиці.

— Та-а-ак... Ну гаразд. І що ж вам від мене потрібно?

— Річ у тім, що така жінка, як ви, не повинна залишатися на самоті у свій день народження.

— Он як? Вирішили скрасити мою самотність? З якого дива?

— Хоча б тому, що я зобов'язаний це зробити, якщо вже так вийшло.

У цей момент до столу підійшов офіціант. На таці в нього стояло замовлення. Усе було з розрахунку

на двох.

«Цікаво, він сам за себе заплатить чи почепить на мене?» — Я трохи розгубилася.

— Не варто хвилюватися, наша вечеря оплачена.

І він усміхнувся відкрито й доброзичливо. Моя напруга випарувалася, наче вітер розігнав хмарки на небі. Фух — і нема!

Мені раптом і стало абсолютно все одно, хто оплатив вечерю. І як зреагує на мене чоловіча половина ресторану і так само — жіноча.

— Давай на «ти», — красень, налив у фужери шампанське. — За тебе, Анфісо...

— Он як? Дивно. Мені здається, що я бачу вас, пробачте, тебе, вперше...

— Ти просто не помічала мене... — загадково прошепотів мій співрозмовник.

— Якщо я вип'ю шампанського, у мене завтра голова розколюватиметься, бо вдома бавилась коньяком... Не хочу змішувати напої...

— Це нічого. Я обіцяю, що завтра ти будеш почуватися прекрасно. Навіть краще, ніж сьогодні.

— Як ви... пробач, ти, можеш мені таке обіцяти?... Ну, гаразд, гуляти — так гуляти!... Зрештою, у мене ж справді день народження!

— Авжеж. За тебе.

І ми нарешті випили. Беручись до салату, поцікавилася:

— То хто ж ти? Як тебе звуть? Не можу ж я святкувати

свій день народження з незнайомцем.

Салат виявився дивовижним, і я подумки похвалила себе за вибір.

— Ну... скажімо, Анжело... Гм, чудовий салат, правда ж?

— Анжело? Ти італієць? У мене ніколи не було знайомих італійців... Ти так добре говориш українською...

— Я володію багатьма мовами. Хай тебе це не бентежить.

— Добре, Анжело. Тож скажи мені все-таки, чому ти тут?

Але він не встиг відповісти. Мою увагу раптом прикувала сцена, на яку вийшов іще один молодик. Ефектний блондин з яскраво-блакитними очима і такою ж, як у Анжело, спортивною фігурою. Він дивився на мене не відриваючи погляду і захоплено усміхався.

«Щось доля балує мене сьогодні», — подумалось мені. За віком блондин — ровесник Анжело. Обидва в білих вишуканих костюмах. Без банальних краваток і претензійних метеликів. Кілька розстібнутих верхніх гудзиків на сорочці... Це виглядало так звабливо, що у мене запаморочилася голова. Чоловіки загадково презирнулися. Анжело ледве помітно кивнув блондину. Той відкрив кришку рояля і загравав якусь ніжну, просто божественну мелодію. Я ніколи не чула нічого подібного. І дотепер не бачила тут цього музиканта.

— Потанцюємо? — мій кавалер галантно простягнув

руку. Я, наче під гіпнозом, вклала в його долоню свою.

Музика була чудова. Мелодія дзюрчала, як струмок у незайманому лісі. То раптом залилася щебетанням птахів, розлетілася луною любовного перегуку диких звірів, потім, майже затихнувши, з силою обрушилася потоком почуттів...

Анжело м'яко, але впевнено повів мене в танці. Він був чудовим партнером. Лагідним, але сильним рухом правої руки притиснув мене до своїх грудей і подивився в очі. Нахиливши голову, зашепотів на вухо:

— Є така легенда... У кожної людини є янгол-охоронець, який приставлений до неї, щоб охороняти її і допомагати робити правильний вибір у житті. Цей янгол завжди насторожі і знаходиться поруч із людиною...

— Я ніколи не чула такої легенди... — зашепотіла я йому у відповідь.

— ... І тільки в один день на рік людина лишається без свого янгола, — продовжував говорити Анжело. — Він залишає людину, щоб тримати відповідь перед Богом: що доброго зробив за рік його підопічний і що поганого, — голос звучав тихо. Зачаровував і вабив кудись...

Перед моїми очима раптом виникла картина: незвичайно великий, абсолютно білий зал яскраво освітлений. В кінці залу сидів чоловік. Постапний, сивий, він дуже нагадував Шона Коннері. Акуратно підстрижена борідка, уважні примружені очі. Перед ним стояв інший чоловік, зі спини дуже схожий на Анжело. Його голова

була низько опущена, а ззаду — два покiрно складених бiлих крила.

— Отже, що ти можеш сказати про свою пiдопiчну? — гучним вiдлунням рознеслося залом.

— Вона зробила багато добрих справ за цей рiк...

Голос теж здався знайомим.

— Старанно працювала, щоб отримати нову роботу. Потiм багато вчилася i щиро радiла своїм успіхам.

— Добре. Ще що?

— Була щедра з друзями та колегами, — продовжував мiй янгол-охоронець.

Я вже здогадалася, що вони обговорюють мої справи — хорошi й поганi.

— Чесна i щира, хоча декотрi з тих, якими вона себе оточила, не розумiють її...

«Точно. Iрка нави́ть висловила менi якось, мовляв, я надмiру випендрююсь...»

— Проявила милосердя до сусiдки, з якою ранiше стосунки не склалися. Вона пробачила скандальнiй жiнцi образи i цiлий тиждень доглядала за нею, коли та хворiла. Щодня вiдвiдувала її, готувала їжу, купувала лiки i нiчого не зажадала натомiсть.

«Це ж треба... я нави́ть не думала, що у хворої жiнки можна щось просити. Вона ж зовсiм самотня, тому й скандалить», — промайнуло в моїй голові.

— Пiдтримує сина i вчить його правильним законам. Але й не заважає йому. Шукає себе, — продовжував звiтувати посланець. — Намагається бути чесною, хоча

у дрібницях грішити...

«Іде ж це я у дрібницях грішу, цікаво...»

— ... З чоловіком живе в гріху...

Мене охопила злість. «Дивні ви, хлопці. А якщо він одружуватися не бажає, то я що, взагалі ні з ким не повинна... а як же почуття, самі ж нагородили мене таким темпераментом...

— Це твоя недоробка, — лагідно насварив його «Шон».

— Та знаю. Мені було шкода ранили її. Вона боїться залишитися без чоловіка.

— Треба переконати, що це не її чоловік. Поки вона тримається за нього, я не можу дати їй *другого шансу*. Ти ж розумієш?

— Я розумію...

— Що ще? — пророкотав сивий чоловік.

Анжело зам'явся. Потім, вдихнувши глибше і ще нижче опустивши голову, вимовив:

— Вона не любить свій день народження.

— Що-о? Та як це можна?!— гуркотом грому відлунило у залі.

— Вона не хоче старіти...

— Так поясни цій невдячній жінці, що єдиний спосіб залишитися молодою — це померти. Вона хоче цього?!

— Гадаю, що ні.

— Думає він, — почав заспокоюватися «Шон». — Навчи бути вдячною за все, що вона має в своєму житті, адже багато хто не має і цього. Нагадай про тих, хто

помер молодими. Покажи їй калік і схиблених. Поясни, що разом із віком вона отримує в подарунок щоразу новий день із новим світанком, сонцем, дощем, квітками. Зустріч із новою людиною, посмішки, почуття. Якщо вона не навчиться бути вдячною за це... до наступного року, що ж... залишимо її молодю.

— Господи, будь ласка, надай їй шанс!

— Я ж сказав — рік. І так довго терпів. Вона що, не розуміє, яким мізерним був шанс народитися? Сім більйонів душ боролися за право жити. А я віддав це життя їй!

І тут картина перед моїми очима змінилася. Увесь зал убрався в рожево-червоний колір. Я побачила, як хмари якихось пуголовків кинулися до яскравого пульсуючого кола, схожого на сонце. «Та це ж... сперматозоїди і яйцеклітина!» — здогадалася я.

У кожного «пуголовка» було... обличчя! Кожне було трішки схоже на моє... Вони мчали до яскравого кола, активно ворушачи хвостиками, розштовхуючи і переганяючи одне одного.

«А це хто? О, та це ж я!!! Ура-а-а... давай, дава-а-ай...»

Але раптом один спритник з нахабним хлопчачим обличчям проштовхався наперед і, грубо відтрутивши «мене», кинувся до мети. Він уже підплив до «сонця» і почав дуже швидко працювати хвостиком, щоби вторгнутися. Я заплющила очі і...

— Ні-і-і-і! — заволатала я щосили. Розплющила очі. Серце билосся, як скажене.

Анжело міцно тримав мене за талію. Він ласкаво подивився мені в очі, продовжуючи нашіптувати:

— Кожен день, кожна людина — це новий шанс. Шанс навчитися чогось і стати мудрішим. Побачити красу світу і стати щасливішим. Кожна нова мрія колись здійсниться, якщо в неї вірити. Якщо ти не побачила світанок сьогодні, ти не побачиш його вже ніколи. Буде інший день, інший світанок, інша квітка — але цей *не може* повторитися. Поспішай побачити красу життя... Будь вдячною за те, що тобі було дано шанс побачити світ і самій зробити його хоч трохи кращим. Поспішай жити...

Анжело майже поцілував мене у вухо і замовк. Замовкла й музика.

— Дякую, — прошепотіла я.

Ми повернулися за стіл. Розповідь Анжело і музика справили на мене неабияке враження. Я почувалася дивно. Неначе сплю і водночас бачу себе збоку. Але в той же час я розуміла, що все це *реально*. Це ж мій улюблений ресторан — «Рай». Знайомі скатертини, штори й обличчя офіціантів...

«А й справді, — подумалося, — я ж нічого останнім часом не помічаю. У Наталки завжди такі гарні троянди. Я була в неї недавно, але не пам'ятаю — були у неї троянди чи ні? Може, й справді варто було поїхати з Олегом на берег? Заходом сонця помилуватися...»

— Ні.

Я подивилася на Анжело. Він пильно дивився на мене.

— Що «ні»? — здивувалася я.

Мій вродливець раптом посміхнувся і, простягнувши руку через стіл, накрив своєю долонею мою.

— Ти там, де ти й повинна бути. Там, куди ти хотіла піти в свій день народження. Хіба ні?

— Справді.

— Ти не повинна робити того, чого хочуть інші. Роби те, чого хочеш *ти*. Це так чудово, коли ти можеш займатися тим, що любиш.

— За це не гріх і випити, — запропонувала я, відчувши себе дещо напружено.

— Таки не гріх, — засміявся Анжело.

Ми випили, і поки насолоджувалися смачно приготованим кроликом у сметані з грибами, говорили про різні дрібниці.

На сцені з'явився оркестр, який грав тут, скільки існував ресторан. Я згадала про музиканта.

— Скажи, а хто був а той вродливий музикант?

— Це мій друг. Тобі сподобалася його музика?

— Дуже. Я ніколи раніше не чула нічого подібного.

— Він незвичайний музикант. Дуже талановитий.

— А можна його запросити за наш за стіл? — поцікавилася я.

— Авжеж! Та он він саме йде до нас.

Він наближався до нас легкою ходою, ніби зовсім не торкався підлоги. На тлі білосніжного костюма — букет із темно-червоних троянд у руках.

— Із днем народження, Анфісо, — він вручив букет і представився: — Домінік.

— Дуже вдячна. Ви так чудово грали... — висловила я своє захоплення.

— Виключно для твого задоволення, — посміхнувся він трохи лукаво.

— Я так розумію, що з тобою, Домініку, ми теж давно знайомі. Ти ж звертаєшся до мене на «ти»?

— О, так... дуже давно...

— І як же я, невдячна, тебе не помічала досі...

— На жаль, не помічала, — картинно скрутно похитав головою він, і ми всі весело розсміялися.

Знову до столика підійшов офіціант із третім набором страв.

Чи то від випитого, чи то від того, що дива сипалися на мене як із решета, я перестала дивуватися тому, що відбувається, і вирішила за порадою Анжело робити те, що хочеться. Отож решта вечора, проведена в товаристві двох прекрасних співбесідників, здалася мені казкою.

Звісно ж, я помічала захоплені погляди чоловіків і заздрісні — жінок, але мене чомусь це більше не зачіпало. Зате тішило інше.

«Що саме?» — запитаєте ви. Та все. Абсолютно все. Гарне вино, смачні наїдки, галантні кавалери, музика, затишний інтер'єр, квіти.

Я була щаслива.

Єдине, що затьмарювало мій щасливий настрій, — це думка про те, що вечір закінчиться, і все забудеться, не залишивши в пам'яті й сліду.

— За любов, — виголосив Анжело.

І мої чудові співрозмовники, як по команді, підвелись і підняли келихи.

— За любов, — підтримав його Домінік.

— За любов, — сказала я, і всі три келихи зійшлися над столом, дзенькнувши кришталем.

«Клац!» — долинуло збоку.

Я озирнулася і побачила маленького худенького хлопця з «їжачком» на голові. На шиї у нього теліпався «Поляроїд». В руках — моментальна фотографія.

— Ось вам — на згадку...

— Спасибі...

Уранці мене розбудив дзвінок у двері.

«Олег, напевно. З'явився — не забарився...»

Як завжди, чекала роздратування від того, що хтось вривається в моє життя з самісінького ранку, не спитавши на те дозволу. Але, не відчувши роздратування, здивувалася і побігла відчиняти двері.

День почався набагато краще, ніж я очікувала.

Ну от, виявляється, життя — дивна річ, якщо хочеш бачити оте дивовижне. За дверима стояв син — Роман. Обличчя його не було видно з-за величезного букета троянд. Білих.

— Вітаю з днем народження. Бажаю щастя. Син, — точнісінько як Вінні Пух привітав мене Роман. — Мам. Вибач, щойно повернувся з відрядження. Не міг вчора зателефонувати — летів у літаку.

— Спасибі, синку. Проходь.

Я взяла в нього букет і пішла на кухню за посудиною, в яку його можна було б умістити. Він поплентався за мною.

— Ти така весела... з ранку! — здивувався він. — Добре погуляли?

— Особисто я — чудово. У мене був просто чарівний день народження!

— Та ну? Правда? Невже Олег розстарався?

Роман поставив на плиту чайник.

— Та ні. Я сама. А Олег? Гадаю, Олег відтепер святкуватиме свій день народження без мене. І не тільки день народження... Зараз чайком пригощу, — посміхнулася я, дістаючи з полиці чашки, а з холодильника — торт.

Його, разом із шампанським, купили мої вчорашні кавалери дорогою додому, як тільки я подумала про те, що залишилася без іменинного торта. Випадково в них виявилася і свічка. Біля під'їзду, на лавці, де вечорами люблять збиратися місцеві бабусі, щоб попліткувати, ми, сміючись, здійснили обряд: загасили свічку і загадали бажання. З'ївши по добрячому шматку торта, який виявився свіжим і надзвичайно смачним, запили його шампанським із пластянок.

Згадавши все це, я подивилася на стіл, де залишилася лежати фотографія, зроблена невідомим фотографом. Але розглядати її було ніколи, і я відклала фото убік.

— Ну, старенька, якось ти так швидко помудрішала, — засміявся мій дорослий синок. — Старенька —

це я жартома. Не хотів тебе образити.

— А я й не образилася, — невимушено розсміялася я, побачивши витягнуте від подиву обличчя сина.

— Ти... не образилася? Мам, із тобою все нормально? Чи не захворіла була? — засумнівався Ромка. — Якась ти... м-м-м, не така, як завжди. Весела, жартуєш...

— Ні, синку, я не захворіла. Я — одужала... — втопила обличчя в букет білих троянд і вдихнула свіжий запах квітів, що ароматною хмарою розносився над столом. У кімнаті були ще дві хмарки: жовта і червона. Від цього моя маленька однокімнатна квартира нагадувала райський сад.

— Усе добре, синку. Просто відтепер я люблю свій день народження.

— Не може бути!

— Може. Я взагалі вирішила, що в мене настав просто чудовий період мого життя.

— Невже? І коли ж ти прийняла це рішення?

— Учора.

— Хм-м-м...

Роман сполоснув чайничок, насипав туди добру жменю чаю і налив по вінця окропу. Ми обоє любимо міцний ароматний напій і не шкодуємо грошей на хороший чай.

Я відрізала добрячий шмат від торта, поклала синові на тарілку.

— Ну от. А тепер слухай. Ти виріс. Мені не треба водити тебе в садок чи в школу, прати щодня штанці,

сорочки, перевіряти уроки, ходити на збори. Ти дорослий, розумний, упевнено стоїш на ногах. Правда ж?

— Ну...

— За чоловіком (бо його немає) теж не треба прати, прибирати, готувати йому і лаятися через те, що йому цікавіше варнякати за пляшкою з мужиками, аніж, скажімо, піти зі мною в філармонію на концерт. І хоча думка про заміжжя може змінитися, на сьогодні я від подібних зобов'язань вільна. Так?

— Так.

— У мене хороша робота, уважний син, друзі, хобі. Нарешті я можу присвятити час собі і робити те, що захочу.

— А чого ти хочеш?

— О-о-о! Я багато чого хочу. Наприклад, побачити світ. Побувати у Франції, Італії, Англії чи Японії. Хочу вивчити комп'ютер, а ще — навчитися грати на піаніно. Хочу зустріти *свого* чоловіка. Доброго, уважного і трохи романтичного. Хочу пестити онуків, теревенити з подругами. Хочу радіти життю...

— Та-а-к, мамо. Не знаю, як ти вчора відсвяткувала свій день народження, але я страшенно радий, що ти більше не нидієш і не впадаєш у паніку через якусь там зморшку і сиву волосину. Сподіваюся, ти поділишся зі мною секретом, як це тобі вдається, коли мені буде стільки, скільки тобі... Мам! Поділишся?

— Авжеж, звісно. Вибач, задумалась...

А й справді, що трапилося *вчора*? Чому мені раптом

стало все'дно, скільки мені років? Хто були ті двоє чарівних чоловіків, які так скрасили мені вечір? І що ж такого дивного на тій фотографії, що не дає мені спокою?

— Ось, подивись, із отими двома я провела вчора вечір, — я простягла синові фотографію.

— Ну, ти даєш, мамо! Хто ж оті красені?

— Я не знаю, звідки вони... Ти нічого дивного на фотографії не бачиш?

— Наче ні. Мужики як мужики. Правда, красені, як із журналу. Ну, якщо на тебе, мамусю, такі звертають увагу, тоді зрозуміло, чого в тебе так різко піднявся настрій. Ти в нас і гарна і ще молода! — розсміявся Роман.— Тільки заміж за когось із них виходити не поспішай...

— Яке заміжжя, ти що? Тільки жити починаю! — підтримала я жарт.

Поговоривши з годинку про те про се, Роман став прощатися. Зачинивши за ним двері, я дременула на кухню і схопила фотографію.

На ній стояли троє, поєднавши свої келихи в тості «за любов». Посередині, абсолютно щаслива — я, праворуч — жагучий брюнет Анжело, ліворуч — лагідний Домінік. За спинами в чоловіків були якісь світлі плями, що нагадували... крила. Дефект плівки? Але чому тоді саме в цих місцях? Тінь? Але тінь зазвичай буває темною, а не світлою. Що воно таке?

І взагалі, що ж *насправді* сталося вчора в «Раю»?

Хто я, або Хай щастить!

Ради нової любови —
Той, що жде впереди, —
Уходя — уходи...

(З пісні «Уходя — уходи», слова І. Резніка)

Чудовий теплий серпневий вечір, яких буває багато в Україні на початку останнього літнього місяця. Природа раділа погоді. Бо не знемагала від спеки, не застигала від холоду, а ніби комфортно розташувалася на травичці з цікавою книжкою, в якій написані долі людей, що гуляють у парку.

Гарний, чорнявий, з сивиною на скронях чоловік років сорока сидів на лаві. Одягнений в простий, але дорогий костюм, він мимохідь звертав на себе увагу людей. Зручно відкинувшись на спинку лави, він розглядав тих, хто відпочивав неподалік.

Роззирнувся. На сусідній лавці сиділа пара літніх людей. Чоловік тримав за руку жінку і тепло дивився їй в очі.

«Цікаво, — подумав чорнявий красень, — вони тільки недавно знайшли одне одного, чи це ті з небагатьох, хто проніс свої почуття крізь роки? «Любові всі віки покірні...» Та-а-ак, розумів-таки щось Олександр Сергійович у коханні, хоча, можливо, саме це розуміння

і вкоротило йому життя...»

За деревом сховалася молода парочка. Вірніше, вони думали, що сховалися, а насправді їх можна було бачити з будь-якої точки парку. Вони цілувалися, веселилися і пустувати. Очі випромінювали радість.

«Мо-о-лодість», — зітхнув він.

Повз нього продефілювали дві молоденькі матусі, штовхаючи поперед себе візки, в яких сиділи чарівні малюки. Один візок — синій, інший — червоний. Усе ясно: хлопчик і дівчинка. Обличчя матусь світилися щастям. Вони без угаву базікали, обговорюючи успіхи своїх, і будували плани на майбутнє.

Здавалося, всі люди, що гуляли сьогодні в парку, були веселі і щасливі. Чоловікові ж, навпаки, було самотньо і сумно.

Чому так? На роботі підвищили. Діти вирости. Удома дружина чекає з вечерею. Що ще треба?

— Максиме! Ма-а-акс!

Голос жінки пролунав зовсім близько. Чоловік мало не схопився, вирішивши, що звать його, що це він комусь потрібен. Але ні. Хлопчисько років десяти з русявим їжачком на голові і пустотливими очима вибігло з-за кущів.

— Я тут, ма-а-ам! Іду-у-у...

Його теж звать Максимом. А друзі й Ліля називали Максом. Та дружина ніколи не називає його так. Цікаво, чому? Знає, що так називала його Ліля?

Він так задумався, що не почув кроків,

які наближалися до нього ззаду. Тільки відчув, як чийсь теплі долоні закрили йому очі. Він прислухався, чекаючи, що людина заговорить. Але позаду — мовчання. Лише тепло рук на очах і легке дихання свідчили про те, що Максим не сам.

«Хто б це міг бути? Хтось близький, хто вважає, що може собі дозволити подібну витівку? Хто впевнений, що я можу його впізнати... Кому я чогось потрібен?»

«Мама...» — перше, що прийшло в голову. — Ох, ні, мама померла півроку тому. Це все ще лежить тягарем на серці. Вона тяжко хворіла останнім часом, а він, замість того, щоб приділити їй більше уваги, тільки дратувався.

«Син? Навряд...»

Ромка став рідко навідуватись після того, як він не дав йому грошей на, здавалося, божевільний проект: щоб відкрити приватний кабінет фізпроцедур. Даремно не дав, адже в сина все вийшло, а от стосунки їхні розладналися...

«А раптом усе-таки Антон? Скільки ж я його не бачив? Років сімнадцять?»

...Думки Максима плавно, як зі снігової гірки, зісковзнули в шкільні роки. Це була дивна, але, як тоді здавалося, справжня хлоп'яча дружба. Жили в одному дворі. Навчалися в одному класі всі десять років. Антон — обдарований від природи, гарний, сильний і розумний хлопчина. Макс — не настільки обдарований, не надто красивий і не такий уже сильний, зате добре розбирався

в математиці. Тільки він один знає, чого йому коштувало отримати хоча б четвірку з історії чи географії. А вже з фізкультури, то й поготів. Антон же математику в нього просто списував. І він дозволяв йому це і вважав правильним. Адже друга потрібно виручати.

Для нього дружба не була порожнім звуком. Здавалося, що й для Антона теж. Десь так у сьомому класі вони здійснили «обряд посвячення у друзі», який самі вигадали, й заприсяглися пронести дружбу через усе життя.

А в десятому до них у клас прийшла новенька — гарна й розумна дівчина Ліля, дружелюбна і зовсім не пихата. Невисока на зріст, із трохи широкуватими стегнами і тонкою талією. Товста білява коса сягала майже пояса. Блакитні очі, пухкі яскраві вуста. І Макс, і Антоха, обидва відразу закохалися в неї.

— Ми повинні пообіцяти одне одному, що не зрадимо нашу чоловічу дружбу через якесь дівчисько! — авторитетно заявив Антон.

— Авжеж! — Макс із обожнюванням дивився на нього.

— Ми можемо дружити втрох. Допомогати одне одному, ну і їй, звісно, вона ж дівчина. І нехай сама вибирає, кому надати перевагу.

«Ось який він розумний — мій друг Антон», — захоплювався Макс.

Відтоді контрольні з математики йому доводилося розв'язувати за трьох. Портфель Лілі носив Антон,

а от якщо йшли в похід, то рюкзак діставався йому. Але Макс не ображався і не скиглив, а навпаки, був щасливий, що є членом такого чесного і безкорисливого товариства. Ніс дружбу з честю, як високо піднятий червоний прапор, який в добрі старі час червоногалстучна піонерія щоразу виносила на шкільну лінійку.

Отак вони закінчили школу і вступили кожний до свого інституту: Макс — до медичного, Антон — до економічного, Ліля — до інституту культури. Ліля і Макс навчалися хоч і в різних інститутах, але в одному місті. Антону довелося виїхати, тому Ліля і Макс здружилися ще більше. І якимсь непомітно їхні стосунки переросли в роман. Спокійний, глибокий, як велика повновода ріка.

Антон, приїжджаючи на канікули, проводив з ними увесь свій час, і, хоча постійно хвалився своїми успіхами у стосунках з прекрасною дівочою половиною, уперто впадав за Лілею. А вона, пам'ятаючи шкільну дружбу, з гумором і прихильністю приймала його залицяння. Макс теж був спокійний. Антон — друг. Він не зрадить.

Спливав час. Їм було вже за двадцять, і всі готувалися отримувати свої дипломи. Макс мріяв, отримавши диплом, відразу ж запропонувати Лілі одружитися.

Він саме міркував про це і ще про те, як би романтичніше це зробити, коли несподівано, без дзвінка і без стуку в двері, в думки і в саме життя увірвався Антон.

— Мені потрібна твоя допомога, Максе, допомога

друга, — замість привітання виголосив він.

— Авжеж, звісно... Заходь, Антохо. Сталося щось?

— Так. Сталося.

— Слухаю тебе, кажи, — він дістав із холодильника запітнілу пляшку горілки. Вдивляючись у зосереджене обличчя друга, налив горілку в чарки.

Антон схопив свою і випив одним махом, проігнорувавши простягнуту Максом чарку. Передчуваючи неприємну розмову, Макс випив теж.

— Мені потрібна твоя допомога... — повторив Антон. — Пам'ятаєш нашу з тобою домовленість, що ніхто з нас не буде заважати, якщо Ліля обере одного з нас?

— Авжеж, — полегшено зітхнув Макс. Йому здавалося, що все вже вирішено. Ліля любить його, адже даремно вони провели разом більше п'яти років і стали такими близькими. Антон — найкращий друг, він не відніме її. Як потім зрозумів, він дуже поквапився з висновками.

Але в той момент йому було трохи ніяково перед Антоном, і він, наче виправдовуючись, белькотів:

— Розумію, що тобі, напевно, неприємно це почути, але я гадаю, ти будеш радий — у нас із Лілею через півроку весілля. Але ж... У тебе там стільки романів за цей час було... Ти писав. Ну, а я — ось...

— Ні, все не так, — обірвав його зніяковіле бурмотіння Антон.

—...?

— Ліля МЕНЕ обрала. Вона любить МЕНЕ! А до тебе

вона просто звикла, бо ти завжди був поруч. Розумієш? Просто був поруч.

Йому знадобився якийсь час, щоб усвідомити сказане найкращим другом.

— Вона що, сама сказала тобі про це? — Максим не зміг стримати іронії.

— Так.

— Он як? Коли?

— Сьогодні... Уночі.

Йому раптом стало спекотно. Розпач безжальним кільцем здавив груди...

...Максим на якусь мить повернувся в сьогоднішня і відчув, що й насправді стало нічим дихати. Він глибоко зітхнув і заодно спробував прийнятися до людини, що тримала його в «сліпому полоні». Слабкий запах якихось парфумів був йому незнайомий. Він повільно, ніби знехотя, знову сповз у минуле...

— Ні, цього не може бути... — пробурмотів Макс, встаючи. Підійшов до телефону, став набирати знайомий номер.

Довгі гудки.

«Де вона? Чому не бере слухавки?»

— Не треба, Максе. Вона не відповість. Та ти й сам навряд чи захочеш поставити її в незручне становище.

— Незручне?! Ти вважаєш це становище всього лише незручним?

У душі змішалися біль, образа, заздрість.

«...ЧОРТ! ЧОРТ! ЧОРТ!»

— Якщо ти по-справжньому кохаєш Лілю, то маєш бажати їй щастя. Тільки справжній друг може зрозуміти і зробити такий крок. А ти, Максе, завжди був справжнім другом, і я ціную це в тобі. Інакше не приїхав би сюди...

— ... Ну, то нехай щастить...— Макс узяв склянку, налив у неї горілки і випив одним ковтком. Розмова витягла з нього рештки сил. Руки тремтіли. Голова паморочилась. У роті пересохло.

Антон устав, налив і собі горілку в чарку і урочисто промовив:

— Я знав, Максе, що на тебе можна покластися. Знав, що ми зуміємо пронести нашу чоловічу дружбу через усе життя. Ти — справжній друг!

«А ти?! А ти?!» — рвалося назовні з його душі, але вголос він так нічого сказати й не зміг.

Усі думки закрутилися шаленою круговертю... Чому? Як це сталося? Чому зрадив Антон? Чому зрадила Ліля? Що робити? Але він боявся відповідей, отож отримувати їх не хотів. Відчував себе геть розчавленим. Страшно втрачати водночас і кохану, і друга. Хотілося хоч когось зберегти. І він зробив свій вибір.

Вони цокнулись і випили. За чоловічу дружбу.

Візит Антона залишив у душі Макса гіркий і дуже дивний слід... Коли він зачинив за Антоном двері, раптом відчув, що замикає в темній скрині добрий шмат свого життя. Щасливого життя...

Він поїхав із міста. Попросив у деканаті направити його проходити інтернатуру кудись подалі. Здивувався,

коли дізнався, що разом із ним їде його однокурсниця — Таня Савельєва. Найрозумніша дівчина на курсі, а заодно і дочка головного лікаря госпіталю Міністерства внутрішніх справ їхнього міста. Ця симпатична чорнявка з виразними карими очима була закохана в нього. Він, звісно, здогадувався про це, але через свою всепоглинаючу любов до Лілі нікого помічав і нічого не хотів робити з цього приводу.

У Тані була дивовижно гарна фігура, і не один із їхніх однокурсників облизувався, дивлячись на її круглі сіднички і стрункі ніжки. Але й цього він не помічав, а вона, розуміючи марність будь-яких зусиль, а може, через скромність, навіть не намагалася звернути на себе увагу.

Але, щоб поїхати за ним в якусь там далеку нікому невідому «Тмутаракань»? Замість того, щоб проходити практику в шикарному госпіталі, де її тато забезпечить їй чудову кар'єру?

Навіщо? Дурніших питань не придумати...

Із Танею він і одружився. Але Лілю забути так і не зміг.

Відтоді сплигло чимало років. Вони принесли нові знання, кар'єрний зріст, матеріальне благополуччя. Але відчуття, що щось він робить не так, не минало.

Він знав, що Ліля якийсь час носила прізвище чоловіка, а потім повернула собі колишнє. Знав, що Антон — директор великого консалтингового холдингу — людина заможна і відома. Але Антон за всі ці роки жодного разу не пробував з ним зв'язатися. Макс

дивувався. Він сам спробував додзвонитися до колишнього друга, та секретарка приємним, добре поставленим голосом повідомляла, що «Антон Валерійович зайнятий». Наступного разу — «він у від'їзді», «на нараді в міністра». Він унікав зустрічей — це очевидно. Але чому? Макс же поступився! Зробив це заради нього!

А потім... бац! Наче обухом по голові. Авжеж, саме тому! Що могло бути природнішим і логічнішим, аніж надати їм — Максіві та Лілі — можливість бути разом? Це він, Антон, мав поступитися. Він, а не Макс. Одначе не зробив цього заради свого друга. Бо не зміг. Тепер не може пробачити Максіві, що той виявився сильнішим і великодушнішим. ЧОРТ! Який же він ідіот!

Одружившись із доброю симпатичною Танечкою, він не тільки не став щасливим, але не зробив щасливою й її. Чи може бути щасливою жінка, якщо чоловік, якого вона кохає, час від часу, в запалі любові, називає її чужим ім'ям? Як може бути щаслива дружина, якщо чоловік приходиться додому тільки ночувати, а саму її не помічає, як не помічає меблів у своїй квартирі?

Але вона ніколи не давала йому приводів турбуватися або сумніватися в ній. Розумниця. Зробила кар'єру: стала завідувати дитячою міською поліклінікою. Виростила їхнього сина: він став успішним лікарем і бізнесменом. Вона завжди привітна і чудово виглядає. А в домі чисто, затишно і завжди є гаряча вечера...

...Повернувшись із закутків пам'яті в сьогодні,...

Максим підняв руки і поклав їх на долоні людини, яка закрила йому очі. Вони були теплі і трохи шорсткі. Він узяв їх у свої і розвів урізнобіч. Озирнувся. Здивовано подивився на жінку, яку тримав за руки.

Він не знав її.

— Здрастуй, Максе.

— Ти?!

Розповніла і змарніла жінка. Ні, вона не виглядала, як безхатько або п'яничка, ще залишились сліди краси, але було помітно, що в неї немає бажання стежити за собою. Колись великі, блакитні, завжди трохи пустотливі очі згасли і стали сірими. Куточки раніше спокусливих вуст разом зі щокми помітно опустилися вниз. Важка постава вгрузла такими ж важкими ногами в розтоптані черевики, більше схожі на капці.

Ліля обійшла лаву і втомлено опустилася поруч. Максим відчув себе ніяково — настільки благополучно виглядав він у порівнянні з нею.

— Здрастуй, Максе, — повторила вона.

— Здрастуй... Не очікував тебе побачити. Як ти?

— Нічого. Ось приїхала провідати батьків.

— Як вони?

— Старенькі, але нічого, тримаються... А в тебе, бачу, все гаразд?..

— Та нібито...

— Максе...

— Що, Лілю?

— А ти тоді відразу повірив Антону? Що я... провела

з ним ніч? Як ти міг?

— Антон — мій найкращий друг... Був...

— Але ж ми пожартували! Хотіли лише розіграти тебе...

— Пожартували? Розіграти?! Але ж ти...

І раптом Максим відчув, що йому взагалі не хочеться нічого з'ясовувати. Ні, не тому, що він боїться дізнатися, що це був тільки дурний жарт, і парочка з нього просто поглузувала. Адже він так любив її, так вірив йому... Не хоче він ворушити давнє. Немає більше ніяких почуттів. Не хоче він, щоб дзвонив Антон. І сам більше не телефонуватиме. Йому все одно, що з ними було, як вони жили і ким стали. Ось так.

— Максиме! — знову рознеслося парком.

Цього разу голос був йому знайомий. Він озирнувся і побачив... свою дружину. Таня поспішала до нього, цокаючи своїми тоненькими шпилечками. У шовковому, кольору грозової хмари брючному костюмчику вона виглядала просто чарівно.

— Вибач, Лілю, зовсім забув. У сина презентація... Пробач... Може, якое іншого разу...

І він раптом відчув себе вільним.

Підхопив свій дорогий шкіряний дипломат і побіг назустріч дружині.

Йому здавалося: всі люди, що тут гуляють, дерева, та й сам парк, дивилися на нього і раділи — ще одна щаслива людина!

Потягло прохолодою, і природа, немов закінчивши

ще одну історію, закрила свою книжку і оповила парк і все місто синім серпанком темряви. Міріади маленьких вогників-зірок привітно миготіли, і шелестіло листя дерев: «На добраніч, люди. Нехай щастить!»

Хочете сюрприз? або Один звичайний день із життя на Алясці

«Він приїхав, приїхав!» — раділа я, відчайдушно намагаючись зібрати свої емоції до купи. На електронному годиннику було 7:07. Як вчасно!

Мій чоловік прокладає дороги. Цілих три місяці він працював далеко від міста Анкоридж, де ми тепер живемо. Я чекала на нього вдома, бо роботи до біса. А зараз прислухалася, приюхалася... Ні, тихо і кавою не пахне. Дивно...

Вийшла зі спальні. Посміхаюся на всі «двадцять шість» — саме стільки зубів у мене лишилося.

— Good morning, — бурмоче Майк.

Він стоїть посеред кімнати, огидно шкрябає і тре коліно. Я зіщулилася — очікувала не такої реакції.

— Доброго ранку, — відповідаю і все ще дивлюся на чоловіка з надією.

Ну, не міг же він забути! Знає, як це для мене важливо. Майже десять років разом. Повинен знати, що тільки в цей один-єдиний день на рік — це важливо.

— Мені потрібна твоя допомога, Таню, — мимрить він.

— Так. Звісно, — розтираю руками обличчя, щоб остаточно оговтатися, і трохи засмучено питаю: — А що сталося?

— Нічого не сталося, звичайний день. Просто ми

зараз повинні їхати в Фербанк за моєю вантажівкою. Поїдемо на твоїй «лакі» (у моєї машини є ім'я: від «Кадилак»). Туди на твоїй, звідти — кожен на своїй. А дорогою ще підберемо трьох водіїв, і з якими я працював. Їм теж треба забрати свої машини.

До горла підкотилася огидна грудка, в носі засвербіло. Отже, усе як завжди?

— Майку, чому саме *сьогодні*?

— Бо я пообіцяв хлопцям.

Я мовчала, опустивши очі, ледве стримуючи сльози. Ну от, якісь там хлопці... А він продовжував, ніби нічого не сталося:

— А що такого? Якийсь день не такий?

— Сьогодні — мій день народження...

— Oh, shit!

У голлівудських фільмах актори часто використовують цей вигук, коли розуміють, що раптом кудись вляпалися. Українською його перекладають, як «чорт». Але насправді воно має зовсім інше значення. Коротше кажучи, воно означає... «лайно». Ну, можна ще грубіше...

Але для мене воно означало одне: мій чоловік *забув!* Геть усе *забув!* Десять років — коту під хвіст...

Ми живемо на Алясці вже майже десять років. Це — величенький штат. Якщо карту Аляски накласти на карту всієї Північної Америки, то вона займе майже третину території. «На Алясці все велике», — з гордістю повідомив мені Майк, коли я збиралася приїхати сюди вперше.

Не зовсім упевнена, що саме він мав на увазі, кажучи «все», але відстані тут дійсно величезні.

Щоб дістатися того місця, де працював Майк, потрібно шість-сім годин швидкої їзди автівкою. Краса навколо — невимовна, якщо, звісно, з погодою пощастить. Дорога гладенькою стрічкою звивається поміж величних гір, де на верхів'ях сріблом сяє торішний сніг. Власне, кому потрібен торішний сніг? Мені не потрібен, але місцеві жителі його обожнюють. Потім сіра стрічка дороги в'юниться серед осінніх дерев — яскравих, багряно-золотих. Повзе вгору, тоді відкривається абсолютно приголомшлива картина: річка Ненана вируючим потоком поспішає до моря, щоб зустрітися там зі своїми сестрами — Текланікою й Тананою. Гуркоче, швирготить величезними валунами, які перекривають їй шлях. Сповзає вниз, і тоді, затиснута між прямовисними скелями, шалено вирує. А коли облягає туман чи мряка, тоді все — срібло, золото й багрянець — вкривається сірим монотонним напиналом смутку. Не видно ні гір, ні дерев, ні річки, ні самої дороги.

Але — що вдієш? Хто ж Майкові допоможе, як не я? І то слава Богу, що на день народження хоч свого чоловіка побачила — не кожного дня таке буває. Зрештою, сама ж учора сказала своїй подрузі (і редактору) Ребеці, коли вона поцікавилась, як би я хотіла відзначити свій день народження:

— Хочу в подорож!

Хочеш у подорож? На! Чого ж комизитися? Навчись спочатку чітко висловлювати свої бажання. Натомість можна було сказати: «Хочу в подорож до Італії», наприклад. Або до Греції. Та хіба мало місць, теплих і красивих, яких ми ще не бачили? Треба відшукувати світлі сторони в будь-якій ситуації. Отак і мудрості наберешся з віком...

Уже сидючи за кермом, прикрасивши себе, як ялинку, усілякими перснями-сережками, напшикавшись парфумами («Том Форд» з останньої колекції!) подумала: а чого я, власне, засмутилася? Адже колись і не мріяла навіть, живучи в невеликому українському містечку, щоб ось так сидіти в білому «Кадилаку», уся така розчепурена, їхати гладеньким шосе Аляски разом із коханим чоловіком! А навколо ж краса — невимовна...

Щоправда, довелося десь із півгодини чекати одного з друзяк Майка, тоді ще годину — іншого. Все одно, якщо поквапитись, то можна нагнати час і повернутись додому десь о восьмій годині. Тоді ще й встигнемо посидіти в якомусь більш-менш пристойному ресторанчику. Звісно, за кермом увесь день провести — не подарунок, проте в ресторані розслабишся...

Я обдарувала чоловіків, що сиділи на пасажирських сидіннях моєї машини, чарівною посмішкою, і сіла за кермо. Уперед! Проїхавши якихось двісті кілометрів, ми мали підібрати ще одного, останнього друга Майка. «Тільки б не довелося його чекати... Тільки б він був на місці...», — молилася я. Але Господь, мабуть, був

зайнятий більш важливими справами. Або мій янгол-охоронець саме звітував за свою підопічну, тобто за мене. Отож він, себто мій янгол, саме відлучився.

Відчуваючи беззахисність, ми прагнемо оточити себе рідними та друзями, які нас люблять і можуть захистити в момент небезпеки. Та он вони які, представники сильної статі! Правда, я їх не знаю. Та й сидять вони у моїй білосніжній машині, де все вилизано до блиску, у своїх зашмольганих штанях, а кросівки — ой-ой-ой. Бідолашні мої килимки...

— Ну, і де твій друг? — я вже нервую, бо не бачу оддалік нікого схожого на людину.

Майк дістав мобільний, поговорив зі хвилину, і вдоволено вимовив:

— Він за десять миль звідси. Ще хвилин десять, не більше — і він тут.

Тепер мені хотілось сказати «shit!», але я придушила в собі це справедливе бажання.

Ой, як вони тяглися, оті десять хвилин! Потім сплигло ще кільканадцять... Вже ціла година минула...

— Як я ненавиджу свій день народження, Майку! — прошипіла я.

Мене аж трясло від обурення. Ну чому якийсь зовсім невідомий мені чоловік може ось так запросто увірватися в моє життя і розладнати цей день? Якого я чекала цілий рік? Чому? Чому?

Скільки себе пам'ятаю, дні народження були сповнені очікування сюрпризу. Але сьогоднішній день — сюрприз

просто неперевершений! А так хочеться чогось світлого і доброго, наповненого увагою і теплом... Казна-що, їй-богу!

За вікном машини, в якій ми вчотирьох стирчали вже цілу годину, хлющив дощ. Я відкрила двері й вилізла назовні. Не можу більше! Скільки можна нюхати цей осоружний запах курива, схруманих чіпсів і попкорну!

— Таню, повернися, — сказав Майк, вже в котре набираючи номер. — Ти де? — закричав він у слухавку. Моя дружина вже скоро зжере мене з потрухами. Що? Де? Коли?..

Під сірими холодними краплями, які змішувалися з теплими й солоними, що котилися по моїх щоках, я одійшла неподалік. Поблизу — придорожнє кафе і магазин сувенірів. «Треба заспокоїтися, — казала я собі, — все одно нічого не зміниш. Однаково буде так, як буде... Але чому... Чим я прогнівила долю? Звісно, який там в біса ресторан! А отой «друг»... Хіба він не розуміє, що тепер нам доведеться повертатися вночі? Бо ще до вантажівок, хай їм грець, їхати години зо дві, якщо не більше.

Отже, стовбичили ми десь години півтори. Нарешті я побачила Боба, нашого «друга». Кинувши недбало: «Sorry for being late» (вибачте за запізнення) він жваво всівся в машину, а я готова була порвати його на шматки. Сіла за кермо, гучно грюкнула дверима і завела мотор.

Була п'ята вечора, коли ми дісталися до місця. Я була геть розбита. Виїхавши о восьмій ранку, ми добиралися

сюди дев'ять годин! А ще ж назад треба повертатися... Добре, якщо приїдемо під північ. Мої плечі ломило від напруження. Алей й тек добре, що я принаймні позбулася своїх пасажирів. Отож, роби що хоч. Плач, лайся — досхочу. Але ні плакати, ні лаятися вже не хотілося. Може, тому що не було глядачів?

— Ти, вибач, люба, — промовив Майк, винувато опустивши очі. Так вийшло... Давай, як їхатимемо додому, зазирнемо до місцевого ресторанчику, повечереємо. Подейкують, що там дуже смачно готують...

— Гаразд.

Істи справді дуже хотілося. Хоча навряд чи можна знайти щось пристойне в цій глушині...

Через годину ми під'їхали до якогось величезного намету з дерев'яними столами і лавами просто неба. «49 State Brewery» — свідчила табличка на брудному облупленому фасаді якоїсь споруди.

«Oh, shit!» — укотре за цей день уже готове було вирватися з мене. В такому гадючнику я свій день народження ще не святкувала... Мало того, що ця компанія, схоже, цмулить пиво, а я не можу собі дозволити ні грама, щоб розслабитися після отого скаженого дня. Бо попереду ще годин шість дороги. От-от були готові покотитися сльози, та Майк втягнув мене всередину споруди.

«Клар-р-ро, ти зараз роззявиш дзьоба від подиву!» — промайнула в моїй голові фраза з казки Андерсена...

...Затишний величенький зал потопає у приємному неясковому світлі. Відразу впав в око живий вогонь у каміні з місцевого каменю. Посередині залу — грубезний дерев'яний стіл на гранітних валунах. У місцях, де моноліт тримав стільницю, він проходив крізь неї: здавалося, ніби гранітні гостряки прорізають дерево. Оригінально... Зал освітлювала величезна, метрів зо два в діаметрі, люстра, влаштована з рогів лосів і північних оленів, що їх називають тут «карабухи».

— Цікаво, — звернулася я до Майка. — Скільки ж рогів знадобилося на таку люстру?

— Гадаю, штук двадцять — двадцять п'ять.

Я продовжувала оглядати зал. У кутку, осідлавши ведмедя, з вудкою в руках «мчала» кудись місцева Покахонтас. Я торкнулася руки чоловіка і показала на скульптуру.

Майк уважно подивився на моє обличчя, яке потроху м'якшало. Він пригорнув мене, торкнувся губами чола.

— Як гарно пахне твоє волосся... — прошепотів він.

Оце сюрприз! Я ніяк не очікувала почути це в такий момент.

— Люба, може це не зовсім така вечеря, як ти хотіла, але все ж варто спробувати...

Я вже очікувала щось на кшталт цього. По-перше, тарелі були величезні. По-друге, дуже гарно оформлені, а по-третє — які запахи! Я аж захлинулася слиною.

Ну й наминали ми подане! Майк — м'які й соковиті свинячі реберця в соусі барбекю, а я — пропахчені

димком, такі ж соковиті реберця молодого ягняти.

Ну, тепер можна їхати хоч на край світу! Хоч цілу ніч.

— Це ще не все, люба, — загадково посміхнувся Майк. В голові виникла картинка — сумнозвісний віслучок Іа з «Вінні Пуха». У мене справжнісінький день народження!

Справді, офіціант вніс торт із палаючою свічкою.

Я розімліла остаточно.

— Дякую, любий, — прошепотіла я, крадькома розмазуючи сльозу.

Тепер це були сльози розчулення...

Загадала бажання, дмухнула на свічку. Ми зробили декілька не дуже вдалих знімків на телефон і, готові до нових «подвигів», вийшли з ресторану.

Я не просто так сказала про подвиги. Я ще не зовсім уявляла, що на нас чекає попереду. Але зараз, розімліла від смачної їжі і доброї уваги, насварила себе: «Ніколи не роби поспішних висновків! Заскімлила: день народження коту під хвіст, ресторан такий-сякий, чоловік неуважний... Більше не роби таких дурниць», — вирішила я і сіла за кермо.

Перша половина дороги була в радість. І хоча плечі й руки все ще нили від напруги (я не звикла сидіти за кермом по десять годин), настрої був доволі райдужний.

Незабаром почало сутеніти. Пішов дощ, і приблизно через годину я вже практично нічого не бачила перед собою, крім двох смуг, що обмежують дорогу. Майк

тримав дистанцію за мною. Задзвонив мобільний.

— На 99-му кілометрі зверни ліворуч на заправку, знаєш, де це? — почула я його голос у телефоні.

— Так, знаю. Гаразд.

Через дві години я побачила мітку «99». Стала вдивлятися в темряву, але не побачила анічогісінько. Ні, вікна заправки світилися, і вуличні ліхтарі освітлювали колонки, але повороту на заправку я так і не знайшла. Загальмувала, поглядаючи в дзеркало заднього виду. І.. о, жах! Побачила фари вантажівки Майка, що загрозово насувалася на мене. Я зіщулилася в грудку, смикнула кермо вправоруч на узбіччя і, чекаючи удару, перетворилася на суцільний клубок нервів. Усе, гаплик!

Але удару не було. Майк устиг повернути ліворуч. Напевне, це був мій щасливий день, бо за вантажівкою нікого не було, і нам вдалося уникнути зіткнення. Мене почало трусити від переляку і напруги.

— Господи, Майку, я ж нічого не бачу!.. Абсолютно нічого!

— Знаю-знаю, вночі важко водити машину. А коли йде дощ — то й поготів... Мокрий асфальт поглинає світло, і погано видно, — несподівано лагідно заговорив мій чоловік. Це він, котрий все життя мав справу з водіями, які зазвичай можуть так загнути!

— Але ти трохи не врзався у мене! — майже хрипіла я.

— Ти молодець, що звернула на узбіччя... Ти гарний водій, — пригорнув мене чоловік.

— Тепер ти їдь попереду, а я за тобою, добре? — попросила я.

— Авжеж, не хвилюйся. Тільки дистанцію тримай трохи більшу, аби бруд і вода з-під моїх коліс тебе не заливали.

Добре сказати — тримай дистанцію... Тільки-но він від'їжджав далі, я не бачила його взагалі. Червоні вогники розчинялися в дощі й тумані менш ніж за десять-п'ятнадцять метрів дистанції. Врахуйте, що він, професійний водій із сорокарічним стажем, «йшов» зі швидкістю 70 миль на годину — це приблизно 113 км! Можете собі уявити, як я почувалася!

Я вчепилася в кермо так, що, здавалося, шкіра злізе з долонь. Боліли плечі та спина, очі пекло вогнем. Я боялася їхати з такою швидкістю. Але боялася й відстати.

Знову і знову я проклинала цей день, ресторан і все взагалі. Зціпила зуби і тисла на педаль акселератора: що буде — те й буде...

Коли ми дісталися Анкориджа, обидві стрілки на годиннику задерикувато дивилися вгору. Чого не скажеш про мене.

Ну, ось і перехрестя. Червоне світло. Є хвилина перевести подих.

Я під'їхала до Майка досить близько. Зупинилася. І тут побачила... Усе, що відбувалося досі, зникло в тумані й щезло як і не було. Бо під червоними вогниками на кузові ззаду було написано крейдою: «Follow

ме, Таню!» — «Їдь за мною, Таню!»

Так, любий мій... Навіть якщо все наше життя буде сповнене таких пригод і випробувань, як нині, — я їхатиму за тобою... Навіть не сумнівайся.

Таша, або Історія в історії

...І залишився Джон Мак-Кінлі перед скорботним могильним каменем сам-самісінький. Отам, під цим каменем, тепер покоїтиметься прах його мами.

Їй було чимало років. Вона прожила, як сама вважала, довге й щасливе життя.

— «Хіба є щось краще за смерть?» — цитувала вона Сократа, і сама філософствувала: — Вже час мені збиратися туди, де очікує Господь... І немає значення, ким ти жив на землі — орлом, собакою чи людиною...

От би знати, скільки ще крокувати стежками життя йому, Джонові... Як так вийшло, що він тепер стоїть сам посеред білої цвинтарної пустки поміж засніжених і сірих могильних плит?

Його мама завжди звинувачувала в синових негараздах свого брата, себто Джонового дядька, Метью — колишнього водія вантажівки, який прокладав дороги на півночі Сполучених Штатів. Підлітка Джона розпирало від захоплення, коли по телевізору показували його дядька. Він разом із іншими, такими ж суворими і сміливими чоловіками, в північній темряві возив будматеріали по кризі з Аляски до Канади.

Метью заробив на цьому досить значні статки і розжився на міцну, чималеньку (з п'ятьма дітьми) сім'ю. Він часто розповідав Джону захопливі історії про

засніжені простори. Геть усе під снігом: будинки, дерева і гори, величезні й білі, що нагадують перламутрових равликів. А літо! Луки цвітуть червонястим іван-чаєм, який американці називають вогняною травою. А ще ведмеді та лосі, які в пошуках чогось смачного забрідають — уявляєте? — в міста і навіть на подвір'я до людей!

Тоді хлопцеві було сімнадцять, і він уявляв собі, як, сильний і безстрашний, заробить стільки ж грошей. І в нього, може, теж буде кілька дітей, і вони житимуть у великому затишному будинку. І нехай за вікном вис заметіль і ходять дикі звірі — він зуміє захистити свою сім'ю від будь-яких негараздів.

Але реальність виявилася зовсім іншою. Довга, аж сім-вісім місяців, зима. Полярна ніч, яка занурювала його дружину Синтію в нескінченну депресію, від чого вона все частіше заглядала в пляшку. А що робити довгими, що починаються о третій дня, вечорами? А твій чоловік відсутній по два, три тижні, а то й місяць поспіль? Він, бачте, дороги буде! І на греця їй цей величезний, нехай новий і теплий, будинок, в якому, окрім двох репетунів семи і п'яти років, що забивають їй мізки, нікого немає?

Джону вдавалося так-сяк створювати ілюзію благополуччя років вісім. Нарешті все стало таким нестерпним, що довелося відправити Синтію на лікування від алкоголізму до штату Орегон. Звідти вона до Джона вже не повернулася, залишивши йому дітей. Хотів дітей?

На. Отоді-то йому на допомогу і приїхала мама.

Хлопчаки вирости. Вони зовсім не перейнялися ідеєю перетворитися на суворих та сильних чоловіків. Отож одружившись, покинули цей ненависний, Богом забутий штат. А його матуся тепер *там*, де, як вона вірила, всі рівні і люблені Богом.

А Джон Мак-Кінлі залишився сам-один. І що тепер?

Холодно. Тихо. Джон закурив. Цівка диму з куточка рота попрямувала вгору. Затиснувши сигарету в зубах, Джон натягнув шапку на вуха та обвів поглядом скорботний цвинтар.

Його увагу привернула якась споруда, що височіла поміж скромненьких могильних плит. Вона виблискувала на сонці білосніжною шапкою. Він навіщось поплентався до цього пам'ятника, а за ним, підвиваючи, хвостом потяглася туга...

Незвичайна споруда виявилася гіпсовою скульптурою: в інвалідному кріслі сидів усміхнений старий, а біля його ніг лежав собака. Джон змахнув снігову шапку з пам'ятника і завмер.

— Господи... — прошепотів він.

На Джона дивилися добрі, трохи примружені, знайомі очі.

Господи... Скільки ж років минуло потому?.. Шість? Ні, вісім! Як же це він... Зовсім забув старого, після того, як переїхав...

Джон присів і змахнув сніг із плити під скульптурою. З'явилися три букви і кілька цифр. А далі Джонови

й не треба було нічого розчищати. Він знав, що це за дати, і чие ім'я приховане під снігом...

* * *

Ця історія трапилася на краю світу — там, де закінчуються дороги, у найзахіднішій точці Сполучених Штатів, на Алясці, в районі Анкор Пойнт. Саме там і ліс, і гори влітку палають від вогняної трави іван-чаю, а взимку все довкола нагадує снігових равликів.

Там у Вайті Мортонна колись був маленький будиночок.

Вайті не завжди там жив. Колись вони з Дороті та їхнім сином Кельвіном жили у Василлі, передмісті Анкориджа — Вайті ніколи не любив гамірних міст. Тоді в нього була сім'я. Але так сталося, що люба Дороті ось уже років двадцять як чекає його на небесах, щоб разом кружляти у хмарах у вальсі вічності. І син, котрий загинув в Афганістані, — з нею. А йому, вісімдесятирічному, Господь не дав такої милості. Щоб він за всіх звітував. Отаке випробування — лишився в старості один, як палець.

— Ох-ох-ох... — Вайті, накульгуючи на покручену артритом ногу, пошкандибав до умивальника. У мийці на купці капустяного листя красувалося кілька чисто вимитих морквин.

— Ташо! — проскрипів біловолосий і білобородий

старий. — Та-а-ашо!

«Ну, чого волаєш? Тут я, тут... ти ще тільки гукнув — а я вже ось!» — Таша — золотавий ретривер — тицьнулася йому в ногу своєю лобатою жовтавою головою.

Вона теж була немолода. Можна сказати, одного віку з ним. Коротали свої літа разом ось уже тринадцять років. Вайті взяв її маленьким щеням у собачому розпліднику через кілька років по смерті дружини, зрозумівши, що вже не зможе наново побудувати своє особисте щастя. Не може. Та й не хоче. А собака — це інше. Бігає собі, хвостом виляє, догляду вимагає. Все ж таки не самотою...

Відтоді сплигло багато років, їм добре було разом. Розуміли одне одного з півслова, а частіше — взагалі без слів: з виляння хвоста, з нахилу голови, наче думки одне одного читали.

Цієї зими снігу випало, як ніколи. Небо й зараз було затягнуте свинцевим важким напиналом хмар, хоча ні Таша, ні Вайті цього не помічали. У грудні темно буває по двадцять годин на добу. Але їм і не треба було нічого бачити. Вони знали всі стежки і дерева в окрузі. Кожен кущик, куди носили якесь овочеве лущиння для голодних зайців, знали напам'ять. На нюх, так би мовити.

Цієї ночі не мело. Приморожувало. Саме час підгодувати куцохвостих.

— Овочів з городу завжди навалом, а там дивись, Ташо, коли-не-коли зайчатинкою поласуємо, — пояснював старий.

Це — Аляска, тут майже всі живуть риболовлею і полюванням.

— Ну що, пішли, Ташко, поки темно, — буркотів Вайті, насилу натягуючи розтоптані валянці зі снігоступами на понівечені ноги з кулеподібними кісточками біля великих пальців.

— Зайців годувати найкраще вночі, Ташо, — повчав він собаку, ось уже вкотре, — і обов'язково в кущах, щоб орли, яких тут безліч, не схопили вуханів.

Вона уважно слухала, схиливши голову набік та піднявши вухо, — так краще чути. Вухо ослабло й так і липло до голови. Таша безліч разів чула, чому зайців слід годувати тільки вночі і тільки в кущах. Вона вивчила це назубок, але любила слухати скрипливе спокійне бурмотіння Вайті — нехай думає, що їй цікаво.

Нарешті Вайті підвівся. Таша радісно скавувльнула, замела хвостом, побігла вперед і штовхнула двері мордою. Людина і собака увійшли в тайгову ніч.

Як завжди, зробивши велику, кілометрів зо два, петлю, і залишивши довговухим під знайомими кущами частування, двоє потюпали додому. Дорогою Таша іноді забігала наперед і насторожено, як справжня мисливська собака, піднявши передню лапу, завмирала, прислухаючись. Часом відставала й довго стирчала біля якогось куща, обнюхуючи його зусібіч. Вайті за неї не боявся — собака знає дорогу додому. Головне, щоб ведмедя не розколошкала: шатун у лісі — небезпечне сусідство.

Коли їхній будинок вже забовванів оддалік, Вайті озирнувся, шукаючи очима собачу тінь, ступив убік і... шубовсть! — несподівано провалився в якусь яму, припорошену снігом.

— Кхи-и-кхи-и... — не то закашлявся, не то застогнав Вайті. — Таш-шо-о... — ледве прохрипів. — Усе, на що був зараз здатний...

«Але що вона може зробити? — промайнуло в голові. — Самому треба вибиратися... Холодно, не можна тут борсатися... так і замерзнути недовго... хто за нею тоді догляне...»

Він спробував підвестися, але скрикнув від нестерпного різкого болю в спині й втратив свідомість.

Скільки пролежав отак — хтозна. Холод, мабуть, притупив біль. Він розплющив очі.

«Та-а-к, оце потрапив у халепу... Схоже, пошкодив хребет», — думки старого були зовсім нерадісними.

І раптом Вайті побачив поряд свою Ташу! Ні, скоріше, відчув. Собака зістрибнула в яму до Вайті і лягла поруч, щільно притулившись та зігріваючи його своїм теплом. Ретривери — вони такі: ніколи не кидають своїх друзів у біді.

Тільки-но Вайті розплющив очі, собака підскочила й почала, як цуценяті, заклопотано вилизувати йому обличчя, обдаючи не надто свіжим подихом.

— Ташо... Ташо... Ташенько, — розплакався Вайті. — Нумо вибиратися звідси, любенька... Допоможи мені, тягни...

Собака схопила зубами комір його поношеного кожуха й потягла щосили, упираючись усіма лапами, що тремтіли від напруги. Гарчала, сопла, провалювалася в сніг. Тоді, втомившись, лягала поруч із Вайті перевести подих і набратися сил — адже вона теж була немолода. Він допомагав їй як міг. Упивався ногами й ліктями, обіймав, гладив, чіплявся за нашійник і... плакав. Ні, не від болю. Не від страху. Це були сльози вдячності...

Вісімдесятирічний життєвий шлях залишився позаду, але ще ніколи не зустрівач він людину, яка з такою самопожертвою кинулась би йому на допомогу.

Коли вони, нарешті, вибралися з ями, до будинку залишилося ще метрів сто п'ятдесят. Побачивши освітлене вікно, за яким їх чекало тепло і порятунок, Вайті подвоїв зусилля. З величезними труднощами перевернувшись на живіт, став повзти, впираючись то коліньми, то ліктями, допомагаючи Таші. І коли будинок був уже зовсім близько, сили полишили його.

— Все... Не можу більше... — прохрипів він. — Пробач, Ташо.

«Бач, що надумав... навіть і не мрій!» — Таша не здавалася.

Від шорсткого гарячого язика шкіра на обличчі аж почервоніла. Відчувши, що Вайті більше не ворухиться, вона стала штовхати його мордою то в шию, то в бік.

Ні, не ворухиться. Собака боляче вкусила його за ніс, що виглядав з-під коміра.

— М-м-м, — промимрив старий і, розплющивши очі,

прохрипів: — Що ж... якщо ти, люба моя, так піклуєшся — допоможи мені заповзти хоч на поріг...

Вайті розстебнув комір, щоб собаці було зручніше його тягти. Так, разом, вони подолали останні метри завдовжки з життя.

Затягнувши господаря в тепло, Таша прожогом вискочила за двері.

— Гав! Гав! Гав! — SOS! SOS! SOS! — зайшлася вона гавкотом, аж поки не почула шум мотора від снігохода, що наближався до їхнього будинку.

Таша рвонула назустріч — боронь Боже, проїде мимо! Зраділа! До них наближався їхній сусід, Джон.

Таша знала й любила цього суворого здорованя з довгим, зібраним у хвіст волоссям. Він завжди приносив їй смачні кісточки, коли приходив до хазяїна. Вони пили якесь смердюче пійло з бульбашками, від якого в обох розв'язувалися язики, і вони могли проговорили всю ніч. А вона, вмостившись коло їхніх ніг, слухала заспокійливе белькотіння і дрімала. Вона любила такі посиденьки, бо тоді Вайті радів. Вона любила, коли Вайті сміється, і не розуміла, чому він робить це так рідко.

Джон, у незастебнутій куртці — поли і шарф розмаяло вітром, — летів щосили, осідлавши свого «коника» — снігохід останньої моделі. Ось і знадобився.

— Господи! Що сталося? — вигукнув Джон, влетівши за собакою досередини.

— Зі мною біда... — тільки й устиг прошепотіти Вайті.

Джон зрозумів, що між життям і смертю Вайті — лише банальні кнопки телефону: 911. Він швидко набрав номер.

Вертоліт із санітарами з'явився досить швидко. Закутного в теплі ковдри замерзлого старого доправили до лікарні.

Собаку, поки Вайті одужував, Джон узяв до себе. Але навіть коли Мортон був у лікарні, Таша прагнула перебувати поблизу. Вона красномовно скавуліла, щоби Джон брав її з собою, коли ішов провідувати старого. Потайки, наче двоє шпигунів, пробиралися вони через чорний хід у палату, щоб Таша могла переконатися, що з її Вайті все гаразд.

Отак під старість доля ще й всадовила старого Мортонна в інвалідне крісло. Мабуть, у нього був неабиякий потенціал мужності. Адже всім відомо: кожному смертному Бог дає випробування по його силах. Не більше й не менше. Різні в людей сили, тому й випробування різні. Свій шлях треба пройти, винести, вистраждати і через це очистити душу. Але Господь не залишає людей без підтримки. Посилає на допомогу янголів. І тільки віра і любов дозволяють розпізнати їх у нашому житті.

Вайті зрозумів: йому самому не впоратися, тому став шукати притулок, який забезпечив би йому цілодобову увагу й медичну допомогу. Але як бути з собакою? Таша не зможе перебувати десь не з ним — про це навіть не йшлося... Місце, де можуть доглядати не лише за літніми й хворими людьми, а й за собаками, не багато.

Та світ не без добрих людей — Вайті і Таша знайшли свій останній притулок. Вони стали мешкати в будинку людей літнього віку, дирекція якого, зачувши їхню історію, знехтувала існуючими правилами, й обох прийняли з розпростертими обіймами.

«Відтоді як я повернувся з лікарні, Таша завжди зі мною. Вона не відходить від мене ні на крок, — гордо розказував Вайті допитливим, сидячи у своєму керованому за допомогою різнокольорових кнопок інвалідному кріслі. — Напевно боїться, що я знову побіжу годувати зайців...»

* * *

Змахнувши непрохану сльозу, Джон підняв обличчя до неба.

Важкі сірі хмари накручувалися на величезний невидимий жезл, як солодка вата на паличку продавця. Схоже, насувалася буря.

«Господи... Спасибі... — прошепотів Джон. — Я зрозумів... Я все зрозумів...»

Раптом різкий порив крижаного вітру змахнув з голови шапку.

Джон нахилився, щоб підняти її, і побачив, що вітер змів сніг із надгробної плити і відкрив напис:

*В собаці є душа Людини,
Вона не зрадить, не покине...*

Натягнувши шапку на голову, Джон поспішив до виходу.

— Попрощалися? Уже йдете? — гукнув його сторож, співчутливо нахиливши голову.

— Так, дякую. На все добре, — прискоривши крок, посміхнувся йому Джон.

— То покваптеся, насувається буря... Треба ж устигнути додому...

— Та ні, мені — в шелтер! У собачий шелтер...

Травень, 2015